

Filozofická fakulta

Ústav pro archeologii

Diplomová práce

Bc. Jan Volf

Sídliště z polohy U silnice (Plaňany, okres Kolín) v kontextu okolního osídlení z doby římské

The Settlement from the Site U silnice (Plaňany,
District Kolín) in Context of the Surrounding
Settlements of Roman Period

1. Text

Praha 2019

Vedoucí práce: Mgr. Zdeněk Beneš

Poděkování

Rád bych poděkoval magistru Zdeňku Benešovi za pomoc při formulaci tématu a návrhu metodiky pro zpracování nálezového souboru z lokality. Dále bych chtěl poděkovat doktoru Janu Jílkovi za doporučení literatury týkající se datace keramiky z doby římské a magistru Luboši Rypkovi za pomoc s určením římsko-provinciální keramiky.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne

Jméno a příjmení

Abstrakt

Práce se zabývá nálezy ze sídliště z doby římské, které bylo nalezeno v poloze „U silnice“ na katastru Plaňan během záchranného výzkumu ÚAPPSC, který proběhl v letech 2016 až 2017. Získaný soubor tvoří především keramika, zvířecí kosti a mazanice. Záměrem této práce je rozbor kvantitativních a kvalitativních atributů nálezů. Výsledky budou použity k porovnání vlastností jednotlivých sídlištních objektů a pro rekonstrukci možného vzniku jejich výplně. Práce si dále klade za cíl určení doby trvání lokality a její včlenění do kontextu soudobého osídlení oblasti v době římské. Potenciál sídliště z Plaňan spočívá ve skutečnosti, že představuje jednu z mála moderně prozkoumaných lokalit z tohoto období v regionu a umožňuje tedy doplnění obrazu vytvořeného staršími výzkumy.

Klíčová slova (č. j.): doba římská; osídlení; archeologické lokality; keramika; typologie

Abstract

This thesis presents archaeological finds from the site “U silnice”, in municipality Plaňany (district Kolín), where a settlement from roman period has been found during excavations in 2016 and 2017. An assemblage of excavated finds consists mostly of ceramic, animal bones and daub. The aim of the thesis is to describe qualitative and quantitative attributes of these finds. Results will be used to validate and compare properties of individual archaeological contexts. Main goal is to place the site into regional network of settlements and cemeteries from roman period. Potential of the site rises from the fact that it is the only settlement from roman period excavated by modern methods in the region and therefore it represents a valuable source of new information.

Keywords (a. j.): Roman period; Settlement; Archaeological Sites; Pottery; Typology

Obsah

1. Úvod.....	6
2. Přírodní podmínky a okolnosti výzkumu.....	7
3. Metoda vyhodnocení nálezového souboru	9
4. Charakteristika nálezové situace.....	15
4.1 Zooarcheologický rozbor souboru zvířecích kostí.....	16
4.2 Archeobotanická analýza.....	17
5. Vlastnosti keramického souboru z objektů.....	19
5.1 Technologické vlastnosti keramiky	19
5.2 Kvantitativní vlastnosti keramiky	21
6. Tvary keramických nádob z objektů.....	26
6.1 Způsob určení skupin tvarů.....	26
6.2 Definování skupin tvarů.....	28
6.3 Datace skupin keramických tvarů.....	34
6.4 Další specifické složky keramického souboru.....	42
6.5 Keramika původem z římských provincií.....	44
7. Výzdoba keramiky z objektů	45
7.1 Základní charakteristika.....	45
7.2 Rozbor výzdoby	46
8. Další nálezy.....	56
9. Vlastnosti nálezového souboru z objektů a povrchu	60
9.1 Základní vlastnosti objektů s výplní datovatelnou do doby římské.....	60
9.2 Vlastnosti výplně jednotlivých objektů	63
9.3. Další vlastnosti keramiky v objektech	67
9.4 Vlastnosti keramiky nalezené při povrchových sběrech.....	69
10. Kontext sídliště v poloze U silnice	70
10.1 Nálezy z doby římské na katastru Plaňan	70
10.2 Hroby z doby římské v okolí Plaňan	71
10.3 Sídliště z doby římské v okolí Plaňan.....	73
10.4 Nálezy římských mincí v okolí Plaňan	74
11. Shrnutí poznatků o lokalitě	76
11.1 Datace výplně objektů	76
11.2 Shrnutí dalších vlastností výplně objektů	78
11.3 Shrnutí vlastností keramických jedinců	80
12. Závěr	82
13. Literatura.....	83

1. Úvod

Poloha U silnice se nachází na východním okraji městyse Plaňany v okrese Kolín ve Středočeském kraji (**Obr. 1:1**). Leží v povodí Výrovky, levobřežního přítoku Labe, v regionu osídleném už od staršího pravěku. Řada zdejších archeologických lokalit byla objevena a prozkoumána již na konci 19. a začátku 20. století, což se týká i pohřebišť v poloze Dobřichov-Piňhora (**Obr. 1:5**) a Dobřichov-Třebická (**Obr. 1:15**). Nejstarší poznání pravěkého osídlení se formovalo především prostřednictvím činnosti J. Waňka, J. L. Píče a také J. Hellicha a F. Dvořáka. Svůj podíl na záchranně pravěkých a raně středověkých nálezů měla kupříkladu i Pečecká muzejní jednota. Z regionu se díky tomu zachovalo velké množství archeologického materiálu, ke kterému ale často chybí detailnější zprávy o okolnostech nálezu a dokumentace.

V tomto ohledu hrají nezastupitelnou roli moderní výzkumy umožňující srovnání a poskytující nové informace, které u starších nálezů postrádáme. To se týká především sídlištního materiálu. Záchranný výzkum v poloze U silnice proto představuje důležitý zdroj informací o osídlení z doby římské v regionu. Zároveň je ovšem nutné vzít v potaz neúplné prozkoumání nejen celého sídliště ale i jednotlivých zachycených objektů. Práce se z těchto důvodů zabývá nejen umístěním lokality do kontextu osídlení z doby římské v regionu, ale také výpovědními možnostmi archeologických nálezů skrze dokumentaci a rozbor jejich vlastností za účelem srovnání s jinými sídlišti z tohoto období.

2. Přírodní podmínky a okolnosti výzkumu

Lokalita leží v oblasti České křídové tabule, součásti geomorfologické provincie České vysočiny, tvořené sedimenty svrchní křídly a s povrchovými tvary formovanými mladotřetihorními a čtvrtohorními denudačními, erozními a akumulacími procesy, které se podílely na vzniku systému plošin, říčních teras a údolí. Plaňany se konkrétně nalézají v prostoru Českobrodské tabule s reliéfem plošinného až ploše pahorkatinného rázu a se zarovnaným terénem. Tabule se sklání od jihozápadu k severovýchodu ve směru levobřežních přítoků Labe. V oblasti se setkáváme se zarovnanými povrchy, říčními terasami, údolními nivami a tvary na spraších a vátých písčích. Vzhled regionu ovlivnilo i přeložení toku Labe na sever na konci staršího pleistocénu (*Demek 1965*, 19, 22, 175, 194-196; *týž 2006*, 148).

Z hlediska biogeografického členění se lokalita nachází v rámci Polabského bioregionu, části Hercynské podprovincie, s vegetací ovlivněnou podložím Českého masivu. Tento bioregion reprezentuje nejnižší část České křídové tabule v údolí Labe s povrchem tvořeným jílovitými hlínami a labskou nivou s terasami z písku až štěrkopísku. Na sprašové pokryvy se váží černozemě a hnědozemě a okolo bočních přítoků Labe se objevují černice. Běžná nadmořská výška se pohybuje mezi 145 až 200 m n. m. (*Culek 2005*, 19, 53-54). Průměrná teplota je cca 10 °C a roční úhrn srážek 450-550 mm. Region tedy v rámci Čech představuje teplou a sušší oblast typickou mírnou zimou. Počet mrazových dní se pohybuje okolo 80 až 100 a množství dnů se sněhovou pokrývkou je nižší jak 40 (*Anon. 2007*, 50-51, 114-115, 122-125, 234-235).¹

Přímo na lokalitě a v jejím nejbližším okolí se setkáváme s černozemí na spraši a s říčními usazeninami. Prozkoumaná část sídliště leží na mírném svahu sklánějícím se směrem k jihozápadu, přičemž nejvyšší hodnota nadmořské výšky dosahuje 218 m n. m. a nejnižší 215 m n. m. Nejbližším vodním tokem protékajícím cca 60 m na jihozápad od lokality je potok Blinka pramenící v Libodřicích (okr. Kolín) v nadmořské výšce 311 m n. m. a po 12,7 km ústící v Plaňanech ve 212 m n. m. zprava do Výrovky ve vzdálenosti cca 1280 m od polohy U silnice. Výrovka měří celkem 60,3 km. Pramení v Kochánově (okr. Havlíčkův Brod) v nadmořské výšce 487 m n. m. a vlévá se zleva

---

¹ Geologické a pedologické mapy, dále Mapové aplikace České geologické služby. Dostupné online: <http://www.geology.cz/extranet/mapy/mapy-online/mapove-aplikace>

do Labe u Kostomlátek (okr. Nymburk) 178 m n. m. (Vlček 1984, 63, 302). Potencionální přirozenou vegetací regionu je především černýšová dubohabřina s dominantním dubem zimním a dále s habrem a lípu (Neuhäuslová a kol. 1998, 62, 85, 90).

Na reálný stav lesa ovšem měla vliv intenzita lidské činnosti podílející se spolu s místními přírodními podmínkami na jeho druhové skladbě, a to i vzhledem ke způsobu využívání jednotlivých druhů stromů lidmi (Dreslerová – Sádlo 2000, 203-205). Lidská činnost také ovlivnila dnešní stav půd. Jejich produktivita určená přirozenou úrodností a působením člověka je reflektována zastoupením makrozbytků různých druhů obilovin (viz kapitola 4.2). Na jejich skladbě se podílela i nadmořská výška. V nížinách se konkrétně častěji setkáváme s pšenicemi než s ječmenem převažujícím ve výšinných polohách. Vliv měly také srážky a teplota, které se v průběhu doby měnily (Dreslerová – Kočár – Chuman 2016, 21, 23). Při výběru místa k osídlení obecně hrála svoji roli svažitost terénu, dostupnost vody a pedologické faktory. Jako tehdejší ukazatel přírodních podmínek mohla sloužit vegetace. Celkově byla minulá krajina rozdělena na části se specifickou funkcí pro společnost, přičemž významný díl představoval les (Dreslerová 1995, 145-146, 156; Neustupný 1986b, 230-231).

V poloze U silnice proběhl první záchranný výzkum roku 2016 na parcele 551/28 v ulici K Vrbičkám v souvislosti s budováním komunikace k parcelám určeným pro stavbu rodinných domů. Jednalo se plochu o rozsahu přibližně 1300 m². Výzkum zachytil 72 objektů s nálezy z doby římské a raného středověku. Povrchová prospekce prokázala pokračování lokality směrem na východ (Beneš 2017b, 916). V roce 2017 pak proběhl ve dnech od 18.9. do 21.9. 2017 záchranný archeologický výzkum na parcele 561/44 východně od plochy výzkumu z roku 2016. Příčinou byla stavba rodinného domu včetně zpevnění plochy v rozsahu 144,57 m². V této době byl ze stejného důvodu uskutečněn i záchranný výzkum na parcele 561/45 na ploše o rozměrech 128 m² ležící na jih od parcely 561/44. Tyto výzkumy z roku 2017 ovšem nezachytily žádný objekt datovatelný do doby římské.

3. Metoda vyhodnocení nálezového souboru

Artefakty a další kategorie archeologických nálezů je možné využít k rekonstrukci minulých dějů na základě rozboru jejich vlastností a variability a následné interpretace získaných informací. Atributy artefaktů jsou ovlivněny jak původním účelem, tak procesy působícími na ně během existence v živé kultuře a podílejícími se na jejich dnešním stavu. M. B. Schiffer definoval 4 kategorie/dimenze variability artefaktů. V první řadě se jedná o atributy formální, tedy fyzikální a chemické. Dalšími kategoriemi jsou prostorové atributy, frekvence výskytu a relace s ostatními artefakty.

S těmito vlastnostmi se pojí účel artefaktu v minulé živé kultuře, s čímž souvisí i rozdílnost transformací působících na něj v průběhu užívání, stejně jako po ztrátě jeho původní funkce. Vliv má i případné znovuvyužití. Nalezený archeologický soubor je výsledkem těchto proměn. V kontrastu tu tedy vůči sobě stojí minulá dynamická skutečnost a statické archeologické prameny pozměněné navíc archeologickou transformací, během které ztratily svůj význam a smysl, který měly v živé kultuře. Už předtím se mohly v rámci zánikové fáze změnit jejich vlastnosti podléhající například polohové a destruktivní proměně (*Neustupný 1986a*, 527-529; *týž 2007*, 28-29, 46-64; *Schiffer 1987*, 15-21).

Obecně lze rozlišit transformace predepoziční probíhající v živé kultuře, transformace spojené s odchodem artefaktu z živé kultury a transformace postdepoziční odehrávající se už v prostoru mrtvé kultury, přičemž se projevují změnami kvalitativními i kvantitativními (*Neustupný 1998b*, 45). Vlastnosti faktů lze dělit také na systémové a stavové. Tyto kategorie se do jisté míry prolínají, neboť účel a s ním spojené základní znaky artefaktu určují, v jakém kontextu bude používán a jak s ním bude například nakládáno při jeho poškození. S variabilitou první kategorie vlastností artefaktů souvisí v zejména jejich exprese/styl nejčastěji užívaná k řešení otázek datace a provenience. V rámci jejich stavových vlastností je pak nutné se zabývat okolnostmi depozice a následnými postdepozičními procesy. Artefakty během této přeměny přešly z živé do mrtvé kultury, přičemž ztratily svůj účel.

Transformace artefaktů nicméně mohla probíhat delší dobu. V rámci odpadového areálu byly kupříkladu stále součástí živé kultury v podobě kategorie odpadu prezentující přechodovou fázi z živé kultury do mrtvé. Výsledkem postdepozičních

procesů je poté soubor archeologických nálezů v kulturní vrstvě nebo objektu lišící se dle specifík transformací podílejících se na jeho vzniku a také dle uložení, kdy se například pravděpodobněji zachovávají předměty v zahloubených objektech nevystavené působení počasí nebo lidským aktivitám. S tím souvisí rozpad materiálu, projevující se mimo jiné dochováním různého počtu střepů ze stejných nádob.

Výsledný stav keramického souboru silně ovlivnila redukce dosahující dle E. Neustupného více jak 95 %, přičemž závisela především na rychlosti tvorby nových vrstev chránících situaci pod nimi. Z tohoto hlediska by měla povaha kvantitativních vlastností předmětů v jednotlivých vrstvách objektu ukazovat na způsob jeho zaplnění. Celkově soubor nálezů nereprezentuje odraz stavu v živé kultuře, ale charakter tvorby odpadového areálu, přičemž na jeho složení má mimo jiné vliv nerovnoměrná redukce odlišných typů materiálu lišící se v různých kontextech (*Kuna – Němcová – Haller 2012*, 17-18; *Neustupný 1996*, 491, 498, 502-503, 505; *týž 1998a*, 83, 90-91; *týž 1998b*, 45, *Orton - Hughes 2013*, 214; *Schiffer 1987*, 13, 146).

Otázky položené před zahájením rozboru nálezů z polohy U silnice vyžadovaly tvorbu vhodného metodického postupu, který by postihl jejich klíčové vlastnosti se zohledněním charakteru nálezové situace. Postup vycházel z metodiky použité Z. Benešem (2017, 9-22) při zpracování nálezů ze sídliště ze starší doby římské v Mlékojedech (okr. Mělník). Na začátku byly nálezy rozřazeny dle materiálu a objektů. Oddělené kategorie představovala keramika, zvířecí kosti, mazanice a kámen.² Pouze několik předmětů nešlo zařadit do jedné z těchto skupin. Jako výsledek první fáze práce vznikla **Databáze sáčků** dokumentující rozdělení souboru dle čísel sáčků a s tím souvisejících vlastností (nálezový kontext, druh nálezů...). K počáteční fázi práce se váže i předběžná datace artefaktů. Už v této chvíli šlo potvrdit pozorování učiněné během terénního výzkumu, totiž že blíže datovatelné výplně objektů z polohy U silnice obsahovaly především nálezy z doby římské a v menší míře z raného středověku. Z této databáze vychází celkové hodnocení lokality (kapitola 4), V dalších částech práce už podléhaly rozboru pouze nálezy datovatelné do doby římské. Samostatně se pak text věnuje artefaktům z povrchových sběrů, konkrétně keramice, u které nelze v mnoha případech rozhodnout, z jakého období pochází.

---

² Neopracované kameny nebyly dále hodnoceny, protože u nich nešlo rozhodnout, zda se váží k původní funkci nebo způsobu zaplnění objektu.

Následující fázi zpracování souboru představoval popis jednotlivých keramických zlomků z povrchu a z objektů s výplní datovatelnou do doby římské. Pro zaznamenání jejich vlastností byla vytvořena databáze **Keramické střepy**, v níž se části nádob dělily podle sáčku a s ním souvisejícího kontextu. Rozbor se dále zabýval technologickými a kvantitativními vlastnostmi keramiky. V první řadě šlo o určení, zda lze v materiálu, z něhož jsou střepy vyrobeny, pozorovat příměs. Pro účely databáze vznikl typ materiálu 1 (bez viditelné příměsi) a typ 2 (s viditelnou příměsí). Toto dělení použil i V. Varsík pro materiál ze sídlišť v Bratislavě-Trnávce (*Varsík 2011*, 47) a Z. Beneš při zpracování keramiky ze sídliště v Mlékojedech (*Beneš 2017a*, 16-17). E. Droberjar poté rozlišil celkem 4 varianty jemné keramiky a 6 hrubé, a to především dle vlastností povrchu (*Droberjar 1997*, 30, 64).

Střepy z Plaňan byly dále hodnoceny z hlediska technologie výroby a úpravy/stavu povrchu. Z původně definovaných variant se některé na lokalitě vyskytovaly pouze ojediněle anebo vůbec. Převážně šlo o typy drsnění zdokumentované na keramice z Mlékojed vykazující celkově větší pestrost způsobů úpravy povrchu, a to včetně forem typických ještě pro dobu laténskou (*Beneš 2017a*, 18-19). Jedná se například o mramorování nebo struhadlovitě a zrnité drsnění, která se v souboru z Plaňan buď nevyskytují, nebo, v případě mramorování, se s nimi setkáváme pouze na několika zlomcích. Plošné rýhování pak bylo vypuštěno z důvodu, že se stejně jako v případě nehtových vrypů jedná až o doplňující povrchovou úpravu střepu, který může mít hladký nebo drsný povrch, a proto je vhodnější ho zařadit k výzdobě, byť u něho lze uvažovat o primárně technickém účelu stejně jako u drsnění.

Z typů/stavu povrchu (viz *Obr. 41*) byl v první řadě použit typ 1 (leštěný/lesklý) charakteristický svým hladkým povrchem a kovovým leskem, typ 2 (hladký/hlazený povrch s matným leskem) a typ 3 vytvořený pro zlomky keramiky podobající se předchozím variantám s povrchem beze stop drsnění, často i se stopami po hlazení, ale stále s řadou nerovností. V případě stop po hlazení je možné tento typ povrchu charakterizovat jako zběžně uhlazený. Leštěný a hlazený povrch byl rozlišen i při zpracování keramiky ze sídlišť v Bratislavě-Trnávce (*Varsík 2011*, 47) a v Mlékojedech (*Beneš 2017a*, 17-18).

Počet střepů s drsněným/drsným povrchem je v souboru menší než množství exemplářů s více nebo méně hladkým povrchem. Z tohoto důvodu byl definován pouze

typ 4 charakterizovaný jako jemné drsnění a typ 5 reprezentující tzv. chuchvalcovité (plastické) drsnění. Sem spadají i střepy s tzv. mramorováním. Povrch některých střepů pak byl příliš poškozen, nebo úplně chyběl. Tyto střepy byly zařazeny k typu/stavu povrchu 6, kam patří i ty exempláře, u kterých není možné rozhodnout, zda jsou hlazené nebo drsněné. V případě, že se na střepu vyskytlo více typů povrchu, byly započítány oba, pokud šlo o záměrné spojení, a ne o výsledek postdepoziciční degradace části povrchu zlomku. Nejčastěji se jedná o spojení hladkého okraje a jemně drsněné výdutě. Tato kombinace je známá i z dalších lokalit z doby římské, například z Bratislavy-Trnávky (*Varsik 2011*, 47).

Určení typů povrchu bylo komplikováno stavem dochování. Povrch dvou fragmentů ze stejné nádoby se kupříkladu mohl vlivem postupné degradace, která závisela na procesech působících na daný střep, jevit v jednom případě jako typ 1 a ve druhém jako typ 2. Se studiem vlastností povrchu se pojilo pozorování přítomnosti, popřípadě absence, výzdoby a rozbor jejích forem reprezentovaných nehtovými vrypy, rýhami, vpichy, plastickými doplňky, výzdobou provedenou ozubeným kolečkem a žlábkováním, které se od rýh odlišuje absencí ostrých hran a oblým plynulým zahloubením (*Obr. 42*). Na části keramických jedinců se pak nachází více typů dekoru, což ovlivnilo jejich celkové zastoupení. Jako podrobnější systém rozlišení výzdoby lze uvést například systém V. Varsika, který rozdělil dekor nádob do 20 skupin, 10 (I-X) pro stolní keramiku a 10 (XI-XX) pro kuchyňskou (*Varsik 2011*, 71).

Z kvantitativních hodnot byl v první řadě řešen maximální rozměr střepu. Pro tento účel vzniklo 5 kategorií představujících různé intervaly velikosti, přičemž do I. kategorie spadají zlomky o maximálních rozměrech do 40 mm, do II. o rozměrech 41 až 60 mm, do III. 61 až 80 mm, do IV. 81 až 100 mm a do V. nad 100 mm. V keramickém souboru se obecně nalézají jak drobné střepy, tak téměř kompletně dochované nádoby, proto je nutné pracovat nejen s množstvím kusů/jedinců, ale vzít v potaz i další vlastnosti, například rozměry nebo váhu. Jejich sledování přináší informace o charakteru procesů, které na keramiku působily a podílely se na tvorbě kontextů, v kterých ji nacházíme. Jak doložil experiment V. Salače, lze při pozorování rozměru střepů namísto výpočtu plochy pracovat s jejich maximální délkou. Ani tento rozbor ovšem neposkytuje informace o původním charakteru keramického inventáře v minulé živé kultuře. Keramika totiž, stejně jako ostatní archeologické nálezy,

představuje archeologický pramen postrádající svůj původní účel a změněný řadou transformačních procesů. Nelze ji tedy považovat za přímý odraz minulosti (*Neustupný 1996*, 490, 493; *Salač et al. 2015*, 147-148, 151).

Při vyhodnocování střepového materiálu je proto nezbytné brát v potaz, že zastoupení keramiky s různými vlastnostmi nutně neodpovídá jejímu množství v živé kultuře, ale souvisí s životností nádob. Ta se mohla značně lišit v závislosti na technických vlastnostech, tvaru, stejně jako na intenzitě používání. Drobnější lehce přemístitelná keramika se také může oproti velkým nepřenášeným nádobám poškodit při transportu. To ve svém důsledku ovlivňuje zastoupení/akumulaci různých tvarů keramiky v archeologickém souboru (*Neustupný 1996*, 491, 504-505; *Orton – Hughes 2013*, 207-208; *Rice 2015*, 296-299). Jeho vyhodnocení je dále zkresleno dochováním jiného počtu fragmentů z jednotlivých nádob. Z tohoto důvodu byly v rámci tvorby databáze zdokumentovány skupiny k sobě patřících zlomků. Souvislost střepů lze ovšem s naprostou jistotou obvykle prokázat pouze u slepitelných exemplářů, které zároveň umožňují rekonstrukci větší části nádoby. Proto byl v souboru sledován i počet slepitelných zlomků.

Pro potřeby orientace v keramice určené ke kreslení a zaznamenání skupin tvarů nádob, stejně jako jejich částí, vznikla databáze **Keramických jedinců**. Ke kreslení byly v první řadě vybráni jedinci, u nichž šlo určit tvar, dále zlomky s výzdobou a také fragmenty umožňující stanovit průměr okraje, výdutě nebo podstavy. Všechny zde umístěné keramické exempláře představují samostatné jedince odlišitelné od zbytku souboru, byť v některých případech jsou nakresleny pouze jejich části poskytující výpověď o tvaru a výzdobě. U každé položky v této databázi bylo uvedeno číslo objektu (v jednom případě objektů) a číslo sáčku, případně sáčků se střepem nebo střepy z daného jedince.³ Zásadní úlohu pro vyhodnocení souboru hrálo určení skupin tvarů, kterému se věnuje samostatná kapitola (kapitola 6).

S tím souviselo rozlišení různých forem jednotlivých částí nádob, kupříkladu okraje, hrdla a podstavy. U každého jedince se také nalézají základní definice jeho výzdoby. Databáze keramických jedinců tedy představuje východisko pro typologický rozbor

---

³ **Keramický jedinec** vždy představuje jednu nádobu, přičemž může být **tvořen jedním nebo více střepy**. V rámci hodnocení vlastností souboru obvykle probíhala práce s keramickými jedinci, byť v některých případech byly dokumentovány i atributy jednotlivých střepů. To se týká zejména rozlišení kategorií velikostí za účelem sledování míry fragmentace keramiky v různých kontextech.

keramiky z lokality. Chybí v ní ovšem fragmenty římsko-provinciálních nádob, u nichž nelze s jistotou určit tvar. Tyto zlomky jsou nicméně vyobrazeny na tabulkách společně s dalšími artefakty z Plaňan, neboť se jedná o ojedinělý doklad římsko-provinciálního výrobku na lokalitě. V další části práce pak proběhlo srovnání vlastností nálezů z objektů s výplní datovatelnou do doby římské. To, že jsou mezi objekty rozdíly, ukazovala už jejich velikost a také množství z nich pocházejícího archeologického materiálu. Pro účely tohoto rozboru byla vytvořena databáze **Seznam objektů** (viz *Obr. 38*). U každého objektu byl uveden počet a váha keramiky, zvířecích kostí a mazanice. Databáze dále zahrnuje množství fragmentů nádob v jednotlivých objektech dle dochované části, velikosti střepů, typů jejich povrchu a dalších řešených vlastností. Stejně jako v případě celkového hodnocení materiálu z lokality se tedy i zkoumání objektů věnovalo především keramice. Tyto poznatky posloužily k jejich popisu a definici (kapitola 9).

4. Charakteristika nálezové situace

Během výzkumů z let 2016 a 2017 se podařilo zachytit 82 objektů, z nichž ale pouze 32 (39 %) obsahovalo zlomky keramických nádob o celkové váze 38 296 g představující hlavní nástroj k dataci jejich výplně, kterou bylo možné ve 14 (17 %) případech zařadit do doby římské a v 6 (7 %) do raného středověku. Z povrchových sběrů pak pochází 114 střepů o váze 1177 g, přičemž pouze některé z nich šlo datovat do doby římské.

Kromě keramiky objekty také obsahovaly kusy mazanice (1876, váha 24 915 g) a zvířecí kosti (930, váha 18 022 g). Střepy z keramických nádob tvoří přibližně 40 % nálezového souboru z Plaňan z hlediska počtu a 47 % z hlediska váhy. S ohledem na počet jsou 40 % zastoupeny i kusy mazanice (z hlediska váhy pouze cca 30 %). Necelých 20 % nálezů poté představují fragmenty zvířecích kostí vytvářející 22 % váhy souboru. Kovové, kostěné a kamenné artefakty pak reprezentují méně jak 1 % materiálu z lokality. Obdobně nízké zastoupení těchto kategorií nálezů lze pozorovat i na dalších sídlištích z doby římské, kupříkladu na sídlišti z pozdní doby římské v Kostelci na Hané – Kozí Bradě v okrese Prostějov (*Vachůtová 2007, 400*).

Z 1850 v objektech nalezených střepů jich 1538 (83 %) o váze 30 758 g (80 %) pochází z výplní datovatelných do doby římské a 212 (12 %) o váze 3 780 g (10 %) z kontextů zařaditelných do raného středověku. V objektech s výplní s nálezy z doby římské se dále podařilo objevit 1644 (88 %) kousků mazanice o váze 22 141 g (89 %) a v objektech s keramikou z raného středověku pak 191 (10 %) fragmentů vážících 2292 g (9 %). Z kontextů datovatelných do doby římské pochází i většina zvířecích kostí, konkrétně 725 (78 %) kusů o váze 14 109 (78 %). V případě objektů s výplní zařaditelnou do raného středověku se jedná o 130 (14 %) úlomků vážících 1998 g (11 %).

Většina nálezového souboru tedy byla získána z objektů s výplní datovatelnou do doby římské. V nich z hlediska počtu představují části keramických nádob cca 39 %, mazanice 42 % a zvířecí kosti 19 % nálezů (*Obr. 3*). Z hlediska váhy je pak procentuální zastoupení tří majoritních typů nálezů cca 45 %, 33 % a 21 %. Výsledky ukazují především nepoměr při srovnání procentuálního zastoupení počtu a váhy, který

však lze vysvětlit značným množstvím drobných kousků mazanice, u níž se jako vhodnější sledovaný znak jeví váha.

Pouze 13 nálezů z objektů s výplní datovatelnou do doby římské není možné přiřadit k částem keramických nádob, fragmentům zvířecích kostí nebo mazanici. V první řadě se jedná o tři artefakty z kovu vážící 157 g, v jednom případě z bronzu a ve dvou ze železa. Celkem 6x jsou pak zastoupeny artefakty ze zvířecí kosti o celkové váze 155 g a 2x artefakty z kamene vážící 173 g. Do doby římské lze také datovat 1 hliněný přeslen vážící 42 g (*Obr. 39*). Tyto nálezy doplňuje struska objevená v objektu 23 o celkové váze 116 g. Z hlediska jisté datace celou situaci komplikuje skutečnost, že objekty nemusí nutně pocházet ze stejného období jako jejich výplň, která se mohla tvořit po delší dobu jak lidskou činností, tak přírodními procesy. Proto nelze objekty na základě nálezů v nich s jistotou datovat do určitého období a je vhodnější mluvit o dataci jejich výplně. I v tomto případě je ovšem třeba brát v potaz možnou dlouhodobost její tvorby. To dokazují slepitelné části jedné nádoby nalezené jak v objektu 18 s předměty z doby římské tak v objektu 33 s keramikou z raného středověku.

4.1 Zooarcheologický rozbor souboru zvířecích kostí⁴

V kolekci zvířecích kostí z objektů s nálezy z doby římské jsou zastoupeny osteologické pozůstatky tura domácího (*Bos taurus*), prasete domácího (*Sus domestica*), ovce/kozy domácí (*Ovis/Capra*) a psa domácího (*Canis familiaris*).⁵ Nejvíce kostí lze přiřadit k turu domácímu, dále k praseti a méně k psu a k ovci/koze. Všechna zvířata byla dospělá (věk 1 až 3 roky). Pohlaví šlo stanovit pouze u 2 jedinců, a to u tura domácího (samice) a psa domácího (samec). U tura domácího a ovce/kozy domácí se pak podařilo dle zachovaných nártních a záprstních kostí určit kohoutkovou výšku pohybující se u prvního druhu mezi 98 cm a 116 cm a u druhého mezi 64 cm a 75 cm. U psa byla výška v kohoutku stanovena na 56,1 cm až 66,2 cm. Rozměry odpovídají plemenům zvířat běžně chovaných v barbariku. Stav kostí ukazuje na intenzivní působení postdepozičních procesů spojených nejspíše s původní deponací

---

⁴ Určení provedla RNDr. Miriam Nývltová Fišáková, Ph.D. (Archeologický ústav, v.v.i. AV ČR Brno). *Nývltová-Fišáková, M. 2019: Zpráva o analýze zvířecího osteologického materiálu Plaňany. Brno.*

⁵ Dle NISP (Number of Identified Specimens) z určitelných jedinců **tur domácí** 39 %, **prase domácí** 11 %, **ovce/koza** 3 % a **pes domácí** 21 %.

kostí na povrchu terénu. Zastoupeny jsou především části zvířat s nekvalitním nebo méně kvalitním masem (např. fragmenty lebky a apikální části končetin, distální konce pažních a stehenních kostí, střední části žeber) označitelné za kuchyňský odpad. Výjimku reprezentuje pes domácí nalezený v objektu 25, z kterého se dochovaly skoro všechny části skeletu.

Z objektů s nálezy z raného středověku pochází kosti tura domácího (*Bos taurus*), prasete domácího (*Sus domestica*), ovce/kozy domácí (*Ovis/Capra*) a kura domácího (*Gallus domestica*).⁶ Nejpočetněji je zastoupen tur domácí a prase domácí, ostatní druhy reprezentuje pouze 1 exemplář. Ve většině případů jde o pohlavně dospělé jedince (1,5-3 roky) s výjimkou 1 selete (6-8 měsíců). Pouze u 1 zástupce tura domácího šlo určit pohlaví (samec). Kohoutkovou výšku tohoto druhu se podařilo stanovit na 98 cm. Stav dochování kostí a zachované části zvířat umožňují stejně jako v případě souboru z doby římské označit za kuchyňský odpad.

4.2 Archeobotanická analýza⁷

Vzorky byly odebrány ze dna objektů 4, 10, 13, 33, 35, 18, 24, 32, 36 a 37, přičemž se z nich podařilo získat 2896 rostlinných makrozbytků patřících přibližně 18 rostlinným taxonům.⁸ Z obilovin se v souboru nacházejí zejména druhy charakteristické pro dobu římskou. V první řadě se jedná o ječmen obecný pluchatý (*Hordeum vulgare subsp. vulgare*) a dále o pšenici dvouzrnku (*Triticum dicoccon*), pšenici jednozrnku (*Triticum monococcum*), pšenici špaldu (*Triticum spelta*) a proso seté (*Panicum miliaceum*). V menší míře se pak v souboru objevují makrozbytky obilovin typičtější již pro středověk, konkrétně pšenice obecná (*Triticum aestivum*) a oves (*Avena sp.*).⁹ Z kontextů datovatelných do doby římské obsahovaly makrozbytky obilovin především objekty 13, 18 a 32 odpovídající tvarem zásobnicím (viz kapitola 9.1).¹⁰ Ve vzorcích z objektů 18 a 32 se téměř výhradně vyskytuje ječmen obecný

⁶ Dle NISP (Number of Identified Specimens) **tur domácí** 72 %, **prase domácí** 19 %, **ovce/koza** 5 % a **kur domácí** 2 %.

⁷ **Analýzu č. 14/20** provedli Mgr. P. Kočár a Mgr. R. Kočárová.

⁸ Počet makrozbytků ve vzorcích: **objekt 4** (0), **10** (14), **13** (1063), **33** (9), **35** (33), **18** (173), **24** (224), **32** (1360), **36** (1) a **37** (19).

⁹ Zastoupení obilovin (reprezentovaných celkem 2849 makrozbytky) od nejčastější po nejvzácnější: **ječmen obecný pluchatý** (58 %), **pšenice dvouzrnka** (17 %), **pšenice špalda** (11 %), **pšenice jednozrnka** (7 %), **ovs** (7 %), **pšenice obecná** (0,35 %) a **proso seté** (0,35 %).

¹⁰ V dalších objektech s výplní datovatelnou do doby římské dosahoval počet obilek méně jak 30 kusů.

(téměř 100 %). V objektu 13 se oproti tomu nalézaly zejména obilky pšenice dvouzrnky (cca 45 %), dále ovesa (cca 18 %), pšenice obecné (cca 17 %) a v menší míře pšenice špaldy (cca 12 %) a ječmene obecného (cca 8 %).¹¹ Další makrozbytky tvoří části planě rostoucích rostlin, i když některé mohly plnit funkci užitkových plodin, jako například merlík bílý (*Chenopodium album*). Ve vzorcích byly kromě toho zaznamenány plevely jaří a ozimů (pro jaře kupříkladu plevely prosa) a okrajově i rostliny související s deponací organického odpadu, konkrétně bez chebdí (*Sambucus ebulus*) používaný v minulosti také k barvení a v lidovém léčení. Výsledky ukazují především na střídání jarních (proso, ječmen) a ozimových obilovin (pšenice).

Ve vzorcích výplně objektů se dále podařilo zachytit 187 uhlíků (5,6 g) reprezentujících 14 taxonů dřevin.¹² Většina uhlíků patří z hlediska váhy (58,73 %) **dubu** (*Quercus*), 15,45 % **habru** (*Carpinus*) a 7,5 % **jabloňovitým dřevinám** (jeřáb, jabloň, hrušeň, hloh...). Zastoupení dalších taxonů dosahuje méně jak 5 %. Soubor tvoří zejména dřeviny typické pro dubohabrové háje (dub, habr, javor, příměs buku) s příměsí druhů charakteristických pro kyselou doubravu (dub, borovice, jedle, jedle/smrk, osika, jíva, jabloňovité). Ve vzorcích z jednotlivých objektů se pak setkáváme s variabilním zastoupením taxonů různých dřevin, byť například v objektech 18 a 32 převažoval dub (cca 45 % a 85 %) s příměsí habru (18 % a 8 %). V objektu 36 oproti tomu jasně převládaly uhlíky olše (45 %) a dále borovice (30%). Celkově se nicméně v analyzované výplni kontextů datovatelných do doby římské (objekty 4, 13, 18, 32 a 36) objevovaly především uhlíky z dubu. Výsledky do značné míry odpovídají rekonstrukci potenciální přirozené vegetace v této oblasti (viz kapitola 2). Přítomnost světlomilných dřevin ovšem zároveň ukazuje na ovlivnění lesních porostů činností člověka.

---

¹¹ Objekty 13 a 32 si jinak tvarem i charakterem výplně do značné míry odpovídají (viz kapitola 11.2).

¹² Jednalo se o následující taxony dřevin: **jedle** (*Abies*), **jedle/smrk** (*Abies/Picea*), **javor** (*Acer*), **olše** (*Alnus*), **habr** (*Carpinus*), **svída** (*Cornus*), **líška** (*Corylus*), **buk** (*Fagus*), **borovice** (*Pinus*), **jabloňovité** (*Pomoideae*), **topol** (*Populus*), **topol/vrba** (*Populus/Salix*), **dub** (*Quercus*) a **blíže neurčitelné jehličnany** (*Conifera indeterminata*)

5. Vlastnosti keramického souboru z objektů

5.1 Technologické vlastnosti keramiky

První sledovanou vlastností byla povaha **keramického materiálu** z hlediska absence (typ 1) nebo přítomnosti viditelné příměsi (typ 2). Tu nešlo pozorovat u 244 (16 %) z 1538 střepů. V souboru tedy převládají části nádob z materiálu typu 2. To platí i v případě keramických jedinců. Podobné výsledky přinesl rozbor keramiky ze sídlišť ze stupňů B2 až C1 na jižní Moravě, na kterých také převažovaly nádoby z materiálu s viditelnou příměsí, nicméně exempláře bez viditelné příměsi představovaly přibližně třetinu jedinců, tedy více než na sídlišti v Plaňanech (*Droberjar 1997*, 117). Na sídlišti v Brně-Starém Lískovci z konce stupně C1 a stupně C2 oproti tomu bylo z materiálu bez viditelné příměsi vyrobeno 6 % jedinců. Tyto rozdíly mohou mít regionální a chronologický charakter. Vliv na ně má rovněž způsob definice tzv. jemného a hrubého materiálu (*Vichová 2003*, 282).

Dále byla v rámci rozboru keramiky sledována **technika její výroby**. V Plaňanech jasně převládají exempláře vyrobené v ruce. Z nádob tvarovaných na kruhu se dochovalo pouze 17 (cca 1 %) zlomků.¹³ Ve všech případech jde o části nádob původem z římských provincií, nikoliv o výrobky z barbarika. Jedná se o fragmenty stěn z materiálu bez pozorovatelné příměsi a s hladkým povrchem. Nalezeny byly v objektu 36 (15x) a 49 (2x). U střepů z objektu 36 není možné určit, z kolika pocházejí jedinců. Pro účely rozboru keramiky zaměřeného primárně na domácí produkci s nimi nicméně bylo pracováno jako s pozůstatky jedné nádoby.¹⁴

Typ povrchu: Hlazení a leštění představuje častý způsob úpravy povrchu keramiky prostřednictvím měkkého nebo tvrdého předmětu před vypálením nádoby, přičemž různé nástroje mohou zanechat odlišné stopy. Primárním účelem těchto technik je zahlazení nerovností a stop po tvarování. V obou případech je výsledkem uniformní povrch, postrádající ale v prvním případě výrazný lesk. Metoda a míra úpravy povrchu závisí na účelu nádoby a také kupříkladu na tom, zda má být zdobena. Především u keramiky určené k vaření nebo transportu se lze setkat se zdrsňným povrchem

---

¹³ Vyobrazená římsko-provinciální keramika: **Objekt 36:** *Tab. 16:1-5*; **Objekt 49:** *Tab. 16:6*.

¹⁴ Ve skutečnosti ovšem může jít o fragmenty výdutí více nádob, čemuž by odpovídala i jejich různá tloušťka (viz kapitola 6.5).

umožňujícím lepší úchop a manipulaci. Tuto funkci může mít i výzdoba, například plošné rýhování. Výsledný vzhled kromě toho ovlivňují vlastnosti materiálu. Na základě nich může být povrch přirozeně hladký nebo drsný. Surovina má vliv i na míru lesku. Typ/stav povrchu tedy není nutně ukazatelem intenzity práce vložené do výroby nádoby (*Rice 2015*, 138; *Shepard 1968*, 65-67, 121-122; *Sinopoli 1991*, 25-26).

Povrch střepů z Plaňan byl nejdříve posouzen bez ohledu na skupiny souvisejících zlomků. Celkem 7 % z nich má povrch typu 1, 27 % povrch typu 2, 34 % povrch typu 3, 17 % povrch typu 4, 4 % povrch typu 5 a 11 % povrch typu 6.¹⁵ Rozbor zohledňující fragmenty ze stejných nádob nepřináší odlišné výsledky (*Obr. 4*). S drsným povrchem se setkáváme častěji například na starším sídlišti v Bratislavě-Trnávce „Zadné“ ze 2. století. Na dalším sídlišti z okolí Bratislavy v poloze „Silničné“ z 1. století naopak převažoval hlazený/hladký povrch. Na mladším sídlišti z polohy „Zadné“ ze stupňů C2 až C3 se pak vyskytovaly hlavně hrubší nádoby s drsněným povrchem (*Varsik 2011*, 47, 51, 109, 130). Kupříkladu na sídlišti z pozdní doby římské ve Zlechově (okr. Uherské Hradiště) poté měla v ruce vyrobená keramika povrch většinou pouze zběžně uhlazen nebo drsněn (*Zeman 2008*, 82).

Z hlediska kombinací více typů povrchu se v souboru setkáváme se spojením typu 3, 2, popřípadě 1, s typem 4 nebo 5. První tři v těchto případech obvykle představují typ povrchu okraje a hrdla a typy 4 a 5 výdutě. Spodky některých nádob jsou pak oproti vrchní hlazené části pouze zběžně uhlazeny. U horních částí tedy byl preferován hladký povrch vhodný například k aplikaci jemné výzdoby, zatímco tělo nádoby pod výdutí bylo často drsněno, mimo jiné snad za účelem usnadnění úchopu a manipulace. Část nade dnem poté neplnila ani jednu z těchto funkcí, takže jí byla věnována nejmenší pozornost.

Zastoupení typů povrchu se liší u keramických jedinců z materiálu bez viditelné příměsi (*Obr. 5*). Z výsledků je patrné, že typy povrchu souvisejí s vlastnostmi materiálu, přičemž pro typ 1 (bez viditelné příměsi) je příznačný zejména lesklý a hladký povrch a vůbec v rámci něj není prezentována úprava pomocí chuchvalcovitého drsnění. Tuto situaci je možné pozorovat i na souboru ze staršího sídliště z Bratislavy-Trnávky „Zadné“ (*Varsik 2011*, 47, 51). Keramika z materiálu bez viditelné příměsi a

---

¹⁵ Definice typů povrchu viz kapitola 3. **Metoda vyhodnocení nálezového souboru** str. 11-12.

s leštěným/lesklým (typ 1), popřípadě hlazeným/hladkým povrchem (typ 2) odpovídá časté definici tzv. stolní keramiky. Nejedná se ovšem o jasně vymezenou kategorii keramických nádob, ale spíše o prostředek k rozlišení tzv. stolní/jemné a kuchyňské/hrubé keramiky. Jejich vzájemný poměr ovlivňuje výběr z hlediska archeologa relevantních vlastností. Stolní keramika byla kupříkladu v Bratislavě-Trnávce definována dle materiálu bez pozorovatelné příměsi, přičemž mohla mít i drsný povrch. Na starším sídlišti z polohy „Zadné“ tvořila tzv. kuchyňská keramika 58 % souboru, v poloze „Silničné“ 69 % a na mladším sídlišti v poloze „Zadné“ 65 % (Varsik 2011, 48, 108, 129). Zde se nabízí otázka, zda je možné rozdíly mezi nádobami takto shrnout.

Kategorii stolní keramiky lze rámcově charakterizovat jako zdobené nádoby z materiálu bez viditelné příměsi stojící v kontrastu s hrubou tzv. kuchyňskou keramikou. Do vlastností těchto variant může být zahrnut i typ povrchu nebo kupříkladu tloušťka stěn. Z tohoto rozdělení ovšem nutně nevyplývá funkce nádoby. Stejně tak může být problematické užití termínů „hrubá“ a „jemná“ keramika, neboť textura materiálu a vzhled povrchu nezávisí pouze na kvalitě provedení, kterou mohou tyto dvě kategorie evokovat, ale také na typu suroviny nebo způsobu finální úpravy závisící na účelu nádoby. Jako umělé označení je třeba brát i termín „užitková“ keramika používaný v archeologii pro nádoby z hrubého materiálu. Tento termín navozuje představu absence užitku/funkce u tzv. stolní/elitní keramiky, která ale také měla různé úlohy včetně možného účelu reprezentace (Rice 2015, 210; Shepard 1968, 120, 251). V keramickém materiálu z Plaňan lze nicméně určit dvě skupiny keramiky lišící se velikostí příměsi a typem povrchu. V dalších kapitolách bude věnována pozornost tomu, jak tyto dvě vlastnosti souvisí kupříkladu s výzdobou a tvarem nádob.

5.2 Kvantitativní vlastnosti keramiky

Velikost zlomků: Poměr různých velikostí keramických střepů¹⁶ byl sledován za účelem zjištění, zda se sídliště v tomto ohledu shoduje s jinými lokalitami z doby římské. S tím dále souvisí otázka možnosti rekonstrukce nakládání s odpadem a

---

¹⁶ Více k hodnotám jednotlivých kategorií viz 3. Metoda vyhodnocení nálezového souboru, str. 12-13.

interpretace druhotného využití objektů. Po vyhodnocení keramiky (*Obr. 6*) se ukázalo, že více než 75 % střepů je menších jak 60 mm.¹⁷

Tomuto výsledku v zásadě odpovídá situace zjištěná na sídlišti v Holubicích (okr. Praha-západ) ze stupňů B2 až C1 (*Zahnašová 2018*, 40-42) a v Chrudimi na sídlišti z pozdní doby římské až stěhování národů (*Musil – Jílek 2012*, 24). Zlomky menších rozměrů (do 80 mm) jasně převládaly i na sídlišti ze stupňů A až B2 v Berouně-Plzeňském předměstí (*Ničová 2013*, 44). Na sídlišti v Mlékojedech se poté velikost střepů nejčastěji pohybovala mezi 4 a 8 cm, přičemž hodnoty se ve sledovaných objektech ve většině případů příliš neodlišovaly (*Beneš 2017a*, 20, 28). Pro srovnání lze uvést také sídliště z doby laténské v Březně, kde běžná délka zlomků činila 51 mm. Tento průměr v rámci objektů kolísal mezi 45 až 56 mm (*Salač – Neruda – Kubálek 2006*, 21). Při sledování výsledků z jiných sídlišť je ovšem třeba brát v potaz, že poměry velikostí keramických fragmentů ovlivňuje i způsob výzkumu, který se kupříkladu může projevovat nižším počtem drobných střepů.

Maximální rozměry byly dále sledovány u exemplářů z materiálu bez viditelné příměsi (*Obr. 7*).¹⁸ Ukázalo se u nich především vyšší zastoupení drobných fragmentů (do 40 mm) oproti keramice z materiálu s viditelnou příměsí. S tímto výsledkem souvisí velikosti střepů s ohledem na typ jejich povrchu, kdy bylo 52 % jedinců s povrchem typu 1 (leštěný/lesklý) menších jak 40 mm. Tuto situaci lze vysvětlit tím, že tzv. jemná keramika podléhá fragmentaci více než tzv. hrubá (viz například *Musil – Jílek 2012*, 24). Odpovídají tomu i rozměry zjištěné u střepů s povrchy typu 4 a 5 spojitelnými s tzv. hrubou keramikou. U obou povrchů se setkáváme s nižším zastoupením zlomků do velikosti 40 mm (37 % a 27 %), přičemž mezi nimi převládají fragmenty o maximálních rozměrech mezi 40 a 80 mm. U keramiky nicméně bez ohledu na její vlastnosti celkově převažují střepy do velikosti 80 mm. Dochování větších částí nádob tedy nebylo ovlivněno pouze vlastnostmi materiálu, ale mohl ho určovat i způsob uložení a s ním spojená míra vlivu postdepozičních procesů na jejich rozpad a redukci.

Skupiny souvisejících střepů: V rámci rozboru keramického materiálu byla studována keramika jak z hlediska jednotlivých střepů, tak keramických jedinců.

---

¹⁷ Z 1538 střepů jich spadalo do I. kategorie velikosti 668, do II. 503, do III. 241, do IV. 79 a do V. 47.

¹⁸ Ze zlomků z jemného materiálu spadalo do I. kategorie 122, do II. 76, do III. 31, do IV. 11 a do V. 4.

Z tohoto důvodu bylo nutné vymezit skupiny zlomků ze stejných nádob. V souboru z objektů se podařilo rozpoznat celkem 99 různě velkých skupin souvisejících střepů (*Obr. 13*), které představují 8 % z počtu keramických jedinců reprezentovaných jinak jednotlivými fragmenty dosahujícími počtu 1163. Skoro polovinu skupin (44 %) tvoří dva střepy a dalších 34 % pak skupiny o třech až čtyřech zlomcích. Především u větších skupin poté platí, že fragmenty nelze slepit k sobě¹⁹ a jejich souvislost je možné odhadnout pouze dle stejného vzhledu.

Z hlediska maximální rozměru (*Obr. 14*) měří související zlomky nejčastěji 40 až 80 mm (64 %). Oproti výsledkům rozboru veškeré keramiky z objektů k nim tedy náleží méně střepů o velikosti do 40 mm. Celkem 19 % pak představují fragmenty větší jak 80 mm. Skupiny souvisejících zlomků se od vlastností celého keramického souboru liší i zastoupením jedinců z materiálu bez viditelné příměsi (21 % oproti 16 %). Svoji roli zde může hrát větší fragmentace tzv. jemné keramiky. Z hlediska poměru velikostí souvisejících střepů se pak kromě jednoduchého vysvětlení, že u větších fragmentů lze lépe určit souvislost, také nabízí interpretace situace jako výsledku odlišného nakládání s keramickým odpadem, kdy související střepy reprezentují především keramické nádoby a jejich části uložené/odhozené přímo do zahloubeného objektu, zatímco keramičtí jedinci zastoupení pouze jedním zlomkem představují zbytky nádob deponovaných původně na povrchu terénu, kde podléhaly intenzivnějšímu rozpadu než fragmenty v objektech (k různému charakteru keramických nálezů stejně jako k tzv. sekundárnímu a terciárnímu odpadu viz kapitola 9).

Výjimečnou situací na lokalitě je nález částí jedné nádoby ve dvou objektech, konkrétně v objektu 18 a 33. V prvním případě jde o objekt s nálezy z doby římské, v němž se nacházely čtyři fragmenty této nádoby v hloubce 60 až 100 cm. Ve druhém objektu však převažují střepy datovatelné do raného středověku (55 zlomků), zatímco z uvedené nádoby v něm byly nalezeny pouze dvě části v hloubce 20 až 60 cm. Jeden z fragmentů z objektu 33 je poté dokonce slepitelný s exempláři z objektu 18. Vzdálenost mezi oběma kontexty přitom dosahuje skoro 19 m. Oba fragmenty v objektu 33 lze z hlediska charakteru zbylých nálezů označit za intruzi (*Rulf 1997*,

---

¹⁹ Slepit k sobě šlo 128 střepů, tedy 34 % souvisejících zlomků.

441, 452). Přítomnost zlomků ze stejné nádoby v různých kontextech obecně ukazuje na potenciální přemístování zeminy (*Orton – Hughes 2013, 32-33*).

Dochované části nádob: Z plaňanského souboru neznáme žádného keramického jedince, u kterého by se dochoval celý profil.²⁰ Hodnocení množství jednotlivých částí nádob (*Obr. 10*) pak ukázalo, že jejich zastoupení není v souboru rovnoměrné. Jasně převažují zlomky stěn (58 %) a po nich následují fragmenty okrajů (16 %). Podstavy oproti tomu reprezentují pouze 6 %. Tyto závěry je možné srovnat například se souborem ze čtyř chat v Mušově-Na Pískách (Brno-venkov) ze stupně B2, kde okraje představovaly celkem 25 % keramiky a podstavy 9 % (*Komoróczy 1999, 173*). V souboru ze sídliště ze starší až počátku mladší doby římské v Březně u Chomutova poté dosahovalo zastoupení okrajů v objektech 9,3 % až 20,1 % a množství podstav 3,7 % až 9,3 % (*Beneš 2010, 101*). Obdobné hodnoty výskytu okrajů (9,8 % - 16,7 %) a podstav (2,7 % - 6,2 %) lze sledovat i v souboru z Berouna-Plzeňského předměstí (*Ničová 2013, 56-47*) a odpovídá jim také situace ze sídliště v Holubicích (*Zahnašová 2018, 44*) nebo v Brně-Starém Lískovci (*Víchová 2003, 283*).

Tyto výsledky je možné porovnat s průměrnými hodnotami určenými V. Salačem pro typický soubor keramiky z laténské polozemnice v severozápadních Čechách, kde okraj může tvořit 7,8 % až 15,6 % všech střepů. Na sídlišti z doby laténské v Březně se konkrétně zastoupení okrajů v souborech z objektů čítajících více jak 20 střepů pohybovalo mezi 4,7 % až 20,2 %. Dna pak v Březně reprezentovala v průměru 8,1 % keramiky a při nezapočítání souborů o velikosti do 20 střepů 2,5 % až 15,3 % (*Salač – Neruda – Kubálek 2006, 18-19*). Problém kvantifikace částí nádob spočívá v odlišné intenzitě rozpadu, a to i v rámci jedné nádoby, kdy se užší okraje pravděpodobně rozlomí na více střepů než zesílené podstavy, které jsou oproti okrajům navíc kompaktnější. To následně vede k vyššímu množství zlomků okrajů v nálezových souborech. Celkový počet ovlivňuje i skutečnost, že okraje nádob mají obvykle větší průměr než podstavy a jejich rozpadem tedy vznikne více fragmentů. V tomto ohledu se výsledky z Plaňan neodlišují od jiných lokalit (*Orton – Hughes 2013, 32*).

Zlomky okrajů a podstav byly dále hodnoceny s ohledem na svoje maximální rozměry. U okrajů (*Obr. 8*) jasně převažují fragmenty do velikosti 60 mm tvořící 71 %

---

²⁰ U některý nádob bylo nicméně možné původní tvar zrekonstruovat (viz například *Tab. 1:7, 14*).

jejich celkového počtu. Tím se příliš neliší od hodnot celého souboru. Vyskytuje se ale mezi nimi více střepů větších jak 100 mm (7 % oproti 3 %). Ještě výraznější je rozdíl u podstav (*Obr. 9*), který ovšem může být zkrácen malým množstvím exemplářů. Většinu z nich představují fragmenty o velikosti mezi 40 a 60 mm (58 %). Významný je i podíl zlomků větších jak 80 mm, které reprezentují více než pětinu podstav (22 %), zatímco při vyhodnocování celého keramického souboru těchto rozměrů dosahovalo pouze 8 % střepů. Pro podstavy jsou tedy typické větší fragmenty zastoupené ale méně exempláři než drobné okrajové zlomky, což odpovídá předpokladu vyšší fragmentace okrajových částí nádob.

Části nádob při práci se skupinami souvisejících střepů: Okraj se dochoval celkem u 221 (18 %) keramických jedinců, zatímco podstavu má pouze 89 (7 %). Rozdíl panuje i v zastoupení jedinců z materiálu bez viditelné příměsi. Zatímco u okrajových částí jde o 26 %, u podstav se jedná o 11 %. To může souviset s odlišnou mírou fragmentace tzv. jemné a hrubé keramiky, stejně jako se samotným charakterem nádob, kdy se z mísy z materiálu bez viditelné příměsi dochová více okrajových zlomků než z hrnce z materiálu s viditelnou příměsí.

Dále byly keramičtí jedinci s dochovanými okrajem (*Obr. 11*) nebo podstavou (*Obr. 12*) hodnoceni z hlediska typů povrchu. Potvrdily se závěry učiněné už při rozboru celého keramického souboru. Patrné bylo především vyšší zastoupení typu povrchu 1 u jedinců se zachovaným okrajem.²¹ Se stejnou situací se setkáváme i u typu povrchu 2.²² U podstav se naopak objevuje zejména povrch typu 3 (40 % oproti 34 % u okrajů) a 4 (18 % oproti 7 %). Ukazuje se tedy, že okrajové části nádob jsou obvykle leštěny nebo hlazeny, zatímco spodní části nesou jemné drsnění, popřípadě mají povrch pouze zběžně uhlazen. Výsledné hodnoty ale ovlivňuje i různá fragmentace tzv. jemné a hrubé keramiky a odlišná úprava povrchu jednotlivých tvarů nádob (viz kapitola 6).

---

²¹ Celkem jde o 15 % jedinců. U částí podstav se tento typ povrchu vyskytuje jen ve 3 % případů.

²² Jedná se o 38 % jedinců. U podstav se pak typ povrchu 2 objevuje v 16 % případů.

6. Tvary keramických nádob z objektů

6.1 Způsob určení skupin tvarů

K určitému tvaru bylo možné zařadit 140 (11 %) jedinců. Jejich stav dochování nicméně ve většině případů nedovoloval rekonstrukci celého profilu, což znemožnilo použití části metod určených ke klasifikaci keramiky na základě tvaru. Postup, při kterém by byly nádoby řazeny k jasně vymezeným tvarům (např. mísa, hrnec, terina) dělícím se dále na typy lišící se kupříkladu profilací okraje, se pak nezdá jako ideální pro keramiku vyráběnou v ruce, kde může značná variabilita provedení jedné formy vést k tvorbě řady typů zastoupených ale reálně pouze jedním exemplářem. Problémem je i vznik mezitvarů (například hrncovitá mísa, mísovitý hrnec...) vedoucí k dalšímu rozměňování keramického souboru do menších skupin komplikujících vyhodnocení.

Vhodnějším se zdá být rozdělení keramických jedinců do tzv. rodin tvarů, tedy do skupin nádob se shodnými znaky, kupříkladu tektonikou, které nejsou tak omezující jako konkrétní tvarové typy. Tento způsob dělení byl převzat od V. Varsika (2011, 54), který jej použil pro vyhodnocení keramického souboru ze sídlišť v okolí Bratislavy. Roztřídění v této práci se od klasifikace V. Varsika odlišuje především řazením skupin keramických tvarů dle míry profilace, konkrétně od jednodílných nádob po nádoby s rozlišenou výdutí a odsazeným hrdlem.²³ Jiné využití členění do rodin keramických tvarů než u V. Varsika je možné nalézt u Z. Beneše (2017, 33-35), který jednotlivé tvary rozdělil do několika kategorií obsahujících více typů. Jako příklad lze uvést kategorii terin (TE) dělící se na 10 typů. Některé jinak typologicky odlišné nádoby (například hrnce a mísy) pak byly na základě obdobné profilace sloučeny do rodin keramických tvarů.

Rozdělení dle profilace reprezentuje jednu z možností klasifikace nádob sloužící k lepší představě o keramickém souboru, a to především v kombinaci s vyhodnocením dalších jeho vlastností. Z tohoto hlediska ovšem skupiny tvarů představují uměle vytvořené kategorie, které nutně nemají žádnou souvislost s dělením keramiky v živé kultuře.²⁴ Vlastnosti nádob včetně tvaru nicméně do jisté míry reflektují jejich původní

---

²³ To znamená, že se například skupiny tvarů III a IV určené v této práci neshodují svojí definicí se skupinami III a IV dle V. Varsika.

²⁴ Ke způsobům klasifikace keramiky a otázce definice typů v archeologii například Shepard 1968, 307; Sinopoli 1991, 43-67.

účel. Právě na základě něj a s ním související velikosti jsou často typy keramiky rozlišovány v živé kultuře. Nádoby s vysokým hrdlem se kupříkladu používají k přenášení vody, zatímco nádoby s oblým spodkem odolávají lépe žáru při vaření než exempláře s plochou podstavou. Jejich vlastnosti ale ovlivňuje i technologie výroby a kulturní zvyklosti. Účel nádob se navíc může během jejich fungování v živé kultuře měnit. Z tohoto hlediska je problematické považovat archeologické typy a skupiny nádob za odraz rozdělení v minulé živé kultuře, protože nelze ověřit, zda byly vlastnosti, dle kterých jsou tyto typy definovány, relevantní i pro jejich původní uživatele. Označení kategorií keramiky evokující původní funkci nádob se tedy nezdá vhodné. Jedná se totiž obvykle o regionálně specifické tvary nebo naopak generické názvy umožňující značnou míru subjektivity (*Rice 2015*, 211-212, 278-279, 283-287; *Shepard 1968*, 224; *Sinopoli 1991*, 83-85).

Sídlištní materiál se zároveň dochovává převážně ve stavu jednotlivých střepů, nikoliv nádob. Zlomkový stav keramiky znemožňuje nebo komplikuje řadu metod použitelných k rozlišení různých forem.²⁵ Zde se nabízí identifikace odlišných tvarů například podle dochovaných okrajů (*Rice 2015*, 222-223). Celkově je při klasifikaci keramiky ze sídlišť třeba brát v potaz, že pracujeme pouze s částmi nádob, takže nám unikají některé detaily jejich tvaru. Každá nádoba navíc představuje ve své podstatě jedinečný produkt, a pokud nebyla vyrobena ve formě, nelze očekávat, že i mezi zdánlivě stejnými tvary nebudou panovat různé rozdíly v provedení (*Orton – Hughes 2013*, 77).

Tvar se v Plaňanech podařilo nejčastěji určit podle okraje, i když někdy bylo možné jedince zařadit do určité rodiny tvarů i při absenci této části. Odlišné dělení keramiky lze nalézt například v práci E. Droberjara, který se zabýval vyhodnocením sídlištní keramiky ze stupňů B2 až C1 na jižní Moravě.²⁶ Tvary nádob rozdělil do 9 skupin (1000 hrnce, 2000 mísy...) rozlišených kromě toho dle dalších vlastností (např. 1100 vysoké formy esovitých hrnců). V rámci každé skupiny byly dále vymezeny jednotlivé typy (1101, 1102, 1103...). Obdobně E. Droberjar rozdělil způsoby výzdoby

---

²⁵ K rozlišení tvarů celých nádob viz například *Rice 2015*, 212-222.

²⁶ Jednalo se o sídliště Blučina „Spodní Kolberky“ (okr. Brno-venkov), Horní Věstonice „Na lukách“ (okr. Břeclav), Hrušky „Hrubé díly“ (okr. Břeclav), Komořany „Za humny“ (okr. Vyškov), Křepice „Záhumenice“ (okr. Břeclav), Křižanovice „Pihléky“ (okr. Vyškov), Mikulov „Pod Mušlovem“ (okr. Břeclav), Mikulčice „Padělíky“ (okr. Hodonín), Mušov „Na pískách“ (okr. Břeclav), Rajhrad „Stráně nad Habřinou“ (okr. Brno-venkov), Skalice nad Svitavou „Nivy“ (okr. Blansko).

(Droberjar 1997, 15, 29). A. Rybová (1980, 94) pak kupříkladu rozčlenila v ruce vyrobenou keramiku z pohřebiště z mladší až pozdní doby římské v Plotištích nad Labem (okr. Hradec Králové) do 7 skupin (A: teriny, B: hrnce...). Přesné typové zařazení a datování keramického souboru ovšem značně komplikuje skutečnost, že se v rámci něho zabýváme keramikou vyrobenou v ruce, jejíž tvary nelze přesně definovat, přičemž se navíc řada jejich forem vyskytovala po celou nebo ve více stupních doby římské (Komoróczy 1999, 172, 177-178).

Následující text se v první části zabývá základní definicí určených skupin z polohy U silnice.²⁷ V rámci rozboru tvarů keramických nádob byly také rozlišeny různé podoby okrajů (určené typy okrajů viz *Obr. 44*) dle terminologie K. Sklenáře (1998).²⁸ Komparaci jejich forem stejně jako dalších vlastností tvarů bude věnována pozornost v následující kapitole po základní definici jednotlivých skupin.

6.2 Definování skupin tvarů

Skupinu I tvoří nádoby, které nemají hrdlo odlišeno od těla. Definice skupiny se tedy shoduje se skupinou I v práci V. Varsika (2011, 54). Tomuto vymezení vyhovuje velká část keramických tvarů z Plaňan (74 jedinců, 53 %),²⁹ proto byla skupina pro lepší přehlednost rozdělena do dalších dvou skupin se dvěma variantami. Ke **skupině I.a** náleží 28 jedinců, tedy cca 38 % exemplářů ze skupiny I a 20 % ze všech určitelných tvarů. Je reprezentována nádobami s největším průměrem v oblasti okraje, které lze dále rozdělit podle profilace stěny na nálevkovité (v literatuře také jako konické)³⁰ a oblé.³¹ Žádná z nádob ze skupiny I.a se nedochovala v celé výšce, ale stav některých exemplářů umožňuje závěr, že do ní z hlediska poměru rozměrů okraje a výšky spadají mísovitě tvary.³²

²⁷ Podoba zástupců skupin keramických tvarů také viz *Obr. 43*.

²⁸ K typologii okrajů použité v této práci viz *Sklenář 1998, 7*.

²⁹ Zastoupení jednotlivých variant skupiny I stejně jako dalších skupin viz *Obr. 15*.

³⁰ Vyobrazení zástupců nálev. varianty skupiny I.a: *Tab. 1:10, 3:4, 3:5, 4:8, 5:11, 6:1, 6:3, 7:7, 8:6, 9:3, 9:4, 10:2, 10:3, 10:5, 12:8, 15:9, 15:13*.

³¹ Vyobrazení zástupců oblé varianty skupiny I.a: *Tab. 1:9, 1:13, 3:13, 4:10, 5:8, 6:11, 7:6, 7:9, 9:5, 9:7, 9:8, 12:2, 14:4*.

³² Průměr okraje šlo rekonstruovat u 3 (11 %) jedinců. Jejich rozměry jsou 17 cm, 18 cm a 20 cm.

Na oblé (varianta A) a nálevkovité (varianta B) rozčlenil zástupce skupiny I také V. Varsik (2011, 54-55). Toto dělení při zpracování souboru ze sídliště Runde Berg³³ použila i S. Spors-Gröger (1997, 41, Taf. 1) rozlišující dále misky této formy podle tvaru podstavy. Tuto klasifikaci ale v Plaňanech komplikuje zlomkovité dochování nádob. Obě varianty se od sebe výrazněji liší především z hlediska zastoupení dekoru. Jedinci nálevkovité profilace nesou výzdobu ve čtyřech případech, u oblé formy je oproti tomu zdoben pouze jeden exemplář. Další pozorovatelný rozdíl reprezentuje profilace okraje. Zatímco u nálevkovitého tvaru okraj obvykle představuje přirozené ukončení stěny, u oblé varianty se častěji objevuje okraj svisle nasazený na stěnu. Jejich ostatní vlastnosti (zastoupení jedinců z materiálu bez viditelné příměsi, typy povrchu) se v zásadě shodují. Z tohoto důvodu jsou v následujícím textu hodnoceny společně jako skupina I.a.³⁴

Skupina I.b se od přechozího tvaru liší zataženým okrajem a existující výdutí. První variantu této formy tvoří nádoby s maximální výdutí těsně pod okrajem,³⁵ které lze obvykle na základě poměru výšky a šířky přiřadit k mísovitým tvarům. Tato varianta skupiny I.b představuje dominantní formu skupiny I (celkem 51 %) a zároveň druhý nejčastější tvar z Plaňan (27 % určitelných nádob). Pouze dva exempláře jsou ovšem zdobené. Druhá varianta skupiny I.b se od první odlišuje zejména výraznější a níže položenou maximální výdutí, přičemž může mít podobu hrncovitých nádob s vejčitou nebo soudkovitou profilací.³⁶ Identifikovat se podařilo tento tvar v materiálu z Plaňan celkem 8x. Dva zástupci nesou výzdobu.

Skupina II byla definována na základě práce V. Varsika (2011, 56). Její zástupce charakterizuje především hrdlo navazující přímo na spodek nádoby. Nelze u nich tedy rozlišit samostatnou část výdutě jako u skupiny III a IV. Od skupiny I se pak liší výrazným lomem a také existencí hrdla. V souboru z Plaňan je ke skupině II možné zařadit 8 jedinců, přičemž u některých je toto určení vzhledem ke stavu dochování nejisté.³⁷ Na 6 exemplářích se setkáváme s výzdobou. U jednoho zástupce této skupiny

³³ Výšinné sídliště Runde Berg v Bádensku-Württembersku ze 4. až 5. století.

³⁴ Definici nálevkovité varianty odpovídá 15 exemplářů ze skupiny I.a a definici oblé varianty 13.

³⁵ Vyobrazení zástupců první varianty skupiny I.b: *Tab. 2:2, 2:7, 2:8, 2:9, 2:13, 2:14, 3:1, 3:3, 3:8, 3:10, 3:15, 3:16, 3:17, 4:3, 4:4, 4:6, 5:3, 5:4, 5:5, 5:7, 5:9, 5:12, 5:13, 6:2, 6:4, 7:8, 8:1, 11:4, 12:10, 13:3, 13:4, 13:5, 13:6, 14:2, 14:8, 15:3, 15:4, 15:11, 15:12.*

³⁶ Vyobrazení zástupců druhé varianty skupiny I.b: *Tab. 2:5, 5:2, 8:2, 8:5, 10:6, 12:5, 13:1, 14:1, 15:5.*

³⁷ Vyobrazení zástupců skupiny II: *Tab. 1:3, 1:7, 3:2, 6:9, 10:10, 12:12, 14:3, 15:6, 15:8.*

šlo poté rekonstruovat celý tvar s nálevkovitým spodkem a válcovitým hrdlem (*Tab. 1:7*). Okraj této nádoby dosahoval průměru 20 cm, zatímco průměr podstavy se pohyboval okolo 7,5 cm a celková výška okolo 10 cm. Nádoba tedy patří k mísovitým tvarům. K nim lze zařadit i ostatní zástupce skupiny II z Plaňan.

Skupina III je reprezentována nádobami s odlišenou výdutí a hrdlem, které není odsazené od těla, ale plynule na něj navazuje. Oproti skupině IV u V. Varsika do ní tedy nepatří pouze esovité hrnce, ale i další tvary odpovídající této definici. Do skupiny III v Plaňanech náleží 39 jedinců,³⁸ přičemž 10 exemplářů nese výzdobu. Z hlediska dochovaných částí a analogií z jiných lokalit je možné zástupce této skupiny přiřadit k hrncovitým tvarům.

Skupinu IV tvoří nádoby lišící se od předchozích typů složitější profilací.³⁹ Od skupiny I a II se tento tvar konkrétně odlišuje výraznou maximální výdutí a od skupiny III především odsazením hrdla od těla. V práci V. Varsika (2011, 60) jí částečně odpovídá skupina III, u které jsou ale ještě definovány různé mezitvary. V souboru jedinců určitého tvaru z Plaňan je skupina IV zastoupena 19 exempláři, na kterých se v 8 (42 %) případech nalézá výzdoba. U jedné z nádob poté šlo rekonstruovat celý tvar (*Tab. 1:17*). Dle poměru okraje (16 cm) vůči výšce (11 cm) a celkové profilace ji můžeme zařadit k tzv. terinám, k nimž náleží i část dalších zástupců skupiny IV.

Srovnání vlastností skupin: Jednotlivé skupiny tvarů lze porovnat za účelem zjištění, jaké mezi nimi panují rozdíly. Nepoměr je možné pozorovat už v samotném zastoupení v souboru (*Obr. 15*). Nejpočetnější jsou exempláře ze skupiny III (28 %) následované první variantou skupiny I.b (27 %). Na třetím místě stojí skupina I.a (20 %) a na čtvrtém skupina IV (14 %). Druhá varianta skupiny I.b a skupina II jsou pak v souboru shodně zastoupeny 6 %. Různé množství dochovaných tvarů může souviset s chronologickým obdobím, životností nádob v živé kultuře, stejně jako s dalšími faktory (viz kapitola 3 a 5). Zde se nabízí možnost sledovat zastoupení tvarů v rámci jednotlivých objektů a poznat, zda se jejich výskyt v různých kontextech výrazněji lišil, nebo se jedná o charakteristický znak celého zachyceného sídliště (viz kapitola 9).

---

³⁸ Vyobrazení zástupců skupiny III: *Tab. 1:1, 1:2, 1:4, 2:1, 2:6, 2:10, 2:11, 2:12, 3:11, 3:14, 4:1, 4:2, 4:7, 4:9, 4:11, 5:1, 7:1, 7:4, 7:5, 8:3, 8:4, 9:6, 10:1, 10:7, 10:8, 10:9, 11:1, 11:2, 11:3, 12:1, 12:3, 12:4, 12:9, 14:5, 14:7, 15:7, 15:10, 15:14, 15:16, 15:18.*

³⁹ Vyobrazení zástupců skupiny IV: *Tab. 1:11, 1:14, 3:20, 4:5, 6:5, 6:13, 7:2, 7:3, 7:10, 7:13, 9:1, 9:2, 10:12, 11:6, 13:7, 15:1, 15:2, 15:22.*

U jednotlivých skupin lze v první řadě sledovat počet exemplářů z materiálu bez viditelné příměsi (*Obr. 16*). Z výsledků jsou patrné výrazné rozdíly především mezi oběma variantami skupiny I.b a ostatními skupinami, u kterých je ve všech případech z materiálu bez viditelné příměsi vyrobeno více jak 30 % nádob.⁴⁰ U první varianty skupiny I.b se oproti tomu jedná pouze o 5 % jedinců. U druhé varianty pak z tohoto typu materiálu není vyroben žádný exemplář. Nižší oproti zbylým skupinám, byť zdaleka ne tak výrazně, je i zastoupení nádob z materiálu bez viditelné příměsi u skupiny III. Porovnání vlastností materiálu lze dále zkombinovat s vyhodnocením typů povrchu. Vzhledem k absenci typu 5 na keramických jedincích zařaditelných do určité skupiny tvarů a charakteru typu 6, byly sledovány typy 1 až 4 (*Obr. 17*).

Podíl typů povrchu částečně odpovídá rozdílům mezi skupinami keramických tvarů z hlediska zastoupení jedinců z materiálu bez viditelné příměsi. Typ povrchu 1 (leštěný/lesklý) příznačný pro tzv. stolní keramiku se například vyskytuje především na nádobách ze skupiny II (25 %), méně pak na jedincích ze skupiny IV (16 %) a I.a (14 %). Vůbec se poté neobjevuje na zástupcích druhé varianty skupiny I.b. U těchto skupin se tedy do značné míry shoduje výskyt leštěného/lesklého povrchu a jedinců z materiálu bez viditelného povrchu. Rozdíl oproti tomu můžeme sledovat u reprezentantů skupiny III (povrch typu 1 nese pouze 8 %) a u první varianty skupiny I.b (11 %).

Hlazený/hladký povrch (typ 2) představuje nejčastější typ u skupiny I.a (39 %), skupiny II (50 %), skupiny III (41 %) a skupiny IV (58 %). U první varianty skupiny I.b se poté s tímto typem setkáváme ve 29 % případů a u druhé formy ve 38 %. Hlazený/hladký povrch tedy reprezentuje relativně častý typ u všech skupin tvarů. Typ povrchu 3 se pak objevuje zejména u obou variant skupiny I.b (50 % v obou případech), u skupiny III (39 %) a v menší míře také u skupiny I.a (29 %), skupiny II (25 %) a skupiny IV (16 %). Problematickým se ukázala být definice variability výskytu typu povrchu 4 (jemné drsnění), který se sice neobjevuje na exemplářích ze skupiny II, ale jinak v jeho zastoupení u jednotlivých skupin nepanují větší rozdíly.⁴¹

---

⁴⁰ Procentuální zastoupení exemplářů z materiálu bez viditelné příměsi je u skupiny **I.a** 36 %, **II** 38 %, **III** 31 % a **IV** 37 %.

⁴¹ Výskyt typu povrchu 4 v rámci skupin keramických tvarů: **Skupina I.a** 11 %, **První varianta skupiny I.b** 8 %, **Druhá varianta skupiny I.b** 13 %, **Skupina III** 13 %, **Skupina IV** 11 %.

Z výsledku se zdá, že drsný povrch nepředstavuje na sídlišti v Plaňanech typ charakteristický pro určitý tvar nádob, přičemž se na keramice vyskytuje pouze ojediněle. Jeho zastoupení lze dále sledovat v rámci jednotlivých objektů za účelem zjištění, zda například nesouvisí s chronologickým zařazením keramického materiálu (viz kapitola 9). U ostatních tří typů povrchu je možné porovnat míru korelace s výskytem jedinců z materiálu bez viditelné příměsi. Ve skupinách II a IV se kupříkladu setkáváme s poměrně vysokým zastoupením nádob zařaditelných dle tradiční charakteristiky k tzv. jemné/stolní keramice,⁴² byť se mezi nimi objevují i jedinci, kteří tuto definici nesplňují. Specifická je skupina I.a zahrnující z hlediska obou sledovaných vlastností široké spektrum variant nádob. Obdobně tomu je i u skupiny III, ve které se ale vyskytuje méně exemplářů odpovídajících definici tzv. jemné/stolní keramiky. Obě varianty skupiny I.b pak reprezentují v drtivé většině případů nádoby označitelné jako tzv. hrubá keramika. To se týká především druhé varianty. Pro ověření těchto závěrů lze sledovat zastoupení a charakter výzdoby v rámci jednotlivých skupin tvarů (*Obr. 18*).

Výzdoba jasně převažuje na exemplářích ze skupin II (75 %) a IV (42 %). Méně se pak objevuje na zástupcích skupiny III (26 %) a druhé varianty skupiny I.b (25 %).⁴³ Následuje skupina I.a (18 %) a s výrazným odstupem poté první varianta skupiny I.b (5 %). Výsledky tedy potvrzují vysoký podíl tzv. stolní keramiky ve skupinách II a IV, zatímco první varianta skupiny I.b se zdá být skutečně reprezentována zejména tzv. hrubou keramikou. K lepšímu rozpoznání charakteru dalších skupin tvarů může sloužit pozorování podoby výzdoby.⁴⁴

Sledování typů dekoru umožňuje nejen určit, jak často se objevují na zástupcích jednotlivých skupin, ale také to, jaké tvoří kombinace (viz *Obr. 19*). Nejčastěji se na nádobách nacházejí různé varianty rýhování představujícího mimo jiné nejběžnější typ dekoru skupiny III. Obvykle se nicméně jedná pouze o jednoduché vodorovné rýhy, popřípadě doplněk jiného výzdobného prvku. Početně je zastoupeno i žlábkování objevující se na více exemplářích ze skupiny I.a, II a IV. Na nádobách ze skupiny II a IV se zároveň ve větší míře vyskytuje plastický dekor. Často jde o žebra a výstupky

---

⁴² Materiál bez viditelné příměsi, leštěný nebo hlazený povrch.

⁴³ Vzhledem k celkovému počtu zástupců se reálně jedná pouze o dva jedince.

⁴⁴ Celkově bylo zastoupení výzdoby v rámci skupin keramických tvarů v drtivé většině případů vyšší než při hodnocení celého keramického souboru, v kterém je zdobeno 11 % keramiky.

doplněné dalšími výzdobnými prvky. Ostatní typy dekoru se na zástupcích skupin keramických tvarů objevují spíše ojediněle. To se týká především výzdoby pomocí ozubeného kolečka zjištěné pouze na jednom exempláři ze skupiny IV.

Nejméně pestré je zastoupení výzdobných prvků na nádobách ze skupiny I.b, což odpovídá jejich zařazení k tzv. hrubé keramice. Tomu neodporuje ani jednoduché provedení dekoru. Složitě není koncipována výzdoba ani na exemplářích ze skupiny I.a, kde nicméně dominuje žlábkování spojitelné s dekorem tzv. jemné keramiky, což společně s dalšími vlastnostmi ukazuje, že mezi zástupci této skupiny panuje z hlediska způsobu provedení větší variabilita než u ostatních definovaných skupin. U skupin II, III a IV se poté setkáváme s obdobnou škálou typů výzdoby, liší se ale míra jejího zastoupení a výskyt různých kombinací. Obě tyto hodnoty jsou vyšší u exemplářů ze skupiny II a IV, a to především z hlediska přítomnosti komplexnějších motivů. Na jedincích ze skupiny III oproti tomu převládají jednotlivé výzdobné prvky neuspořádané do složitějších kompozic. O zástupcích skupiny III tedy lze ve většině případů uvažovat jako o tzv. hrubé keramice.

Skupiny můžeme hodnotit i z hlediska tvaru okraje (*Obr. 20-21*).⁴⁵ Od ostatních se opět liší především nádoby ze skupiny I.b, u kterých se z důvodu jejich definice ve všech případech vyskytuje zatažený okraj. Ten je obvykle nezesílený, méně se pak objevuje zesílení zevnitř a pouze ojediněle i další varianty. Stejně tomu je u zástupců skupiny I.a, u nichž se ovšem oproti skupině I.b setkáváme s odlišně profilovanými okraji, zejména se svislou variantou a dále s okrajem tvořícím plynulé ukončení stěny. Nepříliš variabilní jsou typy okrajů i u skupiny II, což je dáno charakterem profilace do ní spadajících tvarů, které nicméně mají na rozdíl od zástupců skupiny I většinou okraj zesílený zvenku.

U skupiny III se stejně jako u skupiny II a IV objevují především okraje zesílené zvenku, popřípadě nezesílené. Pouze několik nádob ze skupiny III má okraj zesílený dovnitř. Zdá se tedy, že zesílení okraje zevnitř je v Plaňanech typické hlavně pro zástupce skupiny I, zatímco zesílení zvenku se vyskytuje téměř výhradně na reprezentantech dalších tří skupin. U všech skupin se zároveň setkáváme s nezesílenými okraji, byť se častěji jedná o skupinu I a III. U nádob ze skupiny III poté

---

⁴⁵ U okrajů je hodnoceno zesílení a profilace. Sledováno bylo i případné seříznutí okraje, které ale nebylo typické pro žádnou skupinu keramických tvarů. Z tohoto důvodu chybí v konečném rozboru.

oproti skupině I panuje větší variabilita profilace okraje, i když převažuje ven vyhnutá varianta typická zejména pro exempláře označitelné jako esovitě profilované hrnce. U ostatních forem skupiny III se ale setkáváme i se svislým, šikmo vyklopeným nebo zataženým okrajem. Stejnou variabilitu lze sledovat u skupiny IV, kde ale nepřevažuje žádná z variant. Z hlediska profilace se tedy zdá, že ven vyhnuté okraje jsou typické především pro skupiny II, III a IV, přičemž pouze u skupiny III a IV se objevuje šikmo vyklopená forma okraje. Svislý okraj pak mají převážně zástupci skupiny I.a, II a III. S okrajem tvořícím plynulé ukončení těla nádoby se poté téměř výhradně setkáváme u exemplářů ze skupiny I.a.

Z hlediska tvaru okrajů tedy můžeme keramické skupiny definovat následovně. Pro **skupinu I** jsou charakteristické okraje zesílené dovnitř, ve více případech se objevuje i nezesílený okraj typický především pro tzv. hrubší keramiku. S tou lze spojit i okraje plynule navazující na tělo nádoby.⁴⁶ Tato varianta se běžně vyskytuje u **skupiny I.a**, u které se nicméně setkáváme i s jinými typy okrajů. Zástupci **skupiny I.b** pak mají výhradně zatažený okraj. Typický okraj **skupiny II** je možné definovat jako svislý nebo vyhnutý a zvenku zesílený. Větší variabilita panuje u **skupiny III**, což odpovídá výsledkům rozboru jejich dalších vlastností. V rámci této skupiny se můžeme setkat s typy okrajů charakteristickými jak pro skupinu I, tak v jiných případech pro skupinu IV. Častý zástupce této skupiny, esovitě profilovaný hrnec, má poté vyhnutý okraj, který postrádá zesílení, popřípadě je zesílený zvenku. Pro **skupinu IV** jsou pak typické zvenku zesílené okraje, jejichž profilace se nicméně liší, přičemž jednotlivé varianty odpovídají různým tvarům terin (viz kapitola 6.2).

6.3 Datace skupin keramických tvarů

Skupina I: Na sídlišti v poloze U silnice se zástupci této skupiny nacházely v objektech **13, 18, 23, 25, 32, 36, 49, 55, 68 a 70**. Nalezeny byly i při povrchových sběrech. V typologii E. Droberjara oblé variantě skupiny I.a odpovídají typy 2401-2423, nálevkovité variantě téže skupiny typy ze skupiny 2600, první variantě skupiny I.b typy 2450 a 2454 a její druhé variantě pak typ 2451 (*Droberjar 1997, Abb. 37-39*).

---

⁴⁶ S nezesíleným okrajem se nicméně setkáváme u jednoho exempláře ze skupiny II (*Tab. 3:2*), jehož okraj zároveň plynule navazuje na stěnu. Stav dochování ale neumožňuje původní tvar s jistotou rekonstruovat.

Na průběžný výskyt většiny forem skupiny I zjištěných v Plaňanech ukazuje situace z Bratislavy-Trnávky „Zadné“, kde se analogické nádoby zachovaly na obou sídlištích. Pocházejí i ze sídliště z 1. století z polohy Bratislava-Důbravka. V souboru z těchto sídlišť lze nicméně nalézt některé přesněji datovatelné varianty. Jedná se například o miskovité tvary se zataženým nálevkovitě seříznutým a přesekávaným okrajem mírně vytaženým z vnější strany, které se objevují pouze v objektech z 1. století. V souboru z Plaňan se ovšem nevyskytují (*Varsik 2011*, 54, 91, Obr. 21, 22, 48).

Přesněji datovatelnou formu skupiny I by v Plaňanech mohl představovat okraj z **objektu 70** (*Tab. 15:11*) připomínající exempláře ze skupiny I/III vymezené V. Varsikem v rámci sídlištního materiálu z 1. století z Bratislava-Důbravka a reprezentované nádobami s oblým tělem a krátkým odsazeným okrajem. K tomuto tvaru je možné nalézt analogie především v polabské oblasti v 1. století (*Varsik 2011*, 91, Obr. 48). V Čechách se podobné mísy s profilovaným okrajem zachovaly kupříkladu na sídlišti ze stupně A v Plotištích nad Labem (*Horník – Jílek 2014*, 213, Obr. 9:6, 10:17, 11:10, 14:1-5, 16:8, 19:14-15) a dále v polozemnici v Hořticích (okr. Praha-východ) ze stupně B1 (*Motyková-Šneidrová 1974*, 505, Obr. 4:12, 14). Analogický tvar byl nalezen i na sídlišti v Tuněchodech (okr. Chrudim) v objektu z 1. až 2. století (*Jílek et alii 2017*, 31, 36-37, Obr. 9:2). Stav dochování exempláře z objektu 70 ale nedostačuje k jistému určení.

Další mísovité i hrncovité varianty skupiny I pak můžeme v Čechách najít už v souborech ze stupně A, kupříkladu ze sídliště v Plotištích nad Labem (*Horník – Jílek 2014*, 213, Obr. 9:10, 18:12, 15, 19:12) a ze Slepotic (okr. Pardubice); (*Jílek et alii 2015*, 55, 59, *Tab. 1:2, 2:2-3*). Hrncovité tvary ze skupiny I.b, stejně jako misky ze skupiny I.a, se dochovaly i na sídlišti v Hořticích ze stupně B1 (*Motyková-Šneidrová 1974*, 505, Obr. 4:18, 5:4-6). Nádoby ze skupiny I se na území Čech a Moravy dále vyskytovaly i v mladší a pozdní době římské, konkrétně například na sídlišti v Brně-Starém Lískovci ze stupňů C1 až C2 (*Víchová 2003*, 283), na sídlišti v Kostelci na Hané – Kozí Bradě (*Vachůtová 2007*, 401) a v podobě nízkých široce rozevřených misek nálevkovité profilace také ve Zlechově (*Zeman 2008*, 88). Jedná se tedy průběžné tvary objevující se po celou dobu římskou.

V rámci skupiny I.b se nicméně setkáváme s tzv. svěbskými/pozdně římskými hrnci typickými pro období od 2. poloviny 3. až do 6. století.⁴⁷ Jejich zástupci pocházejí například z dvorce z mladší doby římské v Turnově-Maškových Zahradách (okr. Semily),⁴⁸ na kterém celkově převládaly nádoby zařaditelné ke skupině I (87 %), především typ 2450 dle E. Droberjara (*Droberjar – Prostředník 2004*, 39, 75, 80). Jedná se o tvar dominantní zejména v pozdní době římské, jak dokládají nálezy ze sídliště v Chrudimi, který se ale objevuje už ve starší době římské (*Musil – Jílek 2012*, 40, Obr. 20, 22, 23, 25, 26, 27).⁴⁹ Tyto nádoby známe i z hrobů datovatelných do mladší a pozdní doby římské, z Čech a Moravy konkrétně z Opočna (okr. Louny); (*Pleinerová 1995*, 100), Plotiště nad Labem (*Rybová 1980*, 97-99, 127, 133, 137, Abb. 2, Tab. 11)⁵⁰ a z Kostelce na Hané (*Zeman 1961*, 212-215). V této době se s ním setkáváme i na Slovensku (například *Kolník – Varsík – Vladár 2007*, 94-96, 110-111, 71:9, 104:15) nebo v Německu (například *Meyer 1969*, 25; *týž 1976*, 227-228, 243-244), přičemž kupříkladu na sídlišti Runde Berg šlo o druhou nejčastější formu v ruce vyrobené keramiky (*Spors-Gröger 1997*, 49-54, 86, Taf. 1).

V souboru z Plaňan celkově chybí nádoby odpovídající definici skupiny I, které by šlo přesněji datovat. Neseťkáváme se v něm například s miskami s límcovitě ven vytaženým okrajem typickými pro konec mladší a pozdní dobu římskou (*Varsík 2011*, 54, 91, 142, 143, Obr. 21, 22, 69:g), které se jinak dochovaly kupříkladu na sídlišti ve Zlechově (*Zeman 2008*, 88, 90) a v objektech z pozdní doby římské ve Vlčnově-Dolním Němčí (okr. Uherské Hradiště); (*týž 2005*, Obr. 1-6). Skupinu I tedy v Plaňanech reprezentují tvary objevující se po celou, nebo přinejmenším ve více fázích doby římské.

Skupina II: Zástupci této skupiny byly nalezeni v objektech **10, 23, 36, 49, 69** a při povrchovém sběru. V. Varsík do rodiny tvarů II zařadil mimo jiné nádoby s lištovitě zesíleným okrajem a lomem připomínající prstencové misky z římsko-provinciálníhoho

---

⁴⁷ Jedná se konkrétně o zástupce 2. varianty skupiny I.b. **Objekt 23** (Tab. 2:5), **Objekt 25** (Tab. 5:2), **Objekt 36** (Tab. 8:2, 5; 10:6), **Objekt 49** (Tab. 12:5; 13:1; 14:1) a **Povrchový sběr** (Tab. 15:5).

⁴⁸ V Turnově-Maškových Zahradách bylo prokoumáno sídliště ze druhé poloviny 2. století a dále dvorec datovatelný do stupně C2.

⁴⁹ Analogické nádoby se podařilo nalézt kupříkladu na sídlišti ze stupně A v Plotištích nad Labem (viz *Horník – Jílek 2014*) nebo ve Slepoticích (viz *Jílek et alii 2015*).

⁵⁰ Jednotlivé fáze pohřebiště v Plotištích datoval K. Godłowski (1992, 26) následovně: I. fáze: C1a, II. fáze: C1b, III. fáze C2, IV. fáze C3.

prostředí, které se podařilo nalézt na sídlišti ze 2. století z Bratislavy-Trnávky „Zadné“, ale dochovaly se i v situacích z 1. století v Bratislavě-Dúbravce. V Plaňanech tento tvar nejvíce připomíná exemplář z **objektu 36** (Tab. 6:9). Chybí u něj ale lištou zesílený lom (Varsik 2011, 56-57, 94, Obr. 24, 49). Více se podobá terinovitě urně z hrobu 44 na pohřebišti v Pňově,⁵¹ u které se lišta také nenalézá přímo na maximální výduti, ale na spodní části hrdla (Rybová 1970, Tab. XVIII:5).

S větší jistotou než předchozí tvar je možné datovat kompletně rekonstruovatelnou nádobu z **objektu 10** (Tab. 1:7) odpovídající variantě mís s ostrým lomem mezi válcovitým hrdlem a konickým spodkem, které se začaly vyskytovat ve 2. století a přetrvaly až do stupně C1 (Varsik 2011, 58-59, Obr. 24). Analogická nádoba pochází například z pohřebiště ve Velaticích (okr. Brno-venkov) v podobě mísy s válcovitou horní částí a zesíleným okrajem z hrobu 20 zařazeného do stupně B2 (Jílek – Kuča – Sojková 2011, 247, Tab. VIII:8). Obdobně lze datovat i exempláře ze zahraničí, konkrétně kupříkladu nádoby z polských pohřebišť Kamieńczyk (Dolnoslezské vojvodství) z hrobu 347 ze stupně B2 (Dąbrowska 1997, 31, 69, Taf. LVI:13, LXXXV:7) nebo Niedanowo (Varmijsko-mazurské vojvodství) z hrobů 37 a 86 ze stupňů B1 až B2 (Ziemińska-Odojowa 1999, 24, 17-18, XI:2-3, XXV:5).

K nádobám ze skupiny II je možné nalézt analogie i v práci E. Droberjara (1997, 95, Abb. 35). Exemplář z **objektu 36** (Tab. 10:10) se například podobá profilované míse typu 2329 typické pro stupeň B2. K. Godłowski (1992, 28, Abb. 7:11) tento tvar zařadil mezi formy charakteristické pro počátek mladší doby římské. Obdobná mísa se mimo jiné zachovala na sídlišti v Obříství (okr. Mělník) v objektu 885 ze stupně B2 (Beneš 2014, 85-86, 94, Tab. XXII:10). Nádobu z objektu 36 nicméně připomíná i mísa s vysokým válcovitým hrdlem ze dvorce v Turnově-Maškových Zahradách ze druhé poloviny 3. století (Droberjar – Prostředník 2004, 85, Tab. 22, Obr. 5:7). Další dva jedinci patřící ke skupině II pak v jednom případě připomínají mísy typu 2424 (**Objekt 23**, Tab. 3:2) a ve druhém typu 2304 (**Povrchový sběr**, Tab. 15:6) datovatelné na konec starší doby římské (Droberjar 1997, 95-96, Abb. 35, 38). Nedostatečný stav dochování obou keramických jedinců ale znemožňuje jistou rekonstrukci jejich původního tvaru.

---

⁵¹ K. Godłowski (1992, 26) datoval všechny hroby z pohřebiště v Pňově na počátek mladší doby římské.

Dvě nádoby ze skupiny II původem z **objektu 49** (*Tab. 12:12, 14:3*) poté profilací odpovídají míse z mladšího sídliště z polohy „Zadné“, kterou V. Varsik označil za hybridní formu II/III. Obdobné tvary lze nalézt v mladší i pozdní době římské (*Varsik 2011*, 145, Obr. 72). S touto datací souhlasí analogicky profilovaná dvoukonická mísa z hrobu 43 na pohřebišti ve Velaticích, u které se ale oproti jedincům z Plaňan dochovala nožkovitá podstava. Genezi tohoto tvaru je možné hledat už ve stupni C1. Dále se vyskytoval až do konce doby římské (*Jílek – Kuča – Sojková 2011*, 247, Tab. XIII.2). V zahraničí se s obdobnými nádobami setkáváme například v kostrových hrobech z mladší doby římské v Sasku-Anhaltsku (*Schmidt – Bemmann 2008*, mimo jiné Taf. 37/42:1, 70/1:1, 140/1:1).

Skupina III: Zástupci této skupiny byly nalezeny v objektech **10, 23, 36, 49, 53** a také při povrchových sběrech. Některé z nádob odpovídají esovitě profilovaným hrncům ze IV. skupiny dle V. Varsika, které bylo v Bratislavě-Trnávce možné rozlišit na vysokou hrncovitou variantu a méně častou nižší mísovitou formu. S oběma formami se setkáváme i na sídlišti v Plaňanech.⁵² Jedná se o běžný typ nádob představující na jihozápadním Slovensku dokonce nejčastější tvar keramiky ze 2. století, známý ale zároveň už ze století předcházejícího (*Varsik 2011*, 68-70, 96-97, 149, Obr. 35, 51, 76). Vyskytoval se také na sídlišti v Branči (okr. Trnava) ve všech jeho fázích (*Kolník – Varsik – Vladár 2007*, Tab. 4:12, 6:10, 13, 7:21, 56, 60:17-18).⁵³

S těmito nádobami se lze setkat i v Čechách a na Moravě, přičemž se objevují už ve stupni A v Plotištích nad Labem (*Horník – Jílek 2014*, 211, Obr. 12:11) a ve Slepoticích (*Jílek et alii 2015*, 57-58, Tab. 1:9). Z konce starší a počátku mladší doby římské pak pocházejí například exempláře z Mořic (okr. Prostějov); (*Fojtík 2011*, 155, Obr. 7:1-2, 8:1-9) a Března u Chomutova (*Beneš 2010*, 97, Obr. 20: 2, 19, 21: 1, 10, 15). V pozdní době římské poté šlo o dominantní tvar v ruce vyrobené keramiky na sídlišti ve Zlechově (*Zeman 2008*, 83) nebo ve Vlčnově-Dolním Němčí (*týž 2005*, 197). O nejběžnější formu v ruce vyrobených nádob se jednalo kupříkladu i na sídlišti Runde Berg (*Spors-Gröger 1997*, 80, Kat. Nr. 189-312, Taf. 19-30).

---

⁵² Vyšší typ v Plaňanech například *Tab. 4:2, 10:1*, nižší mísovitá varianta *Tab. 2:1, 7:1, 10:7*.

⁵³ Fungování sídliště z Branče bylo rozděleno do tří fází: A 120/140-180/200, B 180/200-250/270, C 250/270-400 (*Kolník – Varsik – Vladár 2007*, 31, 35).

Do skupiny III se v Plaňanech dále řadí jedinci podobní hrncovitým nádobám s kolmým okrajem⁵⁴ známým už z počátku doby římské, mimo jiné ze sídliště v Plotištích nad Labem (*Horník – Jílek 2014*, 211, Obr. 9:2-3, 12, 11:8) a ve Slepoticích. Vyskytovaly se ale i v následujících stupních starší doby římské (*Jílek et alii 2015*, 55-56, Tab. 1:4-6). Analogické nádoby se také dochovaly na sídlišti v Brně-Starém Lískovci ze stupňů C1 až C2 (*Víchová 2003*, 284). Stejně jako v případě hrnců esovité profilace se tedy jedná o průběžný tvar.

Zvláštní formu zařaditelnou ke skupině III poté představují esovitě profilované nádoby s 1 nebo 2 uchy, jejichž zástupce byl nalezen v **objektu 36** (*Tab. 12:1*). V. Varsík výskyt tohoto tvaru datoval do 1. až 2. století (*Varsík 2011*, 70-71, Obr. 35:c), čemuž odpovídají exempláře ze stupně B2, konkrétně jeho konce, ze sídlišť v Berouně-Závodí (*Břicháček – Košnar 1998*, 66-70, Obr. 6:2), Turnově-Maškových Zahradách (*Droberjar – Prostředník 2004*, 39) a také na lokalitách z jižní Moravy (*Droberjar 1997*, 98, Abb. 31). V zahraničí se s obdobnými nádobami setkáváme například v Polsku na pohřebištích Kamieńczyk v hrobech 118 a 321 ze stupně A (*Dąbrowska 1997*, 31, 69, Taf. LXIII:18, CXLVI:1) a Niedanowo v hrobech 2, 26, 98, 102, 247, 286, 316 a 331 ze stupňů B1 až B2 (*Ziemińska-Odojowa 1999*, 12, 16, 25-26, 48-49, 56-57, 65, Taf. I:8, IX:7, XXIX:17, XXXI:7, LXXV:13, XCIX:5, CXI:6, CXXI:1). Mladší nálezy jsou nicméně známy kupříkladu ze sídliště v Branči z objektů 3, 21 a 142 z fází A až B (*Kolník – Varsík – Vladár 2007*, 65, 76, 113, Tab. 3:9, 25:20, 113:17) nebo z pohřebiště Litten (Sasko) z hrobu 30 datovaného do 4. století (*Meyer 1971*, Abb. 73:1; *týž 1976*, 228-229).

Skupina IV: Zástupci skupiny IV se v Plaňanech nacházely v objektech **13, 18, 23, 32, 36, 49, 53, 69 a 70**. V rámci skupiny se setkáváme s různými variantami nádob. Exempláře z objektů **13** a **36** (*Tab. 1:11, 9:2*) se kupříkladu podobají vázovitým nádobám s nižším hrdlem. Tento tvar je možné datovat do 1. až 2. století (*Varsík 2011*, 60-62, Obr. 28-29). Vázovitá nádoba s obdobně profilovaným okrajem pochází i z Hoštic ze stupně B1 (*Motyková-Šneidrová 1974*, 505, Obr. 9:2). Okraj z **objektu 36** (*Tab. 9:2*) kromě toho profilací hrdla děleného lištou připomíná terinu z Obříství z objektu 863 ze stupně B2 (*Beneš 2014*, 84-85, 94, Tab. XIX:7). Pro oba jedince je

---

⁵⁴ Tyto tvary se nacházejí konkrétně v **objektu 10** *Tab. 1:1* a **objektu 23** *Tab. 2:6, 12*.

také možné nalézt paralely mezi terinami s nálevkovitým hrdlem, konkrétně u typu 3402 (**Objekt 36**, *Tab. 9:2*) a typu 3404 (**Objekt 13**, *Tab. 1:11*) dle E. Droberjara typických rovněž pro stupeň B2 (*Droberjar 1997*, 95, Abb. 43). K této formě terin je možné přiřadit i další exemplář z **objektu 36** (*Tab. 7:3*) odpovídající hlubokým mísovitým tvarům s válcovitým nebo mírně vyklopeným hrdlem, které se dochovaly na sídlišti z konce starší doby římské v Bratislavě-Trnávce „Zadné“ (*Varsik 2011*, 63, Obr. 31, 28:e). E. Droberjar analogické nádoby označil jako typy 3401 až 3405 příznačné pro stupeň B2 (*Droberjar 1997*, 95-96, Abb. 42-43). Do skupiny 3400 nicméně patří i terina nalezená v Tuněchodech v objektu ze stupně C1 (*Jilek et alii 2017*, 28, 36-37, Obr. 9:2).

Nejpočetněji v Plaňanech zastoupenou variantou terin jsou nádoby s odsazeným kuželovitým hrdlem, ke kterým lze přiřadit jedince z objektů **23** (*Tab. 4:5*), **32** (*Tab. 6:5*), **36** (*Tab. 6:13; 7:10, 13; 9:1; 11:6*), **69** (*Tab. 15:22*) a **70** (*Tab. 15:2*). E. Droberjar teriny s kuželovitým hrdlem označil jako skupinu 3600 definovanou dle keramiky ze stupňů B2 až C1 (*Droberjar 1997*, Abb. 43). Jedná se o nádoby zastoupené kupříkladu na sídlišti z konce starší doby římské v Turnově-Maškových Zahradách. Dále představují jeden z mála tvarů (zastoupený 5 %) z dvorce ze stupně C2 z téže lokality, který nepatří ke skupině I (*Droberjar – Prostředník 2004*, 39, 75, 85-86, *Tab. 22*, Obr. 16:13). Analogické nádoby s kuželovitým a válcovitým hrdlem pocházejí i z hrobů ze stupňů B1 až B2 na pohřebišti Niedanowo (*Ziemińska-Odojowa 1999*, 13, 17-18, 23, 40, 65-66, *Taf. II:1, XIII:1, XV:5, XXIII:8, LVI:1, CXXII:6*). Paralely pro ně lze také nalézt na sídlišti ze 2. století v Bratislavě-Trnávce „Zadné“ (*Varsik 2011*, 96, Obr. 50).⁵⁵

Do mladší doby římské pak můžeme datovat terinu s kuželovitým hrdlem z **objektu 23** (*Tab. 4:5*) s analogiemi z pohřebiště v Pňově (*Rybová 1970*, *Tab. VII:8*) a dále na sídlišti v Brně - Starém Lískovci (*Víchová 2003*, 284, Obr. 4:9) nebo na mladším sídlišti v Bratislavě - Trnávce „Zadné“ (*Varsik 2011*, 146, Obr. 73:a). Do mladší doby římské, konkrétně stupně C1, je možné zařadit i exemplář z **objektu 36** (*Tab. 9:1*) podobající se urně z hrobu 5 na pohřebišti v Pňově (*Rybová 1970*, *Tab. II:1*) nebo

---

⁵⁵ Exempláře z Plaňan obecně odpovídají nádobám z konce starší až počátku mladší doby římské, pro některé lze ale nalézt analogie už na lokalitách z počátku starší doby římské, což se týká například teriny z **objektu 32** (*Tab. 6:5*) podobající se keramice ze sídliště v Plotištích nad Labem (*Horník – Jilek 2014*, 213, Obr. 16:6).

z hrobu z Čelákovic (Praha-východ) (*Droberjar – Špaček 2006*, 324, Obr. 2:1). K. Godłowski (*1992*, 31, Abb. 9:9) teriny obdobné profilace umístil mezi formy nádob charakteristických pro počátek mladší doby římské.

Mladší variantu terinovitých nádob představují formy esovité profilace, u kterých se ztrácí výrazné odsazení hrdla, vyznačené nadále pouze lištou nebo žlábkou. V plaňanském souboru k nim lze s jistotou přiřadit zástupce skupiny IV z objektů **18** a **53** (*Tab. 1:14, 15:1*). Teriny esovité profilace se nacházely i v keramickém souboru ze sídliště z okolí Bratislavy zpracovaných V. Varsikem. S tvarem se setkáváme už v materiálu z konce trvání staršího sídliště v poloze „Zadné“. Teriny esovité profilace se následně objevovaly až do 4. století, jak dokládají nálezy z mladšího sídliště v téže poloze (*Varsik 2011*, 64, 146, Obr. 32).

Počátek výskytu terin esovité profilace už na konci starší doby římské dosvědčují nádoby z hrobu 26 ve Velaticích (*Jilek – Kuča – Sojková 2011*, 243-244, Tab.IX:7), ze sídliště v Dobroměřicích (*Beneš 2010*, 88, Obr. 26:5) a na Slovensku pak v Šarovcích (*Beljak 2010a*, 42, Obr. 5:2) nebo v Branči v objektu 191 ze sídlištní fáze A (*Kolník - Varsik - Vladár 2007*, 120, Tab. 126:14). Tato forma terin se dále vyskytovala i v pozdějších obdobích, a to kupříkladu na sídlišti Runde Berg v podobě nádob, které se vyvinuly ze starších variant na počátku pozdní doby římské. Analogií k nim je v souboru z Plaňan konkrétně nádoba z **objektu 18** (*Tab. 1:14*). Exemplář z Runde Bergu ale zdobí hustě kladené široké žlábkou a různé tvarované kolky, se kterými se na jedinci z objektu 18 ani na další keramice z polohy U silnice nesetkáváme (*Spors-Gröger 1997*, 31-32, Taf. 1).

Ke skupině IV v souboru z Plaňan kromě předešlých tvarů patří tři šálkovité nádoby, ve dvou případech s odsazeným hrdlem (**Objekt 36**, *Tab. 7:2, 10:12*) a v jednom esovité profilace (**Objekt 49**, *Tab. 13:7*). První variantu lze na jihozápadním Slovensku datovat do první poloviny 1. až počátku 2. století, zatímco druhá varianta se vyskytovala jak ve 2. století, tak v průběhu mladší doby římské. Zdobené esovité šálky jsou například typickými zástupci jemné keramiky z mladšího sídliště v poloze „Zadné“ (*Varsik 2011*, 67, 146, Obr. 73:e-g). Exemplář z **objektu 36** (*Tab. 10:12*) pak dělením hrdla vodorovnými žlábkou připomíná teriny s válcovitým hrdlem typu 3302 dle E. Droberjara. Liší se od nich ale profilací hrdla (*Droberjar 1997*, Abb. 42). Více se podobá miskám s oblým dnem, přihrocenou výdutí a prohnutým hrdlem, které J.

Tejral zařadil mezi tvary vzniklé pod možným vlivem przeworské kultury a typické pro konec starší a počátek mladší doby římské (*Tejral 1970*, 192, Obr. 2:7). Druhý šálek z **objektu 36** (*Tab. 7:2*) poté vzhledem horní části odpovídá terinám s nálevkovitým hrdlem typu 3401 dle E. Droberjara ze stupně B2 (*Droberjar 1997*, 95, Abb. 42-43).

6.4 Další specifické složky keramického souboru

V souboru z Plaňan se setkáváme s prstencovými podstavami,⁵⁶ které by mohly pocházet z jednoduchých misek na nožce známých od konce starší doby římské a dále se vyskytujících v následujícím období (*Droberjar – Prostředník 2004*, 81). Podobnou podstavu mají i některé typy ostře profilovaných misek určených E. Droberjarem jako skupina 2300 (typy 2310 a 2311) ze stupně B2 (*Droberjar 1997*, 100, Abb. 35). Miska na prstencové podstavě se také dochovala na sídlišti v Mořicích ze stupňů B2 až C1 (*Fojtík 2011*, 155, Obr. 10:1). Zástupci tohoto tvaru kromě toho pocházejí například z kostrových hrobů z mladší doby římské v Sasku-Anhaltsku (*Schmidt – Bemmann 2008*, mimo jiné Taf. 5:1, 21:1, 26:1) a ze sídliště Runde Berg (*Spors-Gröger 1997*, 54-57, Taf. 1).

Do jedné ze čtyř skupin keramických tvarů není možné zařadit spodní část nádoby z **objektu 36** (*Tab. 8:12*), která se nicméně podobá ostře profilovaným miskám, konkrétně typům 2302 až 2312 dle E. Droberjara, definovaným na základě nálezů z objektů z konce starší doby římské (*Droberjar 1997*, 100, Abb. 35). Připomíná také obdobně datované teriny nalezené na sídlišti u Trnavy (*Varsik 2008*, 110, Obr. 4:3). Keramika s analogicky profilovanými podstavami se dále vyskytovala na pohřebišti Kamieńczyk v hrobech ze stupně B1 až C1 (*Dąbrowska 1997*, 13-14, 27, 36-37, 49, 58, 70, Taf. VII:1, IX:7, XLVI:15, LXX:8, LXXIII:6, CIX:1, CXXIX:7, CLXI:6).

V **objektu 23** se poté dochovala ostře zalomená výduť (*Tab. 2:15*), která se podobá fragmentu nádoby ze sídliště v Dobroměřicích interpretovanému jako část nízké ostře zalomené misky datované na konec starší až počátek mladší doby římské (*Beneš 2010*, 88, Obr. 24:8). Analogická výduť zařazená na konec 1. nebo začátek 2. století se ovšem

---

⁵⁶ Prstencové/nožkovité podstavy: **Objekt 23** *Tab. 2:20-21*, **Objekt 25** *Tab. 5:16*, **Objekt 36**: *Tab. 8:14, 16*.

vyskytla i na sídlišti u Trnavy (*Varsik 2008*, 118, 110, Obr. 4:2) a také v Branči v objektu 163 ze sídlištní fáze B (*Kolník – Varsik – Vladár 2007*, 116-117, Tab. 119:5). Stav dochování tedy nedovoluje jistou rekonstrukci původního tvaru.

Reparační otvory na keramických nádobách: Specifický prvek umožňující vzhled do užívání keramiky v minulé živé kultuře představují reparační otvory zachované na nádobách ze skupiny I.b z objektu 25 (*Tab. 5:4*) a ze skupiny III z objektu 36 (*Tab. 10:7*). V prvním případě se jedná o jednoho z mála zástupců skupiny I.b s povrchem typu 1. Nádoba je nicméně vyrobena z materiálu s viditelnou příměsí. Z tohoto materiálu byl vyroben i exemplář ze skupiny III s povrchem typu 3. Doklady opravy tzv. hrubší keramiky lze nalézt kupříkladu na sídlišti ve Zlechově (*Zeman 2008*, 82, Tab. 74:12, 125:8), na Hradišti nad Závistí z kontextu z pozdní doby římské až stěhování národů (*Jansová 1971*, 148, 151-152, Obr. 13:3b) a v zahraničí například na sídlišti Maiersch (Dolní Rakousko) ze 4. století v podobě hrnce esovité profilace se dvěma reparačními otvory na spodní části (*Pollak 1980*, 63-64, Taf. 37:6). Zlomek okraje nádoby z jemného materiálu s reparačním otvorem pak pochází z Branče z objektu 46 patřícího do sídlištní fáze A (*Kolník – Varsik – Vladár 2007*, 89, Tab. 57:16).

Dvojice vyvrtných reparačních otvorů se obvykle nalézá v horní části nádoby, jak tomu je i u obou exemplářů z Plaňan. Otvory byly pravděpodobně vytvořeny po jejich rozbití, přičemž skrze ně mohla být provlečena například šňůra nebo drát ke spojení rozlomených částí. Otvory mohly také sloužit k upevnění krytu nad ústím nebo k zavěšení. Příkladně u hrnce esovité profilace z objektu 36 lze ovšem počítat s účelem otvorů ke spojení rozlomené nádoby (*Gibson – Woods 1997*, 237). Reparační otvory na těchto exemplářích ukazují na skutečnost, že i nádoby odpovídající do značné míry tradiční definici tzv. hrubé keramiky mohly mít v živé kultuře dostatečný význam na to, aby je bylo výhodné opravit a dále používat.

Ohlazené střepy: Ojedinelé artefakty v keramickém souboru reprezentují dva zlomky ze stěn nádob ohlazené do oválného tvaru, které pocházejí z objektu 23 (*Tab. 16:7*) a 25 (*Tab. 16:8*). První má rozměry 40 x 41 mm a šířku 10 mm a druhý rozměry 42 x 31 mm a šířku 90 mm. Tvarem se částečně podobají například hracím dílům z pohřebiště v Opatově, kde se v hrobech ze stupňů C3 až D1 nalézaly artefakty tohoto typu vyrobené ze skla, kosti, kamene a hlíny. Oproti exemplářům z Plaňan jsou ale

drobnější. Navíc oba předměty z polohy U silnice představují až druhotně upravené střepy z nádob (*Madyda-Legutko – Zagórska-Telega 2000*, 107-108). Analogický ohlazený zlomek byl nicméně nalezen i v Pučerech (okr. Kolín) v objektu z pozdní doby římské až počátku stěhování národů, přičemž byl rovněž interpretován jako možný hrací „kámen“ (*Beneš 2019*, 702-704, 708, Obr. 6:10).

6.5 Keramika původem z římských provincií

Ze stěn nádob římsko-provinciálního původu pochází 15 střepů z objektu 36 (*Tab. 16:1-5*) a dva z objektu 49 (*Tab. 16:6*). U zlomků z objektu 36 není možné s jistotou rozhodnout, zda představují více keramických jedinců, nebo jde o pozůstatky jedné nádoby. Na základě rozboru provedeného L. Rypkou by nicméně mohlo jít o fragmenty výdutí z cca čtyř džbánů a jednoho poháru/džbánu, který spolu s částmi dvou džbánů pravděpodobně náleží k pannonské páskově malované keramice (*Tab. 16:1-2, 4*).⁵⁷ Jedná se o podskupinu římsko-provinciální žlutooranžové keramiky typickou červenou nebo hnědou malbou a reprezentovanou především džbány a prstencovými miskami. Její zástupci z Čech jsou datováni převážně do druhé poloviny 2. až počátku 3. století (*Jančo 2003*, 273-274; *Rypka 2012*, 32).

Zbylé dvě výdutě džbánů, stejně jako oba střepy z objektu 49 pak lze zařadit pouze obecně k římsko-provinciální žlutooranžové keramice (*Tab. 16:3, 5-6*). Ta představovala nejčastější typ keramiky z římských provincií například na starším sídlišti v Bratislavě-Trnávce „Zadné“ (88 % římsko-provinciální keramiky), který se objevoval i na mladším sídlišti z této polohy (59 %), přičemž zpravidla šlo o mísovité tvary a džbány (*Varsik 2011*, 48, 128). Běžně se s touto formou římsko-provinciálních nádob setkáváme také na území Čech, kde se vyskytovala zejména ve 2. až 3. století. Nejobvyklejší tvary nádob, stejně jako na Slovensku, reprezentují různé varianty džbánů, hrnců a misek (*Jančo 2003*, 270, 272, 288; *Rypka 2012*, 23-26). Fragmenty této keramiky byly nalezeny i na sídlišti ze starší a počátku mladší doby římské v Ratenicích (okr. Kolín) nacházejícím se cca 5 km na severovýchod od Plaňan (*Sedláčková 1976*, 184-187, Obr. 1).

---

⁵⁷ Na všech třech jedincích se nacházejí pozůstatky červené malby.

7. Výzdoba keramiky z objektů

7.1 Základní charakteristika

U dekoru můžeme v první řadě sledovat výzdobné techniky/prvky tvořící v některých případech složitější motivy, které jsou typické pro určité tvary nádob. V Mlékojedech se kupříkladu komplikovanější dekor nacházel zejména na pohárovitých a terinovitých nádobách (Beneš 2017a, 42, 46). Z hlediska přítomnosti a množství zdobené keramiky se na sídlištích z doby římské lze setkat se širokou škálou situací, a to především v závislosti na období, regionu a také typech nádob. Zdobená keramika ovšem může být odlišně zastoupena i v rámci jednoho sídliště v různých objektech. To se týká například objektů na sídlišti v Březně u Chomutova (3,7 % - 20,2 % zlomků v objektech bylo zdobeno). Více střepů s dekorem se nicméně na této lokalitě vyskytovalo v objektech ze stupňů B2 až C1 (Hýž 2010, 101).

V Plaňanech se dekor nalézá na 197 (13 %) zlomcích a při práci s keramickými jedinci pak na 143 exemplářích (11 %). Základní typy výzdoby byly rozděleny na vpichy a kolky, nehtové vrypy, výzdobu pomocí ozubeného kolečka, plastickou výzdobu, rýhy a žlábků. Na 11 (7 %) jedincích se pak nachází více jak jeden typ dekoru, přičemž složitější výzdoba se objevuje především na zástupcích skupiny tvarů II a IV. Dekor se na nádobách nalézá zejména na výdutích a dále na jejich spodní části, kde se obvykle jedná o výzdobu pomocí rýh a žlábkování. Okrajové části nádob jsou oproti tomu zdobeny pouze ojediněle, a to nejčastěji u zástupců skupiny I. Celkově se poté ukázal nepoměr výskytu jednotlivých typů dekoru (Obr. 22).

Dále můžeme sledovat vztah výzdoby s dalšími vlastnostmi nádob. Z materiálu bez viditelné příměsi je kupříkladu vyrobeno 33 (22 %) keramických jedinců s výzdobou. Dekor se kromě toho často nachází na nádobách s typem povrchu 1 a 2 (42 %), ale ve 37 % případů se s ním setkáváme i na exemplářích s povrchem typu 4. Ke keramice s povrchem typu 3, představujícím jinak nejčastější variantu, na rozdíl od toho patří pouze 20 % zdobených jedinců (Obr. 23).

Vlastnosti keramiky se liší i dle formy dekoru. Z materiálu bez viditelné příměsi jsou například vyrobeni především jedinci zdobení pomocí ozubeného kolečka nebo žlábků (cca 39 %). Keramika zdobená nehtovými vrypy je oproti tomu z tohoto typu materiálu vyrobena pouze v cca 8 % případů. U plastické výzdoby se poté lišty nalézají

zejména na nádobách z materiálu bez viditelné příměsi, zatímco výstupky jsou typičtější pro tzv. hrubou keramiku. U rýhování není rozdíl ve výskytu dle typu materiálu tak výrazný, neboť se jedná o častý doprovodný prvek hlavní výzdoby. Jeden typ materiálu nepřevažuje ani u dekoru pomocí vpichů a kolků.

Výsledky sledování materiálu potvrzuje rozbor typů povrchu. Všichni jedinci zdobení pomocí ozubeného kolečka mají například povrch typu 1 nebo 2, stejně jako drtivá většina keramiky zdobená žlábkováním. U nádob zdobených nehtovými vrypy se oproti tomu setkáváme zejména s povrchem typu 4 a méně také 3. Dekor vpichy a kolky pak nesou nádoby s povrchem typů 2, 3 a 4. Rýhování se objevuje na všech pěti typech povrchu. U plastického dekoru se potom lišty obvykle nacházejí na keramice s povrchem typu 1 a 2 a výstupky na jedincích s povrchem typu 3 a 4.

Je tedy možné učinit závěr, že výzdoba pomocí ozubeného kolečka, žlábkování a plastických lišt je typická pro tzv. jemnou keramiku, zatímco nehtové vrypy a výstupky pokrývají především tzv. hrubou keramiku. Rýhování může představovat doplněk hlavního dekoru na tzv. jemné keramice, anebo samostatně se vyskytující výzdobný prvek na tzv. hrubé keramice, pro kterou je zároveň typická plošná výzdoba rýhami, popřípadě nehtovými vrypy. V takovýchto případech lze uvažovat o tom, že nešlo o dekor ale spíše technický prvek usnadňující uchopení a manipulaci s nádobou.

7.2 Rozbor výzdoby

Vpichy a kolky: Tento typ dekoru mohl být proveden řadou nástrojů, konkrétně kupříkladu pomocí odlišně orientovaných drobných kostí zvířat (*Gibson – Woods 1997*, 109, Fig. 57). V Plaňanech se různě tvarované vpichy a kolky⁵⁸ nalézaly na keramice z objektů **23**, **25**, **36**, **49**, **68** a z povrchových sběrů. Paralely k variantám této výzdoby z Plaňan se dochovaly například na nádobách ze sídlišť v Bratislavě-Trnávce. Jedná se mimo jiné o řady jamek kruhového půdorysu objevující se v Plaňanech na exemplářích z **objektu 49** (*Tab. 12:5; 14:6*) a z povrchového sběru (*Tab. 15:14*), které na starším sídlišti v Bratislavě-Trnávce zdobily jak jemnou (skupiny výzdoby IIa, IIb dle Varsika), tak i hrubší keramiku (skupina výzdoby XII). Tento dekor se vyskytoval

---

⁵⁸ K. Sklenář (1998, 12) kolky definuje jako vhloubený prvek výzdoby vytvořený otisky razidla s plochou větší než bodovou, čímž se liší od vpichů.

od druhé poloviny 2. století až do první poloviny 4. století. V **objektu 49** (*Tab. 13:7, 14:3*) se dále zachovaly dva keramičtí jedinci zdobení ojedinělými jamkami objevujícími se od stupně C1 až do konce doby římské (*Varsik 2011, 71, 76-78, 155-156, 166, Obr. 37-38*).

Analogická výzdoba pochází i z Čech a Moravy, a to například v podobě řad kruhových vpichů na urně z hrobu 21 na pohřebišti Dobřichov-Piřhora, který byl datován do první poloviny 2. století (*Droberjar 1999, 54, Taf. 33, 21/1*). Na konec starší až počátek mladší doby římské pak náleží takto zdobená keramika z Mořic (*Fojtík 2011, 155, Obr. 7:2*) a také z jihomoravských sídlišť zpracovaných E. Droberjarem, který tento způsob dekoru označil jako typ 153b a ojedinělé jamky jako typ 571 (*Droberjar 1997, Abb. 17, 23*). Z mladší až pozdní doby římské potom pochází keramika s touto výzdobou mimo jiné ze sídlišť v Brně-Starém Lískovci (*Víchová 2003, 285, Obr. 7:6, 11:2, 12:2, 13:7*) a v Kostelci na Hané – Kozí Bradě (*Vachůtová 2007, 402, Obr. 13:9*).

V souboru z Plaňan se kromě toho setkáváme s trojúhelníkovými, stejně jako s klínovitými a oválnými vpichy, ke kterým je opět možné nalézt analogie na sídlišťích v Bratislavě-Trnávce. Klínovité a trojúhelníkové vpichy zdobily jemnou (skupina výzdoby III) i hrubší (XIII) keramiku na starším sídlišti, přičemž ke skupině III lze v souboru z Plaňan přiřadit jedince z objektů **23** (*Tab. 3:22*) a **49** (*Tab. 12:12; 13:8; 14:3*) a ke skupině XIII exempláře z objektů **23** (*Tab. 4:1*) a **68** (*Tab. 15:21*). V. Varsik počátek výskytu tohoto dekoru umístil do 2. století. Ve 3. století pak plošná výzdoba ustoupila vpichům seřazeným do řad, které přetrvaly až do století následujícího (*Varsik 2011, 84-86, 167, Obr. 37-38*). E. Droberjar tento dekor označil jako typ 133. Dále vymezil typ 163a reprezentovaný vpichy tvaru obilného zrna (*Droberjar 1997, Abb. 16*), kterému se v Plaňanech podobá výzdoba zlomku z **objektu 36** (*Tab. 9:11*).

Analogické vpichy se stejně jako vpichy trojúhelníkového tvaru nalézaly kupříkladu na nádobách ze 2. století v Šarovcích (*Beljak 2010a, 145, Obr. 9:5, 14*) nebo na sídlišti Drasenhofen v Dolním Rakousku (*Pollak 1980, 18-21, Taf. 8:1-3, 5*). Na konec starší a počátek mladší doby římské lze poté datovat keramiku s tímto dekorem ze sídliště v Březně u Chomutova nebo ze sídlištní fáze A v Branči (*Kolník – Varsik – Vladár 2007, 66-67, 119-120, Tab. 5:19, 6:13, 124:11*). Ze stupňů C1 až C2 pak pocházejí takto

zdobené nádoby ze sídliště v Brně-Starém Lískovci (*Víchová 2003*, 285, Obr. 5:5, 17:7).

Nehtové vrypy: Jedná se o častou výzdobu, která se objevuje v neuspořádané formě nebo v pravidelných řadách a pásech na různých typech keramických nádob (*Gibson – Woods 1997*, 153-156). V Plaňanech se nacházela na keramice z objektů **4**, **23**, **25**, **32**, **36**, **49**, **53** a také z povrchových sběrů. U tohoto dekoru je možné rozlišit různé vývojové fáze. Nejstarší variantu představuje plošný dekor vyskytující se už v 1. století a vytrácející se na počátku mladší doby římské. K této formě výzdoby patří jeden exemplář z **objektu 23** (*Tab. 1:15*) a dva z **objektu 36** (*Tab. 7:11, 10:11*). V mladší fázi převládlo zdobení nehtovými vrypy seřazenými do svislých pásů,⁵⁹ nebo šikmých,⁶⁰ popřípadě vodorovných⁶¹ řad. Tento dekor přetrval až do pozdní doby římské. Setkáváme se s ním i na mladším sídlišti v Bratislavě-Trnávce „Zadné“ (*Varsik 2011*, 86-87, 169, Obr. 38). Uvedené typy výzdoby nehtovými vrypy se také vyskytovaly v souboru z jihomoravských sídlišť zpracovaných E. Droberjarem (*1997*, 67, Abb. 16) v podobě plošného neuspořádaného dekoru (typ 111), vodorovných řad (typ 112) a svislých pásů (typ 113b).

Z **objektu 49** a z povrchových sběrů dále pocházejí dva keramičtí jedinci (*Tab. 13:12, 15:12*) zdobení pásy dvojic nehtových vrypů (typ 116 dle E. Droberjara). Jedná se o dekor zastoupený už ve stupni B2 (*op. cit.*, 67, Abb. 16). Nehtové vrypy, uspořádané především do svislých pásů, se vyskytly i na keramice z konce starší a počátku mladší doby římské ze sídlišť v Dobroměřicích (*Beneš 2010*, 88), v Mořicích (*Fojtík 2011*, 155, Obr. 8:1-9), Mikulovicích (*Sedláček – Kašpárek – Jílek 2010*, 384) a na nádobách z Holubic, na kterých se kromě toho setkáváme i s plošnou výzdobou a nehtovými vrypy seřazenými do řad (*Zahnašová 2018*, 70).

Z Plaňan dále pochází okraj zdobený nehtovými vrypy nalezený v **objektu 49** (*Tab. 14:5*). Analogie k tomuto dekoru můžeme najít kupříkladu na sídlišti v Hrušovanech u Brna společně s dalšími variantami výzdoby pomocí nehtových vrypů (*Filipová – Harangozóová 2014*, např. *Tab. 1:2, 3:1-4, 7-8, 7:1-2, 14:1, 16:1-4*). Výzdoba okraje

---

⁵⁹ Výzdoba svislými pásy nehtových vrypů: **Objekt 49** *Tab. 12:6, 16; 13:12*, **Povrchový sběr** *Tab. 15:12*.

⁶⁰ Výzdoba šikmými řadami nehtových vrypů: **Objekt 36** *Tab. 6:14; 11:7-8*.

⁶¹ Výzdoba vodorovnými řadami nehtových vrypů: **Objekt 23** *Tab. 3:25*, **Objekt 36** *Tab. 8:1*, **Objekt 49** *Tab. 13:7-8; 14:3*, **Objekt 53** *Tab. 15:23*, **Povrchový sběr** *Tab. 15:17*.

nehtovými vrypy se nicméně vyskytovala po celou dobu římskou (*Varsik 2011*, 86-87, 169, Obr. 38), jak dokládají například nálezy ze sídliště z Branče, kde se nacházela na keramice ze všech jeho fází (*Kolník – Varsik – Vladár 2007*, např. Tab. 4:1, 6:10, 71:13). Dekor pomocí nehtových vrypů celkově představuje průběžný typ výzdoby, který se objevoval po celou dobu římskou.

Ozubené kolečko: Keramika zdobená prostřednictvím ozubeného kolečka pochází z objektů **10** (*Tab. 1:5*), **18** (*Tab. 1:14*), **23** (*Tab. 3:18*) a **49** (*Tab. 12:11*). V **objektu 10** se setkáváme s 1x použitým jednořadým radýlkem, v **objektu 18** s jednořadým radýlkem použitým 3x až 4x a na zlomcích z objektů **23** a **49** s dvojřadým radýlkem použitým 2x. Kromě nádoby z **objektu 18** je dekor proveden pravidelně. Z hlediska kompozice jde ve třech případech (objekty **10**, **18**, **23**) o samostatné motivy (1x řada a 2x meandr). Na exempláři z **objektu 49** je poté meandr umístěn pod klikatkou ohraničenou z obou stran žlábkou. Dekor pomocí ozubeného kolečka dosáhl svého největšího rozšíření ve 2. století. Na keramice z počátku mladší doby římské už se vyskytuje pouze ojediněle, často v nepravidelném provedení jako na nádobě z **objektu 18** (*Droberjar – Knápek 2017*, 206-207). Jedná se o výzdobu typickou pro tzv. jemnou keramiku, ke které lze zařadit i jedince z Plaňan. V Bratislavě – Trnávce „Zadné“ se objevovala v objektech ze 2. století a dále jako intruze v objektech z mladší doby římské (*Varsik 2011*, 71, 78, Obr. 37, 74). Setkáváme se s ní i na sídlišti ve Velkém Meďeri, kde šlo o dekor leštěných nebo tuhovaných tenkostěnných tvarů pocházejících především z objektů ze druhé poloviny 2. století, až druhé třetiny 3. století (*týž 2017*, 246-247, Obr. 2).

Výzdoba na exemplářích z objektů **18** a **23** odpovídá typu dekoru 633 dle E. Droberjara charakteristickému pro stupeň B2 (*Droberjar 1997*, 66, Abb. 25). V Čechách se s touto výzdobou setkáváme ve stupních B1 a B2 například na pohřebišti na Dobřichově-PiCHOŘE (*Droberjar 1999*, 49-51, Taf. 32, 15/1) nebo na sídlištech v Hořticích (*Motýková-Šneidrová 1974*, Obr. 4:7-8, 19) a v Sobčicích (*Vokolek – Jílek 2011*, 19, Obr. 10:13, 11:11, 13-14, 12:2, 8, 13:10, 14:10, 15:4). Na konec starší a počátek mladší doby římské pak lze umístit takto zdobené zlomky z Hrušovan (*Filipová – Harangozová 2014*, 274, Tab. 7:17, 29:12). Výzdoba pomocí ozubeného kolečka kombinovaná s vodorovnými lištami jako u exempláře z **objektu 18** se poté dochovala kupříkladu na Slovensku na sídlišti v Šarovcích v rámci superpozice objektů

C9 a C9/10 z počátku mladší doby římské (*Beljak 2010a*, 42-43, Obr. Obr. 5: 1-3, 17: 7-8, 10-11, 13-14, 17-19).

Na zlomku z **objektu 49** se nalézá meandrový ornament provedený pomocí víceřadého ozubeného kolečka stejně jako nad ním probíhající klikatka ohraničená z obou stran vodorovnými žlábkami. V. Varsík výskyt tohoto dekoru umístil do 1. až první poloviny 3. století (*Varsík 2011*, 74-75). Analogická výzdoba se nachází například na keramice ze sídliště ve Štúrově zařaditelné do 2. poloviny 2. století, na níž se setkáváme i s překříženým tzv. svastikovým meandrem kombinovaným v jednom případě s nad ním ležící klikatkou ohraničenou žlábkami (*Beljak 2010b*, 145, Obr. Obr. 6: 6, 21: 11, 27: 17-19). Podobně byla koncipována výzdoba na fragmentu nádoby s oblou výduť a kuželovitým hrdlem pocházející ze souboru keramiky z 1. až 3. století z lokality Bernhardsthal v Dolním Rakousku (*Pollak 1980*, 15-16, Taf. 6:1). Motiv překříženého meandru představuje typickou výzdobu pro konec starší doby římské. Stejný dekor se mohl nalézat i na nádobě, z které se dochoval zlomek z **objektu 49** (*Droberjar – Knápek 2017*, 207).

Plastická výzdoba: Různě tvarované výčnělky se v Plaňanech nacházejí na osmi exemplářích z objektů **23**, **25**, **36**, **49** a **53**. Na dalších pěti jedincích z objektů **18**, **36** a **49** se zachovala vodorovná žebra. Jeden zlomek z **objektu 23** (*Tab. 3:20*) poté zdobí plastická přesekávaná páska. K ní je možné nalézt analogie už na sídlišti v Bratislavě-Dúbravce. Jedná se ovšem o výzdobu objevující se nejen v 1. století, ale známou i z 2. a 3. století (*Varsík 2011*, 82-83, 101, Obr. 37, 52:VIII). Vyskytovala se například na keramice z jihomoravských sídlišť zpracovaných E. Droberjarem (*Droberjar 1997*, 67, Abb. 17) a dále v Mikulovicích (*Sedláček – Kašpárek – Jílek 2010*, 384, Obr. 17:8) nebo Tuněchodech v objektu ze stupně C1 (*Jílek et alii 2017*, 28, 36-37, Obr. 13:7).

Plastické výčnělky se pak nejčastěji objevují na keramice ze 2. a 3. století (*Varsík 2011*, 172, Obr. 79), ale je možné se s nimi setkat i v souborech ze staršího období, kupříkladu v Březně u Chomutova (*Beneš 2010*, 95, Obr. 32:5) z kontextu ze stupně A až B1 nebo ze Slepotic (*Jílek et alii 2015*, Tab. 68:3, 84:18). Na konec starší až počátek mladší doby římské poté spadá esovitě profilovaný hrnec s výčnělkem ze sídliště v Berouně-Závodí (*Břicháček – Košnar 1998*, 70-71, Obr. 10:21). Výčnělky se nalézají i na keramice ze sídlišť zpracovaných E. Droberjarem (*1997*, Abb. 22) a dále na nádobách z pohřebiště v Opočně (*Pleinerová 1995*, 101-102). V plaňanském souboru

chybí výzdoba pomocí trojice výčnělků typická pro mladší dobu římskou (*Droberjar – Prostředník 2004*, 86, Tab. 25).

Dekor na nádobě z **objektu 53** (*Tab. 15:1*) lze označit za nepravé barbotino, ke kterému můžeme nalézt analogie například na starším sídlišti v Bratislavě-Trnávce „Zadné“. Jedná se o typickou výzdobu jemné sídlištní keramiky ze 2. století, ke které je možné přiřadit i nádobu z Plaňan, patřící ke skupině tvarů IV, vyrobenou z materiálu bez viditelné příměsi a s povrchem typu 2. Tento dekor se vyskytoval od závěrečné fáze starší a dále v mladší době římské (*Varsik 2011*, 82-83, Obr. 37:X). V souboru z jihomoravských sídlišť z tohoto období se exempláři z Plaňan nejvíce podobá výzdoba typu 527 (*Droberjar 1997*, Abb. 22). Barbotino se zachovalo i na keramice z Mořic (*Fojtík 2011*, 155, Obr. 13:4), Štúrova (*Beljak 2010b*, 145, Obr. 7: 2, 4, 21: 3, 5, 7), nebo z Branče ze sídlištních fází A až B (*Kolník - Varsik - Vladár 2007*, 73-74, 109-110, 130-131, 20:10-11, 102:16, 148:15).

S plastickými lištami se poté setkáváme už na pohřebišti Dobřichov-Pičhora na terinách typu 2, 3, 4 a 5 dle E. Droberjara datovatelných do stupně B1 (*Droberjar 1999*, 41-43, Abb. 12). Nádoba zdobená vodorovnými lištami, v tomto případě doplněnými přesekávanými páskami, pochází i ze Sobčic (okr. Jičín) z kontextu zařaditelného na konec starší až počátek mladší doby římské (*Vokolek – Jílek 2011*, 22, Obr. 15:1). Lišty také zdobily keramiku z Dobroměřic datovanou do pozdní doby římské (*Beneš 2010*, 89, Obr. 9:3-4) nebo podhrdlí nádoby ze sídliště v Praze Hloubětíně z počátku stěhování národů (*Hušťák – Jiřík 2009*, 333, Tab. 12:1). Obecně se tedy jedná o průběžný typ dekoru. Výjimku představuje výzdoba zlomku z **objektu 49** (*Tab. 12:14*) tvořená pomocí lišt a žlábků, která odpovídá kupříkladu úpravě povrchu nádoby ze sídliště v Obříství z objektu 97 podobné imitacím keramiky vyrobené na kruhu a datovatelné do stupně C3 (*Beneš 2014*, 80-81, 94, Tab. I:3).

Rýhy: Tato výzdoba se v Plaňanech nachází na keramice z objektů **10, 18, 23, 25, 32, 36, 49, 53, 55, 69** a z povrchových sběrů. Na jedné nádobě z **objektu 36** (*Tab. 11:6*) se konkrétně setkáváme s dekorem v podobě polí vyplněných šikmými rýhami. Analogická výzdoba je známa ze staršího sídliště z Bratislavy Trnávky „Zadné“, kde zdobila jemnou keramiku formy II a III, přičemž ji lze datovat do stupně B2. Její pozdější variantu představuje zdobení ve formě tzv. vlčích zubů, které se ovšem v Plaňanech neobjevuje (*Varsik 2011*, 79-80, 156, Obr. 37, 82). Dekor pomocí polí

vyplněných rýhami (typ 261) se také nalézal na keramice z jihomoravských sídlišť zpracovaných E. Droberjarem, který ho stejně jako V. Varsík označil za typický pro stupeň B2 (*Droberjar 1997*, 66, Abb. 19). Tato výzdoba se dochovala i na oblé misce z Hrušovan z objektu 500 patřícího do téhož stupně (*Filipová – Harangozóová 2014*, 267, Tab. 2:1) a na keramice ze 2. století na sídlišti ve Štúrově (*Beljak 2010b*, 145, Obr. 27:13).

Z **objektu 36** (*Tab. 6:16*) dále pochází zlomek nádoby s rytou výzdobou provedenou pomocí hřebene. Jedná se o jednu z nejčastějších podob dekoru tzv. užitkové keramiky ve středodunajské oblasti během 1. a 2. století, který se vytratil v průběhu mladší doby římské (*Varsík 2011*, 87-88, Obr. 38) S touto variantou výzdoby se setkáváme i souborech z jihomoravských sídlišť z konce starší a počátku mladší doby římské (*Droberjar 1997*, 66-67, Abb. 20). Skupiny rytých obloučků vytvořených pomocí hřebene se také zachovaly na keramice ze sídlišť ve Štúrově (*Beljak 2010b*, 145, Obr. 8: 7, 10: 8, 12: 1-8, 10, 23: 17, 20) a Branče, a to konkrétně v objektu 133 ze sídlištní fáze A (*Kolník - Varsík - Vladár 2007*, 111, Tab. 107:12). Vyskytují i v souboru z dolnorakouského sídliště Drasenhofen datovaného do 2. století (*Pollak 1980*, 18-21, Taf. 9:2, 6, 11).

Častěji (9x) je keramika z Plaňan zdobena křížícími se rýhami.⁶² Ty představují běžný dekor kupříkladu na sídlišti v Mikulovicích (*Sedláček – Kašpárek – Jilek 2010*, 384). Z objektů **10**, **23** (*Tab. 2:19*), **32** (*Tab. 6:7*) a **49** (*Tab. 12:15*) pak pocházejí zlomky zdobené šikmými rýhami. V souboru z Plaňan se kromě toho objevuje i svíslé rýhování (19x) zastoupené v objektech **18**, **23**, **25**, **55** a v materiálu z povrchových sběrů.⁶³ Nejběžnější variantu tohoto dekoru poté reprezentují vodorovné rýhy (24x) z objektů **23**, **25**, **36**, **49** a **69**.⁶⁴ Obvykle jde o jednu nebo dvě vodorovné rýhy doprovázející jiný způsob výzdoby. Na keramice z **objektu 49** (*Tab. 12:3, 13:11, 14:10*), **objektu 23** (*Tab. 3:19*) a z povrchového sběru (*Tab. 15:15*) se také dochovaly křížící se rýhy tvořící pravidelnou mřížku.

⁶² Výzdoba křížícími se rýhami: **Objekt 10** *Tab. 1:6*, **Objekt 23** *Tab. 2:3*, **Objekt 36** *Tab. 7:7, 12; 9:12; 11:5*, **Objekt 49** *Tab. 13:10; 14:1*, **Objekt 53** *Tab. 15:16, 18, 20*.

⁶³ Vyobrazená keramika zdobená svíslými rýhami: **Objekt 23** *Tab. 2:18; 3:6*, **objekt 25** *Tab. 5:14, 17*.

⁶⁴ Vyobrazené střezy zdobené vodorovnými rýhami: **Objekt 23** *Tab. 16:7*, **Objekt 36** *Tab. 10:9; 11:2*, **Objekt 49** *Tab. 12:4, 12; 13:2, 8; 14:3, 6*, **Objekt 69** *Tab. 15:8*.

Výzdobu v podobě nepravidelně se křížících rýh známe ze starší i mladší doby římské, stejně jako svislé a šikmé rýhování. Motiv pravidelné mřížky je oproti tomu typický především pro konec starší a počátek mladší doby římské (*Varsik 2011*, 88, Obr. 38: XVI). S tím souhlasí výskyt tohoto dekoru na keramice ze staršího sídliště v Dobroměřicích (*Beneš 2010*, 88), v Holubicích (*Zahnašová 2018*, 69) nebo ve Štúrově (*Beljak 2010b*, 145, Obr. 8: 7, 10: 8, 12: 1-8, 10, 23: 17, 20). Výzdoba vodorovnými (typ 211) a svislými rýhami (typ 212), stejně jako rytou mřížkou (typy 222, 223) se dále objevuje na keramice z jihomoravských sídlišť zpracovaných E. Droberjarem (*Droberjar 1997*, 67, Abb. 18). Kromě kontextů z konce starší a počátku mladší doby římské se ovšem rýhy tvořící pravidelnou mřížku nalézaly také na nádobě ze sídliště v Liběšovicích (okr. Louny) ze stupně C2 (*Jiřík 2007*, 543, Obr. 19:3) a setkáváme se s nimi i ve všech fázích sídliště v Branči (*Kolník – Varsik – Vladár 2007*, 66-68, 88-89, 101, 103-104, Tab. 6:15, 7:20, 53:5, 91:15, 110:2-3).

Pro datování souboru z Plaňan je důležitá skutečnost, že v něm chybí motiv ryté klikatky zastoupený kupříkladu na dvorci ze stupně C2 v Turnově-Maškových Zahradách (*Droberjar – Prostředník 2004*, 86, Tab. 25) nebo na pohřebišti v Opočně a typický pro mladší dobu římskou (*Pleinerová 1995*, 100, Taf. 14:11). Rytá výzdoba obecně poté představuje jeden z mála typů dekoru keramiky ze sídliště z pozdní doby římské v Kostelci na Hané – Kozí Bradě, kde se kromě průběžných variant vyskytla také výše uvedená klikatka (*Vachůtová 2007*, 402, Obr. 8:2). Se zdobením rytím se lze setkat i na sídlišti Runde Berg, přičemž se jednalo o typický způsob dekoru keramiky v polabské oblasti během mladší i pozdní doby římské (*Spors-Gröger 1997*, 108, Kat. Nr. 30-46, Taf. 3-5, 18, 22, 46) objevující se dále v době stěhování národů, jak dokládají například nádoby zdobené horizontálními rýhami ze sídliště v Siřemi (Louny) datované do stupně D2 (*Jiřík 2007*, 545, Obr. 24:7-8). Většina variant dekoru rytím z Plaňan tedy reprezentuje průběžný typ výzdoby vyskytující se po celou dobu římskou s výjimkami forem z objektů **23** (Tab. 3:19), **36** (Tab. 6:16, 11:6) a **49** (Tab. 12:3, 13:11, 14:10).

Žlábkování: Výzdoba pomocí žlábků se nachází na keramice z objektů **10**, **23**, **25**, **36**, **49** a **55**. Z části se jedná o vodorovné žlábků (12x) zdobící keramické jedince

z objektů **10**, **23**, **36**, **49** a **55**⁶⁵ a dále o svislé žlábkování (13x) z objektů **23** a **36**.⁶⁶ V souboru se objevuje i šikmé žlábkování (6x) známé z objektů **10** (*Tab. 1:7*), **23** (*Tab. 2:16*), **25** (*Tab. 5:10*) a **49** (*Tab. 12:12, 17; 13:9*). Přesnější dataci umožňuje kupříkladu zaoblená podstava se žlábkou vybíhajícími od jejího centra (**Objekt 36**, *Tab. 8:9*), ke které je možné nalézt analogie na starším sídlišti v Bratislavě-Trnávce „Zadné“. Chybí u ní ovšem omfalos ve středu (*Varsik 2011*, 80-82). Jedná se o výzdobu běžně se vyskytující ve 2. století, přičemž ji často nesou tvary typické pro konec starší a počátek mladší doby římské (*Tejral 1970*, 192, *Obr. 2:7*). Stejně tento dekor (typ 563) datoval i E. Droberjar, který v souboru z jihomoravských sídlišť dále určil zdobení svislými (typ 553), šikmými (typ 553) i vodorovnými (typ 552) žlábkou (*Droberjar 1997*, 66, *Abb. 22-23*). S obdobnou výzdobou podstav se setkáváme také na pohřebišti ve Velaticích ze 2. století (*Jílek – Kuča – Sojková 2011*, 247-248, *Tab. XXI:5*) nebo na sídlišti ze Štúrova (*Beljak 2010b*, 145, *Obr. 6:11, 11:3*).

K dekoru svislými a šikmými žlábkou pak můžeme najít analogie mimo jiné na starším sídlišti v Bratislavě-Trnávce „Zadné“, přičemž její výskyt lze sledovat v období od 2. poloviny 2. století až do konce doby římské. Takto zdobená keramika pochází i z mladšího sídliště v poloze „Zadné“, oproti staršímu období jsou na ní ovšem žlábkou širší a umístěné dále od sebe (*Varsik 2011*, 82, 159-160, *Obr. 37:IVd, 78*). V Plaňanech mladšímu způsobu dekoru odpovídají některé exempláře z **objektu 36** (*Tab. 6:12, 8:16*). Obdobná výzdoba se nachází jak na keramice ze 2. století ze Štúrova (*Beljak 2010b*, 145, *Obr. 21:10*), tak na nádobách z pozdně římského sídliště v Kostelci na Hané – Kozí Bradě (*Vachůtová 2007*, 402, *Obr. 13:11*). Vodorovné žlábkou poté reprezentují průběžný typ dekoru zastoupený už v souboru ze Slepotic (*Jílek et alii 2015*, *Tab. 68:7, 87:13*) a dále se objevující kupříkladu na keramice z konce starší a počátku mladší doby římské v Holubicích (*Zahnašová 2018*, 72) nebo na sídlišti ze stupňů C1 až C2 v Brně-Starém Lískovci (*Víchová 2003*, 285, *Obr. 6:3, 9:10, 13:6, 17:8, 18:4, 19:3*).

V plaňanském souboru se nesetkáváme s typickým představitelem dekoru pomocí šikmých hustě kladených kanelur vyskytujícího se od stupně C1b až do konce 5. století

---

⁶⁵ Vyobrazené střezy zdobené vodorovnými žlábkou: **Objekt 10** *Tab. 1:7*, **Objekt 23** *Tab. 2:16*, **Objekt 36** *Tab. 9:4; 10:3, 5; 11:2, 6*, **Objekt 49** *Tab. 12:11; 13:9*, **Objekt 55** *Tab. 15:19*.

⁶⁶ Vyobrazená keramika zdobená svislými žlábkou: **Objekt 23** *Tab. 3:20, 23*, **Objekt 36** *Tab. 6:12, 15; 7:1, 14; 8:16; 9:4, 7; 10:3; 11:6*.

a známého například ze sídliště v Chrudimi (*Musil – Jílek 2012*, 34-38, Obr. 21:5, 22:13, 26:2, 27:6, 27:12, 28:2) nebo v Praze – Hloubětíně. Na tomto sídlišti se nicméně zachovaly nádoby zdobené kombinací vodorovných a šikmých žlábků (*Hušťák – Jiřík 2009*, 336, Tab. 3:5, 7, 9:7-8) známou také z Plaňan z objektů **10** (*Tab. 1:7*) a **23** (*Tab. 2:16*). Tato výzdoba pochází i ze sídliště ve Štúrově (*Beljak 2010b*, 145, Obr. 27:14) a z Branče ze sídlištních fází A až B (*Kolník - Varsík - Vladár 2007*, 69-70, 73-76, 12:17, 20, 20:13). Kombinace horizontálních žlábků a šikmých kanelur se dále objevuje na keramice ze sídliště v Liběšovicích datovaného do stupně C2 s možný přesahem do pozdní doby římské. Dekor z Plaňan ale odpovídá spíše formě zjištěné na starších sídlištích (*Jiřík 2007*, 543, Obr. 18:9).

V **objektu 36** se kromě toho nalézaly dvě nádoby ze skupiny I.a (*Tab. 9:4; 10:3*) zdobené kombinací vodorovných a svislých žlábků. Tato výzdoba se nachází i na keramice ze sídliště v Branči z objektů 26, 35 a 115 z fází A až B (*Kolník – Varsík – Vladár 2007*, 79-83, 106-107, 35:16-17, 40:13, 97:9). Zlomek zdobený tímto typem dekoru také pochází ze sídliště v Holubicích (*Zahnašová 2018*, 58, Tab. 10:3) a z Berouna-Závodí (*Břicháček – Košnar 1998*, 72, Obr. 11:18). Jedná se tedy o výzdobu typickou především pro konec starší a počátek mladší doby římské.

8. Další nálezy

Bronzová spona: V objektu 13 se nacházela destička spony (*Tab. 16:10*) se třemi laloky připomínající list jetele o maximálních rozměrech 26 x 27 mm, šířce cca 1 mm a váze přibližně 3 g. O. Almgren (1923, 99-100, Taf. X:227) zařadil tento tvar k destičkovým sponám s vysokým zachycovačem objevujícím se v polabské oblasti během mladší doby římské. Na destičce se ve více případech nalézaly pozůstatky stříbrného plechu. T. Thomas označila tyto spony jako typ E, který lze dle tvaru destičky rozlišit na sérii s 3 a se 4 laloky a dále na varianty s přinýtovaným nebo s přiletovaným krytem. Většinu jetelovitých spon je možné datovat do stupně C1 (Thomas 1967, 56-60, Abb. 17). Na začátek mladší doby římské umístil počátek výskytu těchto spon i K. Godłowski (1992, 28, Abb. 7:11) nebo E. Meyer (1976, 93). Jeden exemplář se například nacházel v hrobě 25 na pohřebišti Zauschwitz (Sasko) z mladší doby římské (týž 1969, 48, Abb. 37:2-3). Z českých a moravských nálezů lze uvést fragment spony z hrobu 431 na pohřebišti v Kostelci na Hané, který ale byl pouze rámcově datován do 3. století (Zeman 1961, 212, 225, Obr. 83 E/d). Celkem tři zástupci těchto spon se také dochovaly na pohřebišti v Pňově (Rybová 1970, 38, 57, Tab. X:1, XXVII:1, XXXI:2).

Železný hrot: V objektu 25 byl nalezen nekompletní železný hrot listového tvaru (*Tab. 16:12*) vážící 37 g a dlouhý cca 80 mm, přičemž přibližně polovinu délky představuje tulejka široká u dolní báze 18 mm a u počátku hrotu 12 mm. Maximální šířka hrotu je 25 mm. Podobné hroty kratší jak 10 cm pocházejí kupříkladu z hrobů 172, 301, 311 a 401 na pohřebišti v Kostelci na Hané. J. Zeman umístil počátek jejich výskytu na konec 3. století (Zeman 1961, 263, 265, Obr. 35 C/e, 61 D/a, 63 A/c, 77 A/a). Analogické artefakty se ovšem zachovaly i na sídlišti v Mlékojedech, kde byly interpretovány jako hroty šípů, a to na základě délky menší jak 10 cm a šířky tulejky nepřesahující 1 cm. Její rozměry jsou ale u hrotu z Plaňan větší (Beneš 2017a, 85, Tab. 84:4-5). V typologii P. Kaczanowskeho klasifikující hroty dřevcových zbraní przeworské kultury neodpovídá exemplář z Plaňan plně žádné variantě. Nejpodobnější je typu IX reprezentovanému kratšími jedinci s plochým listem hrotu. Tento typ se vyskytl v kontextech ze stupně B1 až B2 (Kaczanowski 1995, 20, tabl. X:1-3). Celkově se jedná o artefakt, který není možné přesněji datovat.

Železné kování: Z **objektu 23** pochází nekompletní železné kování (*Tab. 16:11*) dlouhé 35 mm, o celkové tloušťce 5 mm a váze 4 g. Z jedné strany je zaoblené a ze druhé se v něm nachází drážka široká 2 mm. Analogické artefakty sloužily například jako okrajová kování štítů. Jejich velký soubor se zachoval mimo jiné na lokalitě Thorsberg ve Šlesvicku-Holštýnsku, přičemž u některých z nich chybí otvory pro nýty stejně jako u exempláře z Plaňan (*Matešić 2008*, 137-178). Stejná kování také pocházejí z lokality Illerup Ådal na východě Dánska ve formě jedinců vyrobených ze železa, bronzu i stříbra. Lom kování může mít tvar písmene U nebo V. Šířka železných kusů se pohybuje mezi 7 a 16 mm a celková tloušťka od 3 do 6 mm (*Ilkjaer 2001*, 343-346). Podobné předměty nalezené v Thorsbergu kromě toho sloužily jako kování opasku. Měly tvar oble ohnutých destiček o délce 33 až 45 mm, přičemž se s nimi setkáváme v nálezech z celé doby římské (*Blankenfeldt 2015*, 174-175). Nedostatečný stav dochování exempláře z Plaňan ale neumožňuje určit jeho původní účel.

Hliněný přeslen: V **objektu 23** se nalézal přeslen (*Tab. 16:9*) vážící 42 g, o průměru 51 mm, výšce 17 mm a se středovým otvorem o rozměrech 9 mm. Patří k typu 2c dle H. Chytré reprezentovanému dvoukonickými souměrnými tvary s válcovitým středem (*Chytrá 2011*, 391-392). Dvoukonické souměrné přesleny jsou známé kupříkladu z Bratislavy-Trnávky „Zadné“ ze staršího i mladšího sídliště (*Varsik 2011*, 46, 125, Obr. 19:5-6, 63). Do stupně A pak patří exempláře ze sídliště v Mlékojedech, které váží 5-40 g a jejich středový otvor má průměr 3-12 mm. Tato variabilita by mohla souviset s vlastnostmi zpracovávaného textilního materiálu (*Beneš 2017a*, 67-69, Obr. 80-81). S analogickými artefakty se dále setkáváme například na sídlišti ze stupně B1 v Hořticích (*Motýková-Šneidrová 1974*, 507, Obr. 4:4), na sídlišti ze stupně B2 v Mušově – Na Pískách (*Komoróczy 1999*, 172, *Tab. 16:6*) nebo na pohřebišti z mladší a pozdní doby římské v Opočně (*Pleinerová 1995*, 98, např. *Taf. 24:10, 34:14, 41:5, 54:5*). Jedná se tedy o průběžný typ artefaktu.

Astragaly: V objektech **23** (*Tab. 17:3*), **36** (*Tab. 17:7*) a **49** (*Tab. 17:8*) se dochovaly tři možné astragaly.⁶⁷ Nejjistější je určení u exempláře z objektu 23 se středovým otvorem o průměru 6 mm. Tento typ artefaktu pochází i ze sídliště v Kostelci na Hané – Kozí Bradě, kde se podařilo zachytit stopy po opracování na dvou

---

⁶⁷ **Objekt 23:** váha 40 g, rozměry cca 53 x 32 x 30 mm, **Objekt 36:** váha 52 g, rozměry cca 55 x 37 x 32 mm, **Objekt 49:** váha 53 g, rozměry 60 x 40 x 35 mm.

metakarpálních kostech objevených společně s kostěnou bruslí v objektu 534/97 (Vachůtová 2007, 406, Obr. 10:24, 25). Hlezenní zvířecí kosti byly nalezeny i v dětském hrobu na sídlišti ve Vážanech nad Litavou (okr. Vyškov), ve kterém se nacházely společně s křemennými valouny interpretovanými jako hrací kameny (Šedo 1997, 363-366).

Dva astragaly, 1x s provrtaným otvorem ve středu, také byly zastoupeny v nálezech ze sídliště ve Zlechově, v jednom případě v podobě kloubu (Carpale radiale) tura domácího a v jednom zápěstní kosti (metapodium) prasete domácího. Z mladší a pozdní doby římské známe astragaly ze širší oblasti barbarika, přičemž při nálezů v sídlištním prostředí jsou interpretovány jako hrací kostky (Zeman 2008, 126-127). Analogické artefakty se dochovaly i na sídlišti Feddersen Wierde v Dolním Sasku v podobě 24 hlezenních kostí hovězího dobytka s hlazeným povrchem a se stopami po užívání. Mohly plnit účel hracích kostech, anebo amuletu (Struckmeyer 2011, 80-83, Taf. 24). Nalezeny byly i na lokalitách przeworské kultury, a to jak v hrobech, tak na sídlištech z mladší doby předřímské i doby římské (Rogatko 1994, 343-345, Ryc. 1).

Kostěné jehlice: Z objektů **13** (Tab. 17:4) a **36** (Tab. 17:5-6) pocházejí celkem tři jehlice. Exemplář z **objektu 13** má hlavici odsazenou od těla a dělenou na dvě části⁶⁸ stejně jako jedna z jehlic z **objektu 36**, která se ale nedochovala celá.⁶⁹ Druhá jehlice z **objektu 36** nemá profilovanou hlavici.⁷⁰ Analogické tvary lze nalézt v typologii tohoto artefaktu vytvořené pro przeworskou kulturu. Obě profilované jehlice mohou být zařazeny k typu VIII s výrazně tvarovanou hlavici a o délce až 23,5 cm. Jedinec z **objektu 13** se nejvíce podobá podtypu VIII B známému ze stupňů B1 až B2. Exemplář s profilovanou hlavici z **objektu 36** pak mohl tvarem původně odpovídat jehlicím zařazeným k podtypu VIII C zastoupenému opět ve stupních B1 až B2 (Dulkiewicz 2009, 210, 230-232). Kostěné jehlice byly nalezeny i na sídlišti Feddersen Wierde, a to včetně jedinců s profilovanou hlavici vyrobených z dlouhé kosti koně a hovězího dobytka. Jejich délka se pohybovala okolo 140 mm a průměr jehly okolo 5 mm. Byly interpretovány jako možná spínadla oděvu nebo ozdoba účesu (Struckmeyer 2011, 62-63, Taf. 14:5-8).

---

⁶⁸ Váha 2 g, celková délka 85 mm, délka hlavičky 9 mm, šířka jehly 4 mm.

⁶⁹ Váha 5 g, celková délka 150 mm, délka hlavičky 11 mm, šířka jehly u hlavičky 6 mm, šířka jehly u hrotu 3 mm.

⁷⁰ Váha 3 g, celková délka 114 mm, maximální šířka jehly 5 mm.

Celkem tři jehlice, v jednom případě s obdobně profilovanou hlavicí jako u exempláře z **objektu 13** (*Tab. 17:4*), jsou dále známy například ze sídliště v Berouně – Plzeňském předměstí z objektu 28/79 s výplní datovatelnou do stupně A až B1 (*Ničová 2013, 58-60, 90, Tab. XII:9, 13-14*). Z českých nálezů se jehlici z objektu 13 také podobá jedinec s profilovanou hlavicí nalezený na sídlišti v Sobčicích v kontextu z konce starší a počátku mladší doby římské (*Vokolek – Jílek 2011, 24-26, Obr. 12:10*). Analogická jehlice pochází i z Branče z vrstvy nad objektem 25 ze sídlištní fáze B (*Kolník – Varsík – Vladár 2007, 76, 88, Tab. 26:3*). Obdobná kostěná jehlice s profilovanou hlavicí se kromě toho zachovala v hrobě 13 na pohřebišti Zauschwitz, který byl dle urny a spony typu Thomas A datován do 3. století (*Meyer 1969, 72-74, 100-101, Abb. 19:2*). Formy odpovídající exempláři z **objektu 13** je možné najít i v souboru kostěných jehlic z muzea v Mohuči v podobě jedinců s profilovanou hlavicí vyskytujících se na širokém území barbarika a Římské říše v průběhu celé doby římské, přičemž jsou podle své polohy v rámci kostrových hrobů interpretovány jako ozdoba účesu (*Mikler 1997, 42-43, 52*).

Kamenné brousky: Z objektů datovatelných do doby římské pocházejí dva nekompletní pískovcové brousky hranolovitého tvaru.⁷¹ Jedná se o tvar známý už ve stupni A, jak dokládají nálezy z Mlékojed (*Beneš 2017a, 87-88, Tab. 86*), který se vyskytoval i na sídlištech v Berouně-Závodí (*Břicháček - Košnar 1998, 73*) a v Holubicích ze stupňů B2 až C1 (*Zahnašová 2018, 105, Tab. 12:8*). Pískovcové brousky čtverhranného půdorysu se dále dochovaly na sídlišti v Kostelci na Hané – Kozí Bradě, stejně jako na blízkém pohřebišti (*Vachůtová 2007, 406, Obr. 10:7, 16:15; Zeman 1961, 269, Obr. 12 A/b, 35 C/b, 51 C/a*) a byly nalezeny i na sídlišti ve Zlechově (*Zeman 2008, 137-138*). E. Meyer (*1976, 162-163*) identifikoval tento typ nástrojů v saských nálezech ze sídlišť, pohřebišť i depotů. Jedná se o průběžný artefakt objevující se po celou dobu římskou.

---

⁷¹ **1. brousek:** objekt 36 (*Tab. 17:1*), váha 78 g, celková délka 72 mm, délka strany 23 mm. **2. brousek:** objekt 49 (*Tab. 17:2*), váha 95 g, celková délka 74 mm, délka strany 25 mm.

9. Vlastnosti nálezového souboru z objektů a povrchu

9.1 Základní vlastnosti objektů s výplní datovatelnou do doby římské

Výplň sídlištních objektů je třeba považovat za chronologicky nehomogenní, neboť mohla vznikat rovnoměrně bez přerušení stejně jako ve více úsecích, které ovšem není obvykle možné rozpoznat v rámci jedné archeologické kultury (*Rulf 1997*, 441). Při delší tvorbě výplně nicméně můžeme předpokládat, že každý segment reprezentuje určitý časový úsek (*Kuna – Němcová – Haller 2012*, 33-34; *Neustupný 1998b*, 57). Charakter nálezů ve výplni objektů lze využít k interpretaci způsobu jejich zaplnění. Výplň obsahující zejména velké k sobě slepitelné střepy mohla vzniknout přímou deponací rozbitých nádob do objektu sloužícího druhotně jako odpadní jáma (hypotéza odpadu). Výplň s vysokou koncentrací malých a nesouvisejících zlomků se oproti tomu vytvořila postupným zanášením materiálem z povrchu (hypotéza chaosu).

Druhé pojetí nepředpokládá záměrné zaplňování objektů odpadem. To se mimo jiné projevuje značnou zlomkovitostí keramického souboru, ve kterém chybí celé slepitelné nádoby. Tento materiál se mohl druhotně dostat do mladších objektů, které narušily kulturní vrstvu. Průvodním jevem by měla být uniformita kvantitativních vlastností nálezů z jednotlivých objektů ovlivněná pouze odlišnou intenzitou využívání daného místa. Zároveň je možné předpokládat, že se zacházení s odpadem v různých stádiích vývoje osídlení lišilo. S tím souvisí otázka míry intencionality přemísťování a kumulace odpadu, tedy zda se jednalo o primární, sekundární, nebo terciární odpad. Samotný přesun na odpadový areál poté reprezentuje predepoziční transformaci probíhající v rámci živé kultury.

K deponaci odpadu mohl sloužit například opuštěný skladovací prostor. Předměty pak byly odhazovány buď do zahloubených objektů (tzv. sekundární odpad), nebo na povrch terénu, a do zahloubených objektů se dostávaly až prostřednictvím splachů jako tzv. terciární odpad, což by vysvětlovalo jejich velkou zlomkovitost.⁷² Výzkum současných společností nicméně ukázal, že většina areálů aktivit podléhá periodickému úklidu, přičemž se lze setkat i s druhotným využitím starších zahloubených objektů pro tento účel. V případě odhazování rozbité keramiky do jam by se v nich poté mělo

---

⁷² Modelu terciárního odpadu v Plaňanech odpovídá vlastnostmi zejména soubor zvířecích kostí (viz kapitola 4.1).

nacházet velké množství fragmentů ze stejných nádob. K rozpadu a destrukci keramiky ovšem dále dochází i v půdě s intenzitou závisející na jejich chemických vlastnostech a na attributech materiálu (*Neustupný 1996*, 496-501; *týž 1998a*, 83; *Orton - Hughes 2013*, 32, 215; *Salač - Neruda - Kubálek 2006*, 27-29; *Schiffer 1987*, 58-62, 158-159).

Shodnými otázkami se můžeme zabývat v případě zvířecích kostí. Za předpokladu, že se původně nalézaly společně se zlomky keramiky v povrchové vrstvě a do objektů se dostávaly jako její součást, na ně působily různé destruktivní procesy mající za následek značnou zlomkovitost výsledného souboru představujícího náhodný výběr z původního materiálu v povrchové vrstvě. Dle výpočtů E. Neustupného připadá na jednoho jedince v objektu přibližně 1,74 kostí. Redukce ale neprobíhá rovnoměrně u všech druhů a věkových skupin zvířat. Ovlivňuje ji kupříkladu velikost a pevnost kostí, stejně jako charakter místa jejich depozice. Ani zde se tedy neseťkáváme s přímým odrazem minulé skutečnosti, ale výsledkem řady transformačních procesů začínajících už v živé kultuře v podobě odlišného zacházení s různými částmi zvířat (*Neustupný 1981*, 156-163; *týž 1998b*, 46; *Schiffer 1987*, 183-189).

Rozbor vlastností objektů: Objekty s výplní obsahující nálezy datovatelné do doby římské⁷³ se navzájem lišily rozměry, množstvím obsaženého materiálu, jeho vlastnostmi a stupněm poškození recentní činností (*Obr. 38*). Nacházely se na ploše cca 672 m², přičemž nejvzdálenější z nich (objekty 4 a 55) od sebe ležely cca 70 m daleko. Nebyly rovnoměrně rozmístěny, ale tvořily skupiny. Celkově lze učinit závěr, že objektů s výplní zařaditelnou do doby římské přibývalo směrem na jihovýchod (*viz Obr. 2*).⁷⁴ Kvůli nepravidelnému tvaru neproběhlou srovnání kontextů z hlediska objemu, ale maximálního průměru a hloubky (*Obr. 24*). Jako největší se ukázalo soujámí 23, z běžných jam pak 25 a 36. Průměr majority ostatních objektů⁷⁵ dosahoval maximálně 200 cm.

Většina objektů odpovídala formě s více či méně kruhovým půdorysem ústí, strmými prohnutými stěnami a nepřiliš výškově diferencovaným dnem. Konkrétně se jednalo o objekty 10, 13, 18, 32, 49, 53 a 68. Pozvolnější spád stěn a zaoblený profil

⁷³ Objekty s výplní datovatelnou do doby římské: 4, 10, 13, 18, 23, 25, 32, 36, 49, 53, 55, 68, 69 a 70.

⁷⁴ Nejjižnější skupina se skládala z objektů 55, 70, 53 a 49 (od jihu k severu). Ve vzdálenosti 7 m na SV byly objekty 36, 68 a 32 a také objekt 33 z raného středověku s intruzí z doby římské. Přibližně ve středu zkoumané plochy se poté nacházelo soujámí 23. Za ním už objekty ležely ve větších vzdálenostech od sebe v pořadí 18, 13 a 10. Objekt 4 se pak nalézal v odstupu 16 m na sever od objektu 10.

⁷⁵ Šlo o objekty 4, 10, 13, 32, 53, 55, 68, 69 a 70.

oproti tomu šlo pozorovat u objektů 36 a 70. Objekty 4 a 55 se poté svými vlastnostmi částečně shodovaly s definicí prvního tvaru, v jiných ohledech se od něj však odlišovaly (Obr. 37). U objektu 4 byl patrný rozdíl především z hlediska poměru průměru ústí a hloubky. Objekt 55 se pak lišil zejména pravidelností dochované části. Tvar lze označit za hruškovitý s prohnutými stěnami a rozšířeným ústím, přičemž průměr spodní části pod prohnutými stěnami a průměr ústí dosahoval shodné velikosti. Na dně se nenacházely nerovnosti. Blíže potom není možné určit tvar objektu 25, součásti soujámí 23.

Mezi objekty se nevyskytoval žádný interpretovatelný jako pozůstatek stavby. Soujámí 23 by poté mohlo představovat hliník. Podobný tvar měl například objekt 612/00 na dvorci z mladší doby římské v Turnově-Maškových Zahradách (*Droberjar - Prostředník 2004*, 60, Tab. 1). Hliníky se nalézaly i na sídlišti ve Zlechově, a to jak na jeho okraji, tak ve středu osídlené plochy. Druhotně byly použity jako odpadní jámy (*Zeman 2008*, 63). Většinu ostatních objektů⁷⁶ můžeme na základě pravidelného tvaru se strmými stěnami a rovným dnem interpretovat jako zásobnice (*Varsik 2011*, 37). Tak byly označeny obdobně profilované objekty ze sídliště v Brně-Starém Lískovci (*Víchová 2003*, Obr. 3:3), Chrudimi (*Musil – Jílek 2012*, 9, Obr. 4:2, 12), ve Zlechově (*Zeman 2008*, 61, Obr. 13) a v Kostelci na Hané – Kozí Bradě, odkud pochází i analogie k objektu 4 (objekt 524/99) interpretovaná také jako zásobní jáma.

Objekt 36 se pak tvarem podobal mimo jiné objektu 517/97 z Kostelce na Hané – Kozí Bradě, který reprezentoval nejčastější formu na tomto sídlišti. Nešlo u něj ovšem s jistotou určit původní funkci (*Vachůtová 2007*, 398-399, Obr. 4:1, 5, 8). S obdobnými tvary se nesetkáváme pouze v době římské, ale kupříkladu i na sídlišti z pozdní doby bronzové v Roztokách u Prahy, kde byly jako zásobní jámy označeny objekty o průměru 200-250 cm, s konickými stěnami, hloubce 70 až 120 cm a s rovným dnem (*Kuna – Němcová – Haller, 2012*, 17-18). Na sídlišti v Branči poté byly jako zásobní jámy určeny objekty s průměrem větším jak 100 cm a hloubkou minimálně 50 cm, které tvarem odpovídaly exemplářům z Plaňan. Objekty menších rozměrů mohou představovat jámy vzniklé exploatací materiálu. Ty se vzájemně často narušovaly a

---

⁷⁶ Objekty 10, 13, 18, 32, 49, 53 a 68.

tvorily soujámí. Oba typy kontextů ve své zánikové fázi sloužily k deponaci odpadu (*Kolník – Varsík – Vladár 2007*, 20, Obr. 9).

Při klasifikaci objektů je nicméně nutné brát v potaz proměny jejich tvarů v důsledku procesů spojených se zánikem projevující se například zhroucením části stěny (*Kuna – Němcová – Haller 2012*, 30, Obr. 17). Otázkou je dále poloha obytných objektů ve vztahu ke zjištěným jámám (*Schiffer 1987*, 218-220). Na sídlišti v Kostelci na Hané se zásobní a exploatační jámy kupříkladu nalézaly osamoceně nebo v kumulacích v prostoru mezi řadami zahloubených staveb (*Vachůtová 2007*, 398-399, Obr. 4:1, 5, 8). Problematika rozložení činnosti souvisí s teorií areálů aktivit, které se nemusí nutně vylučovat. Patří mezi ně i skladovací areály nezbytné pro každou zemědělskou komunitu. Zásobní jámy se mohly nacházet v rámci obytné zóny nebo opodál, přičemž jejich výsledné množství záviselo na délce používání a době trvání sídliště. Stejně jako zlomky keramiky nebo kostí se tedy v průběhu času kumulovaly (*Neustupný 1986b*, 226-228; *týž 1998b*, 48-50, 59-60).

9.2 Vlastnosti výplně jednotlivých objektů

Při hodnocení nálezových souborů z objektů byla jako první sledována váha a také počet zlomků keramiky (*Obr. 25 a 26*).⁷⁷ Různé rozměry střepů mohou zkreslovat srovnání jejich množství. Z tohoto důvodu se jako lepší jeví porovnání celkové váhy. Kombinace obou měření nicméně dokládá, že zastoupení jednotlivých velikostí keramických fragmentů nebylo v objektech identické. Nepoměr těchto kategorií se projevil i u dvou na keramiku nejbohatších objektů 36 a 23. Zatímco počet střepů ze soujámí 23 dosahuje 80 % množství zlomků z objektu 36, z hlediska váhy se jedná pouze o 58 %. Z obou těchto kontextů pak pochází 47 % keramického materiálu nalezeného v objektech. Další keramické soubory čítající více jak 100 střepů byly získány v objektech 49 a 25. Keramika z těchto čtyř kontextů reprezentuje 68 % celkového množství. Zbylé objekty obsahovaly ve všech případech méně jak 50 zlomků.

---

⁷⁷ Pořadí objektů dle počtu a váhy keramiky (řazeno dle váhy): **Objekt 36** (539, 11356 g), **Objekt 23** (429, 6582 g), **Objekt 49** (194, 4689 g), **Objekt 25** (139, 3437 g), **Objekt 10** (42, 1098 g), **Objekt 32** (33, 913 g), **Objekt 68** (25, 714 g), **Objekt 13** (33, 485 g), **Objekt 53** (30, 442 g), **Objekt 18** (21, 408 g), **Objekt 4** (25, 281 g), **Objekt 70** (13, 153 g), **Objekt 55** (10, 115 g), **Objekt 69** (5, 85 g).

Poměr mezi počtem keramických fragmentů a jejich váhou ve většině kontextů odpovídal objektu 36. Výjimku představovalo soujámí 23 s vyšším zastoupením drobných střepů. S podobnou situací se setkáváme i u některých souborů keramiky tvořených méně jak 50 zlomky.⁷⁸ V těchto případech je ovšem nutné brát v potaz, že poměr mezi počtem a váhou může být ovlivněn přítomností nebo naopak absencí jednoho většího keramického fragmentu. Odlišné množství keramiky nicméně ukazuje na skutečnost, že velikost objektu nemusí souviset s počtem nálezů. Tyto hodnoty navíc mohou pomoci s rekonstrukcí způsobu tvorby výplně, především pokud jsou zkombinovány se sledováním velikostí střepů v různé hloubce.

Rozdíly mezi jednotlivými objekty panovaly i z hlediska poměru počtu a váhy zvířecích kostí (*Obr. 27 a 28*).⁷⁹ Disproporce obou hodnot ukázala, stejně jako v případě keramiky, na přítomnost různě velkých exemplářů, kdy se kupříkladu větší kosti nalézaly v objektu 55 a menší fragmenty v objektu 49. U objektů se také lišil poměr množství kostí a keramiky, přičemž ve všech, s výjimkou objektu 55, z hlediska váhy převažovaly střepy z keramických nádob. V objektu 18 pak počet fragmentů kostí například dosahoval 71 % velikosti souboru keramiky, v objektech 10, 36 a 23 cca 45 % a v objektech 13 a 49 cca 19 %. Pouze ve třech kontextech (objekty 23, 25, 36) se nacházelo více jak 100 částí zvířecího skeletu, přičemž exempláře z těchto objektů reprezentují 77 % všech kostí. Celkově se ukázalo, že menší množství kostí oproti keramice není příznačné pro určitý typ objektů, ale představuje znak celé lokality.

Nakonec proběhlo vyhodnocení počtu a váhy u mazanice (*Obr. 29 a 30*). První uvedená hodnota ovšem byla značně zkreslena rozpadem materiálu, který dosahoval vyšší intenzity než u dvou předchozích typů nálezů. Jako vhodnější pro rozbor a porovnání se tedy ukázala váha.⁸⁰ Stejně jako v případě kostí a keramiky se i většina mazanice nalézala v několika objektech, konkrétně 13, 68 a 18, ve kterých se dochovalo 66 % (z hlediska váhy) celého souboru, přičemž ve čtyřech kontextech (13,

---

⁷⁸ Konkrétně se jedná například o objekt 13.

⁷⁹ Pořadí objektů dle počtu a váhy kostí (řazeno dle váhy): **Objekt 36** (238, 5076 g), **objekt 25** (170, 2881 g), **objekt 23** (175, 2880 g), **objekt 55** (14, 699 g), **objekt 10** (19, 691 g), **objekt 32** (18, 681 g), **objekt 49** (37, 350 g), **objekt 18** (15, 289 g), **objekt 13** (6, 175 g), **objekt 4** (6, 155 g), **objekt 53** (13, 106 g), **objekt 70** (7, 67 g), **objekt 68** (7, 59 g), **objekt 69** (0).

⁸⁰ Počet a váha mazanice v objektech (řazeno dle váhy): **Objekt 13** (502, 6344 g), **objekt 68** (360, 5275 g), **objekt 18** (356, 4895 g), **objekt 32** (174, 2335 g), **objekt 36** (61, 973 g), **objekt 69** (71, 830 g), **objekt 23** (57, 803 g), **objekt 49** (19, 207 g), **objekt 25** (11, 188 g) **objekt 04** (15, 103 g), **objekt 55** (6, 87 g), **objekt 70** (6, 46 g), **objekt 53** (5, 51 g), **objekt 10** (1, 4 g).

68, 18 a 32) bylo získáno více jak 2 000 g mazanice. V objektech 23 a 36 se oproti tomu váha mazanice pohybovala mezi 800 a 1000 g. V objektu 49 pak bylo dokonce nalezeno pouze 207 g mazanice. Kontexty s největším množstvím mazanice tedy nejsou totožné s objekty, v kterých se nacházela majorita keramiky a kostí. Mazanice kupříkladu tvoří 91 % váhy nálezů z objektů 13 a 69 a cca 87 % z objektů 18 a 68. Keramika oproti tomu reprezentuje více jak 75 % váhy souboru v objektech 49 a 53. Výjimečným případem poté je objekt 55, v kterém z hlediska váhy převažovaly zvířecí kosti (78 %).⁸¹

Objekty lze dále hodnotit na základě charakteru keramiky. V první řadě se jedná o zastoupení různých kategorií velikosti střepů (*Obr. 34*), což se projevilo už při srovnávání počtu a váhy. V drtivé většině objektů se nacházely především fragmenty menší jak 40 mm. Část drobnějších souborů (především objekty 4, 55, 69 a 70) téměř neobsahovala zlomky větší jak 60 mm. U dalších menších souborů se pak s většími střepy setkáváme častěji, obvykle ale patří do skupin souvisejících zlomků (10, 13, 32, 53 a 68). V těchto objektech se tedy zpravidla vyskytovaly nesouvisející střepy o rozměrech do 60 mm interpretovatelné jako tzv. terciární odpad. Ojedinelé ve více fragmentech dochované nádoby poté můžeme označit za výsledek přímé deponace rozbité keramiky do zahloubeného objektu, což odpovídá definici tzv. sekundárního odpadu.⁸²

Se specifickou situací se setkáváme u objektu 18 obsahujícího opět zejména zlomky o délce do 60 mm (81 %). Ze dna objektu nicméně pocházejí i větší střepy včetně částí nádoby, z níž byly dva fragmenty také nalezeny v objektu 33. Vysvětlení by mohla kupříkladu představovat možnost narušení objektu 18 během osídlení lokality v raném středověku a přesun materiálu z něj na jiné místo. I rámci objektu 18 ovšem můžeme pozorovat rozdíly mezi stavem povrchu jednotlivých fragmentů nádoby, včetně zakouření jednoho z nich. Výplň objektu tedy pravděpodobně vznikala v delším časovém horizontu odlišném od doby jeho vyhloubení. Fragmenty ze stejné nádoby se pak mohly do jiných kontextů dostat například prostřednictvím narušení kulturní vrstvy a následnou redepozicí materiálu výše ve stratigrafii. Další možností je jiná doba depozice jednotlivých částí nádoby po jejím rozbití (*Orton – Hughes 2013, 210-211*).

---

⁸¹ Různé zastoupení keramiky, zvířecích kostí a mazanice je patrné i na *Obr. 38*.

⁸² U těchto nádob lze ve více případech rekonstruovat původní tvar (například objekt 10 a 18).

Podrobněji lze porovnat velikosti zlomků keramiky z objektů 23, 25, 36 a 49 (*Obr. 31a-d*). Srovnání ukazuje, že poměr velikostí střepů v objektech 25 a 36 se v zásadě shoduje, zatímco v objektu 23 byly častěji zastoupeny drobné zlomky (do velikosti 40 mm). Více fragmentů větších jak 60 mm se poté oproti předchozím třem kontextům vyskytovalo v objektu 49. Většinou se ovšem jedná o odlišnosti v rádech procent, přičemž výrazněji se od sebe liší pouze objekty 23 a 49. Rozdíl mezi objekty se zřetelněji projevuje při sledování skupin souvisejících střepů (*Obr. 32*). V objektu 23 spolu konkrétně souviselo 12 % keramických zlomků, což je nápadněji méně než v objektu 25 (24 %), 36 (28 %) a 49 (42 %). Soujámí 23 tedy v porovnání s objekty 25, 36 a 49 obsahovalo více drobných nesouvisejících střepů.

Odlišné zastoupení keramiky, zvířecích kostí a mazanice v jednotlivých objektech by mohlo dokládat rozdílný charakter tvorby výplně a s tím spojené zacházení s odpadem. To je možné ověřit rozborem charakteru nálezů z různé hloubky. Jejich množství lze sice hodnotit pouze dle mechanických vrstev, i tak se ale kupříkladu ukazuje, že se mazanice nenacházela v různé hloubce rovnoměrně. V objektu 68 o celkové hloubce 105 cm se například 57 % mazanice z hlediska váhy nalézalo 0-20 cm hluboko a 84 % do hloubky 40 cm. Kolísání množství mazanice dle hloubky šlo sledovat i v dalších objektech, ne vždy ovšem bylo patrné snižování směrem ke dnu nebo povrchu.⁸³ S identickou situací se setkáváme i u keramiky.⁸⁴ V soujámí 23 se poté většina keramiky (66 %) i mazanice (65 %) vyskytovala v hloubce 0 až 20 cm. To, že ukládání keramiky, kostí a mazanice neprobíhalo vždy rovnoměrně pak potvrzuje objekt 36, v kterém bylo z hlediska váhy nalezeno 72 % keramiky v hloubce 0 až 40 cm, zatímco množství kostí se zvyšovalo směrem ke dnu. Mazanice oproti tomu nepřevažovala v žádné hloubce. O charakteru výplně objektů dále vypovídá velikost střepů v různé hloubce.

Především se ukázalo, že se ve většině objektů rozměrnější fragmenty keramiky vyskytovaly spíše u dna. To se týká kupříkladu objektů 18, 32 a také 53, ve kterém ale jinak byla majorita střepů (67 %) nalezena v hloubce 0 až 20 cm.⁸⁵ V objektu 25 pak na povrchu převažovaly zlomky o velikosti do 40 mm, zatímco ve větší hloubce

---

⁸³ U objektu 13 byl kupříkladu soubor mazanice z hlediska váhy zastoupen v hloubce 0-20 cm cca 34 %, 16 % v hloubce 20-40 cm, 14 % v hloubce 40-60 cm a 35 % v hloubce od 60 cm ke dnu.

⁸⁴ Keramické střepy výrazně nepřevažovaly z hlediska různé hloubky například v objektech 25 a 49.

⁸⁵ Jednalo se ovšem především o zlomky o rozměrech do 40 mm.

převládaly střepy o rozměrech mezi 40 a 60 mm. Neplatí u něj však, že by se u dna nacházely největší fragmenty keramiky. S obdobnou situací se setkáváme u objektu 49, ve kterém ale směrem ke dnu narůstal počet střepů větších jak 80 mm. Množství zlomků o rozměrech přesahujících 80 mm se spolu s hloubkou zvyšovalo i v soujámí 23, i když z něj jinak většina keramiky pocházela z povrchu. Objekt 36 se poté v tomto ohledu podobal objektu 25.

V případě malého rozdílu v poměru velikostí střepů v různé hloubce lze počítat s rovnoměrným zaplňováním objektů (například objekt 36 nebo 49), zatímco koncentrace větších střepů u dna může být indikátorem rychlého zasypání (například objekt 18). Situace, ve kterých se v objektu setkáváme s velkým množstvím mazanice, je pak možné považovat za zásobní a exkavační jámy druhotně použité k odklizení destrukce staveb (například objekt 68). Výplň soujámí 23 potom pravděpodobně vznikala po delší dobu, což se projevilo i na zlomkovitosti nálezů z ní. Vrchní vrstva mohla být vzhledem k vyšší koncentraci keramiky a mazanice vytvořena i uměle, tedy zasypáním zbytků soujámí odpadem. To, že na povrchu převažovaly menší zlomky než ve větší hloubce, lze v případě tohoto i dalších kontextů vysvětlit tím, že vrchní vrstva podléhala výrazněji destruktivním postdepozičním procesům než vrstvy spodní.

9.3. Další vlastnosti keramiky v objektech

Výsledky technologického a kvantitativního rozboru keramiky z lokality nás přivádějí k otázce, zda je lze považovat za obecně platné pro všechny objekty. S tím souvisí možnost definice tzv. typického keramického souboru. Jako první můžeme vlastnosti výplně objektů sledovat z hlediska zastoupení různých částí nádob. Ve většině kontextů konkrétně převládaly fragmenty okrajů nad podstavami. Lišil se ovšem jejich poměr. To se týká i objektů s největším souborem keramiky, u kterých obě hodnoty také kolísaly, byť pouze v řádech procent.⁸⁶ Rozdíly se nicméně zdají být spíše náhodné, přičemž se příliš neodchylují od výsledků z celé lokality.

---

⁸⁶ Počet jedinců s okrajem nebo s podstavou: **Soujámí 23**: 15 % okraje, 3 % podstavy, **Objekt 25**: 18 % okraje, 6 % podstavy, **Objekt 36**: 15 % okraje, 8 %, podstavy, **Objekt 49**: 13 % okraje, 3 % podstavy.

Množství exemplářů vyrobených z materiálu bez viditelné příměsí je potom možné hodnotit ve spojení s typy povrchu (*Obr. 40*).⁸⁷ Pokud budeme tento materiál a povrch typu 1 nebo 2 brát jako ukazatel tzv. jemné keramiky, zjistíme, že tato kategorie chyběla v objektech 4, 13, 32, 55, 68, 69, 55 a 70. Přítomná oproti tomu byla v objektech 10, 18 a 53 a dále v objektu 25, který zastoupením jedinců z materiálu bez viditelné příměsí v zásadě odpovídal výsledkům z celé lokality. Méně často se pak s tzv. jemnou keramikou setkáváme v souboru ze soujámí 23 a více naopak v nálezech z objektu 36. Objekt 49 poté představoval ojedinělou situaci, neboť se v něm výrazněji lišil počet jedinců z materiálu bez viditelné příměsí a zastoupení nádob s povrchem typu 1 nebo 2. V tomto objektu se naopak nacházelo větší množství jedinců s povrchem typu 4 (24 %), což může potenciálně souviset s odlišnou datací výplně.

Výsledky je možné porovnat se zastoupením skupin keramických tvarů (*Obr. 35*). Nejvíce určitelných nádob pochází z objektů 23 (10 % všech jedinců), 25 (11 %), 36 (11 %) a 49 (15 %), které se ovšem lišily množstvím exemplářů patřících k jednotlivým skupinám. V objektu 25 se například vyskytovaly pouze nádoby ze skupiny I. Celkově lze pozorovat koncentraci některých skupin v rámci jednoho nebo dvou kontextů. Velká část jedinců ze skupiny I.a (45 %) se kupříkladu nacházela v objektu 36, stejně jako zástupci skupiny IV (53 %). Naopak v něm bylo minimum exemplářů první varianty skupiny I.b.⁸⁸ Tzv. hrubší keramikou v tomto objektu reprezentovaly spíše tvary ze skupiny III. Je otázkou, nakolik rozdílné zastoupení skupin souvisí s datací nebo nakládáním s odpadem a nakolik je náhodné.

Závěry rozboru skladby tvarů keramiky v jednotlivých objektech můžeme porovnat s počtem zdobených keramických jedinců (*Obr. 33*). Výsledky do jisté míry reflektují přítomné tvary. To se týká především souboru z objektu 25, v kterém jsou, vzhledem k charakteru forem skupiny I, zdobena pouze 4 % keramiky. Na výzdobu výrazně bohatší je oproti tomu soubor z objektu 36 (11 %) a 49 (17 %), což souvisí s větším množstvím tzv. jemné keramiky. Ve všech kontextech pak převažoval dekor pomocí rýh. Jinak bylo zastoupení typů výzdoby ovlivněno zejména přítomnými tvary nádob (*Obr. 36*).

---

⁸⁷ Počet jedinců z materiálu bez viditelné příměsí: **Soujámí 23**: 12 %, **Objekt 25**: 14 %, **Objekt 36**: 18 %, **Objekt 49**: 22 %.

⁸⁸ Zastoupení tohoto tvaru bylo v objektech s více keramickými jedinci následující: **Objekt 23** (45 % všech zástupců tohoto tvaru), **Objekt 25** (26 %), **Objekt 49** (20 %) a **Objekt 36** (9 %).

9.4 Vlastnosti keramiky nalezené při povrchových sběrech

Z povrchového sběru pochází celkem 109 keramických střepů zařaditelných do doby římské. U většiny fragmentů ovšem není možné tuto dataci potvrdit. To souvisí se skutečností, že se obvykle (80 %) jedná o zlomky do velikosti 40 mm. Žádný z nich pak nedosahuje rozměrů větších jak 100 mm.⁸⁹ Celkem 10 % keramických jedinců je vyrobeno z materiálu bez viditelné příměsi, tedy menší množství než v případě souboru z objektů. S obdobnou situací se setkáváme při sledování zastoupení jednotlivých typů povrchu, přičemž typ 1 je kupříkladu reprezentován méně exempláři než typ 5.⁹⁰ Nejčastěji se poté objevuje typ 4. Tento rozdíl mimo jiné způsobila degradace povrchu keramických zlomků projevující se nejvýrazněji u nejjemnějších typů (leštěný/lesklý a hlazený/hladký povrch). Vliv může mít i rychlejší rozpad tzv. stolní keramiky.

Pouze 2 (2 %) keramické fragmenty bylo možné přiřadit a slepit k sobě, přičemž se jednalo o část dna. K podstavám šlo celkově zařadit 6 % střepů a k okrajům 19 %. Tyto výsledky se příliš neliší od hodnot zjištěných u souboru z objektů. Celkem čtyři jedinci dále patří ke skupině tvarů I, dva ke skupině III a jeden ke skupině II. Výzdobu pak nese 10 (9 %) fragmentů. Ve většině případů se jedná o rýhy (6x) a méně o nehtové vrypy (3x) a vpichy (1x). Soubor z povrchu se tedy od materiálu z objektů odlišuje především výraznějším rozpadem nálezů projevujícím se i nižším zastoupením tzv. jemné/stolní keramiky.

---

⁸⁹ Počty střepů nalezených na povrchu dle velikosti: I. kategorie 87 (80 %), II. kategorie 17 (16 %), III. kategorie 4 (cca 4 %), IV. kategorie 1 (méně jak 1 %).

⁹⁰ Zastoupení typů povrchu u keramiky nalezené při povrchových sběrech: **Typ 1** 4 %, **Typ 2** 12 %, **Typ 3** 28 %, **Typ 4** 35 %, **Typ 5** 8 % a **Typ 6** 14 %.

10. Kontext sídliště v poloze U silnice

10.1 Nálezy z doby římské na katastru Plaňan

Z Plaňan pocházejí nálezy ze všech částí doby římské. Nejznámější nich je jáma se čtyřmi velkými keramickými nádobami, poháry a zvířecími kostmi určená M. Erném jako obětina potravin a reprezentující eponymní lokalitu plaňanského horizontu, nejranějšího úseku doby římské v Čechách. Jedná se o nález učiněný už v roce 1894 na dvoře cukrovaru (**Obr. 1:2**), nikoliv však o první, jak dokládá nádoba uložená v Národním muzeu, která byla zachráněna při stavbě cukrovaru roku 1867.⁹¹ V Národním muzeu se nacházejí i další keramické nádoby původem z plochy cukrovaru postrádající ale bližší nálezové okolnosti.⁹² Všechny mohou být rámcově datovány do starší doby římské (*Ernée 1998*, 249; *Pič 1897a*, 190-191; *týž 1905*, 310; *Vokolek 2004*, 51, Tab. 67:2).

Nálezem ze dvora cukrovaru zařaditelným do mladší doby římské jsou hroby objevené roku 1921 a zdokumentované J. Hellichem (*1922*, 115-132). Jednalo se o pět rozrušených žárových pohřbů v keramických urnách, z kterých šlo čtyři datovat do stupně C1. Vzhledem k jejich různé vzdálenosti a intenzivním zemním pracím v průběhu existence cukrovaru lze uvažovat o možnosti, že se v jeho areálu původně nalézalo více hrobů, které ale nebyly při narušení zaregistrovány. Pohřebiště leželo přibližně 1 km na jihozápad od sídliště v poloze U silnice v nadmořské výšce okolo 218 m (*Volf 2018*). Do pozdní doby římské až počátku stěhování národů poté patří nálezy sídlištního rázu z polohy Na Skřipci (**Obr. 1:3**) na svahu spadajícím směrem k severu k toku Výrovky ve vzdálenosti cca 1400 m na jihozápad od polohy U silnice. K sídlišti chybí přesná lokalizace znemožňující mimo jiné určení nadmořské výšky přesněji než do rozmezí 212 až 227 m (*Dvořák 1936*, 93, 144; *Pič 1898*, 209-212; *Rybová 1968*, 37-38; *Vokolek 2007*, 81, Tab. 93:20, 97:15-16).

Mezi Plaňany a Dobřichovem byl kromě toho v roce 1892 nalezen depot 24 až 25 mincí. Dochoval se pouze popis sestercia Antonia Pia pro Faustinu I. (138/161) a sestercia Septimia Severa pro Julii Domnu (193/211). Tyto i ostatní mince jsou dnes

---

⁹¹ K nejstaršímu nálezu viz *Časopis Musea království Českého* 41, Zpráva o Museu Království Českého od 1. června až do konce srpna 1867, Ke sbírce starožitností, s. 317.

⁹² Kromě publikovaných nálezů z plochy cukrovaru pochází také nádoba uložená v Polabském muzeu v Poděbradech pod inventárním číslem 8580.

nezvěstné. V Národním muzeu se nicméně zachovaly tři mince z polohy Za Dobřichovem (**Obr. 1:4**) nalezené v roce 1921 a deponované dle nejmladší mince (follis císaře Galeria) někdy po roce 308 (*Militký 2013*, 141, 155).

10.2 Hroby z doby římské v okolí Plaňan⁹³

Nejrozsáhlejší pohřebiště v regionu, nacházející se cca 2800 m severně od polohy U silnice, představuje lokalita objevená roku 1896 v poloze Dobřichov-Piřchora (**Obr. 1:5**). Většina ze 160 dochovaných hrobů patří už do stupně B1 (88 %). Pouze 11 lze s jistotou datovat do stupně B2 (*Droberjar 1999*, 158; *Pič 1897b*; 479-513). Do stupně B1 je možné v okolí Plaňan zařadit i rozrušené hroby z polohy Viselec v Radimi (**Obr. 1:6**) cca 4 km severozápadně od polohy U silnice (*Droberjar 2002*, 278; *Motyková-Šneidrová 1963*, 48). Do tohoto stupně přísluší i nálezy ze žárových hrobů objevených na jihovýchodě Peček ležících cca 4 km severně od Plaňan. Získány byly u domu č. p. 779 (**Obr. 1:7**) (*Justová 1964*, 289-290), na parcele 162/6 (**Obr. 1:8**), za stodolou p. Čápa (**Obr. 1:9**) (*Droberjar 2002*, 235-236; *Kysilka 1961*, 15; *Motyková-Šneidrová 1961*, 33-40) a u domu č. p. 300 (**Obr. 1:10**), přičemž nejvzdálenější z těchto hrobů se od sebe nacházely cca 230 m daleko.

V prostoru bývalé rafinerie v Pečkách (**Obr. 1:11**) vzdálené přibližně 470 m na severozápad od skupiny žárových hrobů měl být poté vykopán kostrový hrob ze starší doby římské, z kterého ovšem byla zachráněna pouze bronzová spona s očky, která je dnes navíc nezvěstná (*Břeň 1953*, 515-529; *Droberjar 2002*, 235-236; *Motyková-Šneidrová 1961*, 33-40; *táž 1963*, 42). Z katastrů okolních obcí pak pocházejí další žárové hroby datovatelné do stupně B1. Dva byly kupříkladu objeveny na katastru Ratenic (**Obr. 1:12-13**) na jihovýchodě obce přibližně 4650 m severovýchodně od Plaňan (*Droberjar 2002*, 279; *týž 2006b*, 688-689; *Motyková-Šneidrová 1963*, 51; *Sedláčková 1972*, 437-439). Stejný počet analogicky datovaných hrobů je znám z Třebovle (**Obr. 1:14**) cca 5800 m jihozápadně od Plaňan (*Droberjar 2002*, 342; *Motyková-Šneidrová 1963*, 61).

Z okolí Plaňan dále pocházejí žárové hroby ze 2. až 4. století. Jedná se v první řadě o pohřebiště Dobřichov-Třebická (**Obr. 1:15**), které navázalo na pohřebiště v poloze

---

⁹³ Není-li uvedeno jinak, nacházejí se archeologické lokality v okrese Kolín.

Piřhora, pŕiãemř bylo od polohy U silnice vzdáleno cca 1900 m. Tuto lokalitu prozkoumal v roce 1890 J. Waněk. Zachytit se podařilo pŕibliřnĕ 100 hrobů, z nichř je dnes mořnĕ ve sbírkách Národního muzea identifikovat 70 až 80 celků datovaných od konce 2. století až do závĕru doby římské (*Droberjar 2002*, 56-57, *Piř 1892*, 561-562, 577-578). Část dalřích hrobů na katastrech obcí v okolí Plaňan pak můžeme zařadit do 2. století. To je konkrĕtnĕ pŕípad blíže nelokalizovanĕho hrobu z Vrbčan (**Obr. 1:16**) vzdálenĕho cca 3 km západnĕ od Plaňan (*Droberjar 2002*, 369; *Motyková-řneidrová 1967*, 48) a hrobů z Křeãhoře (**Obr. 1:17**) leřících cca 7 km jihovýchodnĕ od polohy U silnice (*Droberjar 2002*, 141; *Motyková-řneidrová 1967*, 25).

Na konec starří až poãátek mladří doby římské lze potĕ datovat hroby nacházející se na severozápadĕ Peãek zhruba 4900 m od Plaňan, z nichř byl jeden objeven u bývalĕ továrny Bruno Bauer (**Obr. 1:18**); (*Hellich 1919*, 94). Zbývající tvořily skupinu v okolí továrny Tona (**Obr. 1:19**) vzdálenĕ cca 570 m na severozápad od továrny Bruno Bauer. Hroby z obou poloh je mořnĕ ve tŕech pŕípadech zařadit do stupnĕ B2b až C1 a ve dvou do mladří doby římské. Nálezy z nich jsou uloženy v Národním muzeu a v Polabskĕm muzeu v Podĕbradech (*Droberjar 2002*, 235-236; *Fridrich 1964*, 889, 891, Obr. 267; *Motyková-řneidrová 1961*, 33-36, Obr. 25).⁹⁴ Do 2. až 3. století patŕí i hroby z Třebestovic (okr. Nymburk) nalezenĕ v poloze Na Struhách (**Obr. 1:20**) pŕibliřnĕ 10 km severozápadnĕ od Plaňan (*Droberjar 2002*, 341; *Piř 1905*, 304).

Hrob rámcovĕ datovaný do mladří doby římské pak pochází z Milčic (okr. Nymburk) z polohy Biřická (**Obr. 1:21**) leřící zhruba 8 km severozápadnĕ od Plaňan (*Droberjar 2002*, 182-183; *Hellich 1919*, 93-94, Tab. XIV:12). Do tohoto období můžeme zařadit i rozrušenĕ hroby z Radimi z polohy u nádraří (**Obr. 1:22**) vzdálenĕ cca 3440 m severozápadnĕ od Plaňan. Nálezy z nich jsou dnes uloženy v Národním muzeu,⁹⁵ ale absence dokumentace neumořňuje stanovit jejich pŕvodní poãet (*Droberjar 2002*, 278, *Piř 1905*, 306, Tab. XCVIII). Kromĕ Třebickĕ se potĕ větří

---

⁹⁴ K hrobům nalezeným na severozápadĕ Peãek také viz Hláření ARÚ 1811/46, 1812/46, 2984/60, 4441/61, 7104/64.

⁹⁵ V Národním muzeu jsou nálezy z polohy u nádraří uloženy pod inv. č. 51.337-51.345. Pouze nálezy s inv. č. 51.337-51.340 prokazatelnĕ pocházejí ze stejného hrobu. K této lokalitĕ lze pŕiřadit i nálezy s inv. č. 51.346-51.366 a 65.273, stejnĕ jako obsah řárovĕho hrobu z „pískovĕ jámy“ s inv. č. 65.255-65.272. Vřechny tyto nálezy datovatelnĕ do mladří doby římské odevzdal spolu s dalřími artefakty, které ale postrádají blířří lokalizaci, do Národního muzea J. Waněk.

pohřebiště z mladší doby římské v okolí Plaňan nacházelo také v Pňově (**Obr. 1:23**) přibližně 7800 m na severovýchod od polohy U silnice (viz *Rybová 1970*).⁹⁶

10.3 Sídliště z doby římské v okolí Plaňan

Oproti pohřebištím vznikla některá sídliště už ve stupni A. Jedná se mimo jiné o lokalitu na východním okraji Ratenic (**Obr. 1:24**) zhruba 5 km severovýchodně od Plaňan, která existovala i ve 3. století (*Beneš 2015*, 864; *Beneš – Štátný – Chlup 2016*, 916). Obdobně bylo datováno sídliště v poloze Nad Loučkama (**Obr. 1:25**) západně od Ratenic ležící cca 4500 m severně od polohy U silnice (*Droberjar 2002*, 279, *týž 2006*, 74; *Motyková-Šneidrová 1963*, 50-51; *táž 1967*, 40; *Salač 1992*, 136; *Sedláčková 1975a*, 155-156; *táž 1975b*, 146).⁹⁷ Ve stupni B1 pak nejspíše vzniklo sídliště na katastru Dobřichova v poloze Pod Pičhorou (**Obr. 1:26**) nacházející se 2800 m severozápadně od polohy U silnice (*Droberjar 1999*, 176; *Motyková-Šneidrová 1963*, 15; *táž 1967*, 14; *Pič 1897b*, 513-515). Pokračování tohoto sídliště mohlo být během povrchových sběrů zachyceno S. Venclem (*1971*, 126) na východním okraji katastru Radimi.

Do 2. až 3. století lze poté datovat sídliště z polohy Na přední obci (**Obr. 1:27**) na katastru Dobřichova vzdálené cca 3500 m severně od polohy U silnice (*Droberjar 1999*, 176-179; *Halama 2007*, 201, *Obr. 5:4*) a z polohy Na Struhách (**Obr. 1:20**) v Třebestovicích poblíž analogicky starých žárových hrobů (*Čtverák – Rulf 1989*, 203-204; *Droberjar 2002*, 341-342). Rámcově do starší doby římské je pak možné zařadit sídliště na rozmezí katastru Třebestovic a Sadské (**Obr. 1:28**); (*týž 2002*, 341-342; *Motyková-Šneidrová 1963*, 61; *Motyková-Šneidrová – Sedláčková 1974*, 225-235; *Pič 1905*, 184; *Preidel 1930*, 261), z Třebovle (**Obr. 1:14**); (*Droberjar 2002*, 342; *Motyková-Šneidrová 1963*, 61, *táž 1967*, 45; *Vokolek 2004*, 103; *týž 2007*, 132-133), z polohy „Beránek“ v Cerhenicích (**Obr. 1:29**) ležící 3400 m severovýchodně od polohy U silnice (*Sedláček – Veselý 1987*, 25), z cihelny v Cerhýnkách (**Obr. 1:30**) nacházející se cca 1600 m na severovýchod od Plaňan (*Droberjar 2006a*, 64; *Motyková-Šneidrová*

---

⁹⁶ Bližší dataci mnoha dalších nálezů, nejen z hrobů, z okolí Plaňan komplikuje skutečnost, že se dodnes nezachovaly a informace o nich často máme pouze v podobě krátkých záznamů neumožňujících je přesněji chronologicky zařadit (viz například *Dvořák 1936*).

⁹⁷ K dalším polohám v Ratenicích s nálezy sídlištního charakteru ze starší doby římské viz Hlášení o archeologickém výzkumu ARÚ č. j. 507/73 a 6743/75.

1963, 12; *Píč* 1905, 308) a ze Šancí na katastru Radimi (**Obr. 1:31**) nalézajících se cca 3600 m na severozápad od polohy U silnice (*Motyková-Šneidrová* 1963, 48; *táž* 1967, 40; *Píč* 1905, 309; *Vokolek* 2007, 106-108).

Často se jedná o soubory shromážděné už na konci 19. nebo začátku 20. století, obvykle bez přesnější nebo jakékoliv lokalizace než na území katastru obce. To se týká i sídlištních nálezů ze starší doby římské získaných na severu katastru Hořan v okrese Nymburk (**Obr. 1:32**) cca 8500 m severozápadně od Plaňan a ze Svojšic (**Obr. 1:33**) cca 5300 m na jih od polohy U silnice. Bližší informace chybí i k analogicky datované keramice ze sídliště v Hradeníně (**Obr. 1:34**) cca 2 km jižně od polohy U silnice nebo z Poříčan (**Obr. 1:35**) vzdálených cca 10 km severozápadně od Plaňan (*Motyková-Šneidrová* 1963, 19-20, 43, 60).⁹⁸ Zlomky keramiky ze starší doby římské dále pocházejí z pískovny p. Horáčka na severozápadě Peček (**Obr. 1:36**), ležící přibližně 5 km severozápadně od Plaňan (*táž* 1967, str. 36). Novější sídlištní nález z Peček reprezentuje polozemnice s keramikou ze starší doby římské prozkoumaná v poloze Kandie (**Obr. 1:37**) nacházející se 4100 m severně od polohy U silnice (*Hložek* 2012, 179).

10.4 Nálezy římských mincí v okolí Plaňan

Mince v některých případech představují jediný nález datovatelný do doby římské z katastru obce. Tak tomu je kupříkladu u denáru Marca Aurelia (176-177) a antoniniana Volusiana (251-253) z polohy Ve Slínech v Chotuticích (**Obr. 1:38**) cca 4 km severozápadně od polohy U silnice, nebo u denáru Tita (79) a 3 mincí Domitiana (71/96) z Vrbové Lhoty v okrese Nymburk (**Obr. 1:39**) přibližně 6700 m severovýchodně od Plaňan. Se stejnou situací se setkáváme i na katastru Velimi (**Obr. 1:40**) cca 3 km západně od polohy U silnice, odkud J. Militký z různých míst uvedl celkem 13 mincí s nestarší v podobě denáru Vespasiana pro Domitiana (77-78) a nejmladší reprezentovanou denárem Caracally (211).

Do souboru náleží i mince objevené na místě pohřebiště nebo sídliště. Tyto lokality ovšem většinou v době, ve kterých na nich mohly být příslušné mince nejdříve deponovány, už zanikly. Jedná se například o dvě mince Alexandra Severa z polohy

---

⁹⁸ K nálezům také viz *Droberjar* 2006a a *Dvořák* 1936.

Dobřichov-Piňhora (**Obr. 1:5**) uložené někdy po roce 226, skupinu tří mincí s nejmladší v podobě tetradrachmy císaře Proba (278-279) ze Šancí u Radimi (**Obr. 1:31**) nebo antoninian Valeriana II. (253-255) nalezený na ploše sídliště na východním okraji Ratenic (**Obr. 1:24**). S poslední uvedenou lokalitou se pojí i mince získané pomocí detektoru kovů v trati Nad mokřými (**Obr. 1:41**) cca 450 m východně od sídliště. Jedná se o denár Gaia Julia Caesara (49-48 před Kristem), 7 denárů Marca Antonia (32-31 před Kristem), 4 denáry Vespasiana (69/79), denár Hadriana (119-122), 2 denáry Antonia Pia (138/161) a denár Marca Aurelia (164). Z polohy pochází i blíže nepopsaná mince z období republiky (*Militký 2013*, 140-141, 156, 165-167, 187-188).

11. Shrnutí poznatků o lokalitě

11.1 Datace výplně objektů

Hlavním pramenem sloužícím k dataci výplně byla keramika, dle které lze do doby římské zařadit nálezy z objektů 4, 10, 13, 18, 23, 25, 32, 36, 49, 53, 55, 68, 69 a 70. V případě **objektu 4** je toto zařazení pouze rámcové, přičemž na možné stáří ukazuje charakter atributů keramických zlomků, z nichž jeden zdobily nehtové vrypy. Ty se ovšem vyskytovaly i v jiných obdobích. Výplně ostatních objektů můžeme datovat přesněji, platí ale, že soubory keramiky z některých kontextů umožňují pouze přibližné chronologické zařazení, což je mimo jiné dáno malým počtem typických tvarů a variant výzdoby. To se týká i **objektu 32** s potencionálně nejstaršími nálezy, který kromě průběžných forem obsahoval terinu s kuželovitým hrdlem (*Tab. 6:5*) s analogiemi ze stupňů B1 až B2. Výplň tohoto objektu tedy mohla vzniknout už v 1. století, zatímco ostatní kontexty se vytvořily nejdříve v průběhu století následujícího.

Jen rámcově je možné datovat výplň **objektu 25**, ve které s nacházela nožkovitá podstava (*Tab. 5:16*) a část tzv. pozdně římského hrnce (*Tab. 5:2*). Dle toho lze její vznik umístit už do závěru starší doby římské nebo až na konec 3. nebo do 4. století. Pouze přibližnou dataci umožňují i výplně objektů **55** a **68**, z nichž první mimo jiné obsahoval zlomek zdobený vodorovnými žlábkami (*Tab. 15:19*) a druhý fragment nádoby s dekorem v podobě řad trojúhelníkových vrypů (*Tab. 15:21*). Jejich výplň se tedy utvořila nejdříve na konci starší doby římské. S oběma variantami výzdoby se ale setkáváme i v jejich pozdějších částech. V průběhu 2. století se pak nejspíše formovala výplň rozsáhlého **soujámí 23**, v kterém se kupříkladu dochoval fragment tzv. pozdně římského hrnce (*Tab. 2:5*), terina s kuželovitým hrdlem (*Tab. 4:5*), nožkovité podstavy (*Tab. 2:20-21*) a také střepy zdobené pomocí ozubeného kolečka (*Tab. 3:18*) a trojúhelníkových vrypů (*Tab. 3:22; 4:1*). Tyto nálezy dovolují závěr, že soujámí se zaplnilo někdy na konci starší doby římské. Rozdíl ale mohl panovat v jeho různých částech. To dokládá i přítomnost fragmentu nádoby ze skupiny IV s analogiemi z mladší doby římské (*Tab. 4:5*). V závěru 2. století dále pravděpodobně vznikla výplň **objektu 70** s částí okraje mísovité nádoby (*Tab. 15:11*) zařaditelné do stupňů B1 až B2 a s fragmentem teriny s kuželovitým hrdlem (*Tab. 15:2*).

Výplň většiny dalších objektů se poté utvořila v době od druhé poloviny 2. do počátku 3. století. Z kontextů s méně nálezy tomuto zařazení odpovídá v první řadě **objekt 10** datovatelný především dle téměř kompletně dochované mísovité nádoby ze skupiny II zdobené vodorovnými a šikmými žlábkami (*Tab. 1:7*). Do tohoto období je dále možné zařadit výplň **objektu 53** obsahující terinu esovité profilace zdobenou barbotínem (*Tab. 15:1*) a mohla by do něj patřit i výplň **objektu 69**, z níž pochází okraj nádoby připomínající částečně teriny s kuželovitým hrdlem (*Tab. 15:22*). Na konec starší až počátek mladší doby římské pak můžeme s jistotou datovat výplň **objektu 36**, ve které se mimo jiné dochoval okraj hrnce s uchem (*Tab. 12:1*), terina s kuželovitým hrdlem a dekorem v podobě polí vyplněných rýhami (*Tab. 11:6*), zaoblená podstava zdobená žlábkami (*Tab. 8:9*) a fragmenty římsko-provinciální keramiky (*Tab. 16:1-5*). Výplň nejspíše vznikla na konci 2. století s možným přesahem do století následujícího.

Výplně dalších dvou objektů obsahovaly nálezy typické zejména pro stupeň C1. Konkrétně se jednalo o **objekt 13**, v kterém se kromě značně zlomkovitého souboru keramiky našla na povrchu destička jetelovité spony (*Tab. 16:10*) s analogiemi z první poloviny 3. století.⁹⁹ Do tohoto období je možné umístit i terinu esovité profilace zdobenou rozpadajícím se meandrem vytvořeným ozubeným kolečkem z **objektu 18** (*Tab. 1:14*). Zároveň jde ovšem o nádobu, z níž byla část nalezena také ve výplni objektu 33 obsahující jinak keramiku zařaditelnou do raného středověku. Tato situace ukazuje na problém jisté datace výplně spojený s možným přemísťováním zeminy nebo její dlouhodobou tvorbou. Především se zde potvrzuje skutečnost, že stáří objektů a nálezů z nich může být odlišné, přičemž tvorba výplně představuje dynamický proces, který ovlivňuje výsledný charakter objevených předmětů, a to potencionálně včetně jejich různého stáří.

Nálezy z ostatních plaňanských objektů se od sebe nicméně z hlediska datace takto výrazně neliší, byť v některých případech ukazují na možnou delší dobu tvorby jejich výplně. To se týká i **objektu 49**, z kterého pocházejí kupříkladu velké fragmenty tzv. pozdně římských hrnců (*Tab. 12:5; 13:1; 14:1*), dvě mísovité nádoby s ostře zalomenou výdutí (*Tab. 12:12, 14:3*) stejně jako další tvary a formy dekoru, konkrétně například výzdoba pomocí lišt a žlábků (*Tab. 12:14*), dle jejichž zastoupení je možné

---

⁹⁹ Ze spodní části tohoto objektu (40-60 cm) nicméně pochází část nádoby ze skupiny IV (*Tab. 1:11*) s analogiemi převážně ze stupně B2. Její stav dochování ovšem nedovoluje jistou rekonstrukci tvaru.

výplň objektu zařadit na konec 3. nebo do 4. století. Na odlišné stáří oproti výplním jiných objektů by mohl ukazovat i rozdílný charakter keramiky z hlediska typů povrchu a dalších vlastností. Jistou dataci ale komplikuje několik specifických nálezů z hloubky 40 až 60 cm. Kromě dvou střepů z římsko-provinciální žlutooranžové keramiky (*Tab. 16:6*) typičtější spíše pro 2. a první polovinu 3. století se jedná o fragment zdobený dekorem vytvořeným pomocí ozubeného kolečka (*Tab. 12:11*) s analogiemi z konce starší doby římské. Poškození povrchu tohoto zlomku ale naznačuje, že se původně mohl nacházet na úrovni terénu a do objektu se dostat jako intruze.

V objektech s výplní datovatelnou do doby římské se setkáváme s nálezy rámcově zařaditelnými do 1. až 4. století. Za nejstarší lze označit výplň **objektu 32**, která mohla vzniknout už v 1. století. V průběhu následujícího století byl zaplněn **objekt 70** a pravděpodobně také **soujámí 23**, byť u něj je třeba brát v potaz jeho značný rozsah. Tvorbu výplně většiny dalších objektů je pak možné umístit na konec starší až počátek mladší doby římské. To se týká především objektů **10**, **36** a **53**. Mladší by mohla být výplň objektů **13** a **18**, v kterých se dochovaly nálezy typické už pro mladší dobu římskou (konkrétně stupeň C1). Do pokročilé mladší nebo až do pozdní doby římské poté můžeme zařadit výplň **objektu 49**. Zachycená část sídliště tedy časově odpovídá mladším hrobům na Pičhoře, a dále pohřebišti na Třebické a v plaňanském cukrovaru. Ze sídlišť potom ve stejnou dobu existovaly lokality v Ratenicích, v Radimi a také v poloze Pod Pičhorou. Datace keramiky i dalších předmětů převážně do starší a počátku mladší doby římské souhlasí se situací z jiných sídlišť v regionu, z kterých známe pouze málo nálezů z pozdějších fází doby římské.

11.2 Shrnutí dalších vlastností výplně objektů

Keramika datovatelná do doby římské se nalézala ve výplních 14 % objektů, v kterých v drtivé většině případů převládaly keramické zlomky o maximálních rozměrech do 40 mm. Zastoupení střepů různé velikosti se ovšem jinak mezi jednotlivými objekty lišilo, stejně jako počet fragmentů ze stejných nádob, což může souviset se způsobem jejich zaplňování. V objektech **10** a **18** se kupříkladu vyskytly dvě téměř kompletně dochované nádoby. Jinak v nich ale byla keramika reprezentována jednotlivými vzájemně nesouvisejícími střepy. Povaha výplně u

objektu 10 ukazuje na pomalé zaplňování spodní části, což se projevilo malým množstvím mazanice a fragmentů keramiky, které se nacházely především v hloubce 0 až 20 cm společně s většinou zlomků rekonstruovatelné nádoby. Ta pravděpodobně představuje výsledek přímé deponace. Stav dalších nálezů ovšem souhlasí s definicí tzv. terciárního odpadu.¹⁰⁰ V **objektu 18** se poté keramika nalézala zejména u dna. Horní část pak vyplňoval větší počet kusů mazanice, což by mohlo znamenat, že tento kontext byl druhotně použit k uložení stavebního odpadu.

S obdobnou situací se setkáváme u objektů **13** a **68**. Variabilita charakteru nálezů z jednotlivých objektů může dokládat, že se některé kontexty po opuštění zaplňovaly materiálem z povrchu vlivem procesů spojených s tvorbou tzv. terciárního odpadu (objekty **4** a **53** a **55**),¹⁰¹ zatímco jiné (objekty **13** a **32**) složily například k odhazování rozbité keramiky, popřípadě k odklizení destrukce staveb. K tomuto účelu mohly být využity i původně opuštěné přirozeně se zaplňující objekty (**objekt 68**). U mělkých objektů (především objekty **69** a **70**) se pak výplň v různé hloubce příliš nelišila, byť její charakter u **objektu 70** odpovídal spíše tzv. terciárnímu odpadu, zatímco **objekt 69** obsahoval vzhledem ke svým rozměrům poměrně velké množství mazanice.

Specifický kontext představuje **soujámí 23** společně s **objektem 25**, které se pravděpodobně vzhledem ke své velikosti zaplňovalo po delší dobu, přičemž jeho části mohly vznikat a zanikat v odlišném čase. Nálezy z jeho výplně lze nicméně obecně datovat do 2. století.¹⁰² Soujámí se zaplnilo vlivem přírodních procesů, popřípadě bylo zasypáno odpadem nacházejícím se původně na povrchu. To by vysvětlilo značnou zlomkovitost keramiky a malý počet souvisejících střepů. **Objekt 36** pak nejspíše sloužil k průběžnému odklizení odpadu reprezentovaného zejména zlomky keramiky a zvířecích kostí. To, že nálezy z tohoto objektu je možné označit za tzv. sekundární odpad, dokládá stav dochování keramických jedinců, mezi nimiž se objevuje i velké množství tzv. jemné, obecně křehčí, keramiky.¹⁰³ Obdobně lze hodnotit **objekt 49**, v

---

¹⁰⁰ Dobré dochování zlomků z rozbité nádoby by mohlo být vysvětleno tím, že horní část objektu byla brzy zasypána, snad v souvislosti s odklizením odpadu nacházejícím se původně na povrchu. Tomu odpovídá stav dalších nálezů reprezentovaný zejména drobnými nesouvisejícími střepy.

¹⁰¹ V objektu 55 se nicméně setkáváme na lokalitě s ojedinělou situací v podobě vyššího zastoupení velkých kostí, a to především v jeho spodní části. Jinak ovšem materiál z objektu splňuje definici tzv. terciárního odpadu.

¹⁰² Charakter výplně objektu 23 odpovídá tzv. terciárnímu odpadu.

¹⁰³ Soubor zvířecích kostí se ale svými vlastnostmi neliší od situace zjištěné v jiných objektech. K celkovým vlastnostem této kategorie nálezů viz kapitola 4.1.

kterém byl ovšem ještě výraznější podíl rozměrných, často spolu souvisejících, keramických fragmentů. Charakter souboru ale zároveň naznačuje, že výplň objektu byla v minulosti narušena. Celkově můžeme zachycenou část sídliště určit jako areál sloužící původně především k exploataci hlíny. Dále se tu setkáváme s objekty interpretovatelnými jako zásobní jámy (viz kapitola 9.1). Po zániku své primární funkce byly přinejmenším některé z nich využity k deponaci odpadu.

11.3 Shrnutí vlastností keramických jedinců

Většina keramických jedinců je vyrobena z materiálu s viditelnou příměsí (84 %), přičemž exempláře z materiálu bez viditelné příměsi se liší vyšším zastoupením leštěného/lesklého (25 % oproti 7 %) a hlazeného/hladkého (57 % oproti 27 %) povrchu a téměř úplnou absencí drsnění. Kromě fragmentů stěn (58 %) se poté dochovaly především okraje (16 %) a podstavy (6 %). I u nich můžeme sledovat různý poměr typů povrchu. Okraje jsou častěji leštěny nebo hlazeny, zatímco spodky a podstavy nádob mají povrch pouze zběžně uhlazen. Celkově pak mohou být keramičtí jedinci z materiálu bez viditelné příměsi a s leštěným/lesklým nebo hlazeným/hladkým povrchem zařazeni k tzv. jemné/stolní keramice. Tento termín ale nutně neoznačuje vyšší kvalitu provedení oproti tzv. hrubé keramice, která kupříkladu dle výsledků rozboru velikostí dochovaných zlomků naopak podléhala méně intenzivnímu rozpadu. Rozdíly mezi oběma variantami tedy spíše ukazují na jejich odlišný účel.

Nádoby bylo možné na základě stavby těla rozdělit do čtyř skupin, z kterých se jako nejpočetnější ukázala skupina I reprezentovaná oblými a nálevkovitými tvary s neodlišeným hrdlem (celkem 53 %). Tato skupina se dále dělí na skupinu I.a (celkem 20 % určitelných tvarů) a skupinu I.b (33 %).¹⁰⁴ Z hlediska zastoupení v souboru následuje skupina III (25 %), kterou tvoří nádoby s odlišenou výdutí a hrdlem plynulé profilace, přičemž v ní převládají esovitě hrnce. Ke skupině IV (14 %) poté patří výrazněji profilované nádoby s hrdlem odsazeným od těla, které můžeme většinou označit za teriny. Nejméně početná skupina II (6 %) pak byla definována na základě práce V. Varsika (2011) jako tvary s odlišeným hrdlem navazujícím přímo na spodek

---

¹⁰⁴ Zástupce skupiny I.a lze definovat jako mísovitě tvary s nálevkovitým ústím, zatímco skupinu I.b reprezentují mísovitě a hrncovitě nádoby se zataženým okrajem.

nádoby. Skupiny se od sebe ovšem liší nejen z hlediska profilace, ale i charakterem materiálu, typem povrchu a výskytem výzdoby (viz kapitola 6.1).

To se nejnápadněji projevuje u obou variant skupiny I.b představované zejména keramikou z materiálu s viditelnou příměsí a zběžně uhlazeným povrchem, která obvykle nenese výzdobu, popřípadě se jedná pouze o jednoduché výzdobné prvky (například řady nehtových vrypů). Exempláře druhé nejpočetnější skupiny (skupina III) se od zbylých neliší tak výrazně nižším zastoupením jedinců z materiálu bez viditelné příměsi, jinak ale zpravidla odpovídají definici tzv. hrubé keramiky postrádající leštěný/lesklý povrch a s jednoduchou nebo žádnou výzdobou. Pestřejší jsou vlastnosti nádob ze skupiny I.a. Ke kategorii tzv. stolní keramiky pak lze nejčastěji přiřadit představitele skupiny IV a II, a to jak na základě materiálu a typů povrchu, tak variant dekoru tvořícího navíc složitější kompozice.

Rozbor keramiky tedy dokládá, že se v plaňanském souboru setkáváme s různými typy nádob z hlediska tvarů i způsobu výroby. Pro představu, nakolik výsledky reprezentují obecný charakter keramiky z doby římské, by bylo vhodné je v budoucnu porovnat s totožně zpracovaným materiálem ze sídlišť ze stejné doby a regionu a dále z těch lišících se chronologickým zařazením a prostorem. Kromě toho se nabízí otázka, nakolik se tyto hodnoty odlišují od vlastností keramiky z pohřebišť. Ke zpřesnění rozdělení jednotlivých skupin by také bylo možné využít mineralogických a prvkových analýz materiálu, přičemž výsledky mohou napomoci k interpretaci výroby a distribuce keramiky v době římské.

12. Závěr

V poloze U silnice byly prozkoumány objekty interpretovatelné zpravidla jako jámy vzniklé těžbou hlíny, v některých případech pak jako zásobnice, které po zániku své primární funkce sloužily k deponaci odpadu, případně jejich zaplnění proběhlo bez zásahu člověka vlivem splachů a zborcení okrajů. Archeologické nálezy v jejich výplni reprezentovala především mazanice a dále fragmenty keramických nádob, z nichž lze nejstarší typické formy většinou datovat do průběhu 2. století, tedy do doby pokračujícího útlumu pohřbívání na Dobřichově-PiCHOŘE. V závěru starší doby římské se poté pohřbívání přesunulo na polohu Třebická. Změna místa se týká i pohřebišť na katastru Peček a Radimi. Sídliště oproti tomu ve většině případů existovala nepřerušeně až do následujícího období.

Lokalita v poloze U silnice tedy nevznikla v neosídlené oblasti. Přímo s ní mohly souviset hroby z plaňanského cukrovaru. Nejmladší nálezy pak pocházejí z výplně objektu 49, přičemž je můžeme zařadit do stupně C2 až C3. Jedná se o dobu, kdy v regionu došlo ke zdánlivému řídnutí osídlení. Celkově sídliště v poloze U silnice zapadá do již známé sítě lokalit z doby římské. Zároveň ovšem přináší informace o povaze keramického materiálu v této oblasti, které nálezy ze starých výzkumů vzhledem ke své zlomkovitosti a často i absenci dokumentace poskytnout nemohou. Z těchto důvodů lokalita přes svůj malý rozsah reprezentuje významný zdroj poznání charakteru sídlištních nálezů ze 2. až konce 3./4. století v regionu.

13. Literatura

- Almgren, O. 1923:* Studien über nordeuropäische Fibelformen der ersten nachchristlichen Jahrhunderte mit Berücksichtigung der provinzialrömischen und südrussischen Funde (2. Aufl.). Leipzig.
- Anon., 2007:* Atlas podnebí Česka. Praha.
- Beljak, J. 2010a:* Germánska osada v Šarovciach. In: J. Beljak - G. Březinová - V. Varsik (ed.) Archeológia barbarov 2009: hospodárstvo Germánov: sídliskové a ekonomické štruktúry od neskorej doby laténskej po včasný stredovek. Archaeologica Slovaca Monographiae. Communicationes, Tomus X. Nitra 2010, 33-66.
- Beljak, J. 2010b:* Germánske osídlenie v Štúrove a na Dolnom Pohroní v staršej dobe rímskej. Zborník Slovenského národného múzea 104 Archeológia 20, 2010, 141-173.
- Beneš, Z. 2010:* Dobroměřice u Loun a Březno u Chomutova: dvě sídliště doby římské v severozápadních Čechách. In: J. Beljak/G. Březinová/V. Varsik (ed.) Archeológia barbarov 2009: hospodárstvo Germánov: sídliskové a ekonomické štruktúry od neskorej doby laténskej po včasný stredovek. Archaeologica Slovaca Monographiae. Communicationes, Tomus X. Nitra 2010, 67-112.
- Beneš, Z. 2014:* Germánské osídlení v době římské a době stěhování národů. In: Popelka, M. – Šmidtová, R. (ed.): Výsledky archeologického výzkumu polykulturní lokality Obříství 1, Praehistorica 32/1, Praha.
- Beneš, Z. 2015:* 52. Ratenice, okr. Kolín, in: Lutovský, M. a kol.: Výzkumy ÚAPPSČ v roce 2014, Archeologie ve středních Čechách 19/2, 864.
- Beneš, Z. 2017a:* Mlékojedy - germánské sídliště z počátku doby římské. Disertační práce, depon. in Ústav pro archeologii, FF UK, Praha 2017.
- Beneš, Z. 2017b:* 54. Plaňany, okr. Kolín, in: Lutovský, M. a kol.: Výzkumy ÚAPPSČ v roce 2016, Archeologie ve středních Čechách 21/2, 916.
- Beneš, Z. 2019:* Nové nálezy z pozdní doby římské a časně doby stěhování národů na východním okraji středních Čech, Archeologie ve středních Čechách 23/2, 701-721.
- Beneš, Z. - Šťastný, D. - Chlup, T. 2016:* 64. Ratenice, okr. Kolín, in: Lutovský, M. a kol.: Výzkumy ÚAPPSČ v roce 2015, Archeologie ve středních Čechách 20/2, 916.
- Blankenfeldt, R. 2015:* Die persönlichen Ausrüstungen. Schleswig.

- Břeň, J. 1953:* Kostrové hroby starší doby římské v Čechách. *Archeologické rozhledy* V/4, 515-529.
- Břicháček, P. - Košnar, L. 1998:* Sídliště doby římské v Berouně-Závodí. *Praehistorica* 23, 1998, 61-93.
- Čtverák, V. - Rulf, J. 1989:* Třebestovice, okr. Nymburk, Výzkumy v Čechách 1986-1987, 203-204.
- Culek, M. 2005:* Biogeografické členění České republiky. Praha.
- Dąbrowska, T. 1997:* Kamieńczyk: ein Gräberfeld der Przeworsk-Kultur in Ostmasowien. *Monumenta archaeologica barbarica*; T. 3. Kraków 1997.
- Demek, J. 1965:* Geomorfologie českých zemí. Praha.
- Demek, J. et al. 2006:* Zeměpisný lexikon ČR. Brno.
- Dreslerová, D. 1995:* A settlement-economic model for a prehistoric microregion: settlement activities in the Vinoř-stream basin during the Hallstatt period. In: M. Kuna - N. Venclová (eds.), *Whither Archaeology. Papers in honor of Evžen Neustupný*. Praha: Institute of Archaeology, 145-160.
- Dreslerová, D. - Kočár, P. - Chuman, T. 2016:* Pravěké osídlení, půdy a zemědělské strategie. *Archeologické rozhledy* 68, 19-46.
- Dreslerová, D. - Sádlo, J. 2000:* Les jako součást pravěké kulturní krajiny, *Archeologické rozhledy* 52, 330-346.
- Droberjar, E. 1997:* Studien zu den germanischen Siedlungen der älteren römischen Kaiserzeit in Mähren. Praha.
- Droberjar, E. 1999:* Dobřichov-Pičhora. Ein Brandgräberfeld der älteren römischen Kaiserzeit in Böhmen. *Fontes Archaeologici Pragenses* 23. Praha 1999.
- Droberjar, E., 2002:* Encyklopedie římské a germánské archeologie v Čechách a na Moravě. Praha.
- Droberjar, E. 2006a:* Plaňanská skupina grossromstedtské kultury. In: Droberjar, E. - Lutoský, M. (eds.): *Archeologie barbarů 2005*, Praha, 11-90.
- Droberjar, E. 2006b:* Hornolabští Svěbové. K problematice dalšího vývoje grossromstedtské kultury ve stupni Eggerts B1 ("Zeitgruppe 3") v Čechách (dobřichovská skupina), *Archeologie ve středních Čechách* 10/2, 599-712.
- Droberjar, E. - Knápek, R. 2017:* K labskogermánské radélkované keramice. Zborník SNM CXI-2017. *Archeológia* 27. Bratislava 2017, 205-212.

- Droberjar, E. - Prostředník J. 2004:* Turnov-Maškovy zahrady: germánský dvorec ze 3. století. Památky archeologické 95, 31-106.
- Droberjar, E. - Špaček, J. 2006:* Žárové hroby a ostrovní (?) nález z mladší doby římské v Čelákovících. Archeologie ve středních Čechách 7, 2006, 319-346.
- Dulkiewicz, A. 2009:* Szpile kościane i rogowe kultury przeworskiej na terenie Polski: typologia, chronologia i rozmieszczenie. Folia Praehistorica Posnaniensia, 15, 209-235.
- Dvořák, F. 1936:* Pravěk Kolínska. Kolínsko a Kouřimsko, I. díl, II. svazek. Kolín.
- Ernée, M. 1998:* Opfergruben mit Tongefäßen aus der älteren römischen Kaiserzeit in Böhmen. In: J. Lichardus - F. Stein (hrbg.), Saarbrücker Studien und Materialien zur Altertumskunde Nr. 6/7, 1997/98, Bonn, 227-254.
- Filipová, M. - Harangozová, E. 2014:* Sídliště z doby římské v Hrušovanech u Brna (okr. Brno-venkov). Pravěk NŘ 22, 2014, 257-311.
- Fojtík, P. 2011:* Die germanische Hütte aus Mořice, Bez. Prostějov: mit Beiträgen von Klara Kuzmová und Gabriela Dreslerová. Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. M, Řada archeologická, roč. 60, č. M16, 2011, 153-170.
- Fridrich, J. 1964:* Žárový hrob ze střední doby římské z Peček. Archeologické rozhledy 16/6, 889-891.
- Gibson, A. M. - Woods, A. 1997:* Prehistoric pottery for the archaeologist. London.
- Godłowski, K. 1992:* Die Chronologie der jüngeren und späten Kaiserzeit in den Gebieten südlich der Sudeten und Karpaten. In: K. Godłowski/ R. Madyda-Legutko (red.), Probleme der relativen und absoluten Chronologie ab Latènezeit bis zum Frühmittelalter. Materialien des III. Internationalen Symposiums: Grundprobleme der frühgeschichtlichen Entwicklung im nördlichen Mitteldonauebiet, Krakow-Karniowice 1990. Krakow 1992, 23-54.
- Halama, J. 2007:* Nálezy Terry sigillaty v Čechách. In: E. Droberjar - O. Chvojka (eds.) Archeologie barbarů 2006. České Budějovice, 195-240.
- Hellich, J. 1919:* Žárové hroby z doby císařství římského na Poděbradsku. Památky archeologické 31/2-3, 88-97.
- Hellich, J. 1922:* Nové předhistorické objevy v cukrovaru v Plaňanech, Památky archeologické 33/1-2, 115-132.
- Hložek J. 2012:* Pečky, okr. Nymburk, Výzkumy v Čechách 2009, 179.

- Horník, P. - Jílek, J. 2014:* Sídliště z časné doby římské v Plotíštích nad Labem, okr. Hradec Králové. In: B. Komoróczy (ed.): Sociální diferenciacie barbarských komunit ve světle nových hrobových, sídlištních a sběrových nálezů. Archeologie barbarů 2011. Brno: Archeologický ústav Akademie věd České republiky, Brno 2014, 181-219.
- Hušťák, P. - Jiřík, J. 2009:* Osídlení z doby římské v Praze – Hloubětíně "Zahrady nad Rokytkou". In: M. Karwowski, E. Droberjar (eds.) Archeologia Barbarzyńców 2008: powiązania i kontakty w świecie barbarzyńskim: materiały z IV Protohistorycznej Konferencji Sanok, 13-17 października 2008 = Archäologie der Barbaren 2008: Beziehungen und Kontakte in der barbarischen Welt: Materialien aus der IV. Frühgeschichtlichen Konferenz in Sanok 13.-17. Oktober 2008. Rzeszów 2009, 305-351.
- Chytrá, H. 2011:* Přesleny jako součást výbavy hrobů doby římské v Čechách, na Moravě a na jihozápadním Slovensku. In: E. Droberjar (ed.), Archeologie barbarů 2010: Hroby a pohřebiště Germanů mezi Labem a Dunajem. Studia Archaeologica Suebica I. Olomouc, 389-394.
- Ilkjaer, J. 2001:* Illerup Ådal: 9. Die Schilde. Textbd. Højbjerg.
- Jančo, M. 2003:* Římsko-provinciální užitková keramika v Čechách. Archeologie ve středních Čechách 7, 2003, 261-318.
- Jansová, L. 1971:* Hradiště nad Závistí v období pozdně římském a v době stěhování národů, Památky archeologické, 52/1, 135-178.
- Jílek, J. et alii 2015:* Sídliště z časné doby římské ve Slepoticích. Archeologie východních Čech, 6, 2013, 21-334.
- Jílek, J. et alii 2017:* Sídliště z doby římské v Tuněchodech, okr. Chrudim: nálezy z let 1973 až 1984 v poloze Bodlavecké pole a v areálu JZD. Východočeský sborník historický 31, 2017, 5-55.
- Jílek, J. - Kuča, M. - Sojková, T. 2011:* Pohřebiště z doby římské ve Velaticích. Slovenská archeológia 59/2, 2011, 235-309.
- Jiřík, J. 2007:* Vybrané sídlištní situace mladší doby římské až časné fáze doby stěhování národů v severozápadních Čechách. In: E. Droberjar, O. Chvojka (edd.) Archeologie barbarů 2006: příspěvky z II. protohistorické konference České Budějovice, 21. - 24. 11. 2006. České Budějovice 2007, 395-432.

- Justová, J. 1964: Žárový hrob ze starší doby římské v Pečkách, Archeologické rozhledy XVII/2, 289-290.*
- Kaczanowski, P. 1995: Klasyfikacja grotów broni drzewcowej kultury przeworskiej z okresu rzymskiego. Kraków.*
- Kolník, T. - Varsík, V. - Vladár, V. 2007: Branč: Germánská osada z 2. až 4. storočia. Nitra 2007.*
- Komoróczy, B. 1999: Zpráva o výzkumu fortifikace římského krátkodobého tábora a objektů sídliště z doby římské na lokalitě Mušov-Na Pískách v letech 1995-1996. Přehled výzkumů, 39, 1999, 165-196.*
- Kuna, M. - Němcová, A. - Haller, L.G. 2012: Výpověď sídlištního odpadu: nálezy z pozdní doby bronzové v Roztokách a otázky depoziční analýzy archeologického kontextu. Praha.*
- Kysilka, F. 1961: Archeologické nálezy v Pečkách a okolí, Vlastivědný zpravodaj Polabí 1/1961, 15.*
- Madyda-Legutko, R. - Zagórska-Telega, J. 2000: Einige Bemerkungen über die Spielsteine aus dem Gebiet der Przeworsk-Kultur aus Beispiel des Fundmaterials aus dem Gräberfeld von Opatów, Woiw. Śląskie, in: Droberjar, E. (ed.): Romanam amicitiam praetulisse. Sborník Vladimíru Sakařovi k 70. narozeninám, Sborník Národního muzea v Praze, Řada A-Historie LIV/2000/1-4, 107-122, Praha.*
- Matešić, S. 2008: Studien zu den militärischen Ausrüstungen aus dem Thorsberger Moor. Archäologische Nachrichten aus Schleswig-Holstein, 14.*
- Meyer, E. 1969: Das germanische Gräberfeld von Zauschwitz, Kreis Borna: ein Beitrag zur spätrömischen Kaiserzeit in Sachsen. Arbeit - und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege. Beiheft 6. Berlin.*
- Meyer, E. 1971: Die germanischen Bodenfunde der spätrömischen Kaiserzeit und der frühen Völkerwanderung - zeit in Sachsen 1, Katalog. Arbeit - und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege, Beiheft 9. Berlin 1971.*
- Meyer, E. 1976: Die germanischen Bodenfunde der spätrömischen Kaiserzeit und der frühen Völkerwanderung - zeit in Sachsen 2, Text. Arbeit - und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege, Beiheft 11. Berlin 1976.*
- Mikler, H. 1997: Die römischen Funde aus Bein im Landesmuseum Mainz. Montagnac.*
- Militký, J. 2013: Nálezy řeckých, římských a raně byzantských mincí v Čechách. Praha.*

- Motyková-Šneidrová, K. 1961: Nálezy z doby římské v Pečkách, Archeologické rozhledy XIII/1, 33-40.*
- Motyková-Šneidrová, K. 1963: Die Anfänge der römischen Kaiserzeit in Böhmen. Fontes Archaeologici Pragenses 6. Praha.*
- Motyková-Šneidrová, K. 1967: Weiterentwicklung und Ausklang der älteren römischen Kaiserzeit in Böhmen. Fontes Archaeologici Pragenses 11. Praha.*
- Motyková-Šneidrová, K. 1974: Sídlní objekt s doklady výroby hracích kostek z doby římské u Hoštic. Archeologické rozhledy 26/5, 1974, 504-519.*
- Motyková-Šneidrová, K. - Sedláčková, H. 1974: Nálezy ze sídliště doby římské u Třebestovic - Sadské, Archeologické rozhledy 26, 225-235.*
- Musil, J. - Jílek, J. 2012: Osada z pozdní doby římské a počátku doby stěhování národů v Chrudimi. Východočeský sborník historický / Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích sv. 21, 2012, 3-76.*
- Neuhäuslová, Z. a kol. 1998: Mapa potenciální přirozené vegetace České republiky. Praha.*
- Neustupný, E. 1981: Zachování kostí z pravěkých sídlišť, AR 33, 154-165.*
- Neustupný, E. 1986a: Nástin archeologické metody, Archeologické rozhledy 38, 515-539.*
- Neustupný, E. 1986b: Sídlní areály pravěkých zemědělců. Památky archeologické 77, 226-276.*
- Neustupný, E. 1996: Poznámky k pravěké sídlištní keramice, Archeologické rozhledy 48/3, 490-509.*
- Neustupný, E. 1998a: K variabilitě laténské keramiky, Archeologické Rozhledy 50/1, 77-94.*
- Neustupný, E., 1998b: The Transformation of community Areas into settlement Areas. In. Space in prehistoric Bohemia, Praha, 45-61.*
- Neustupný, E. 2007: Metoda archeologie. Plzeň.*
- Ničová, M. 2013: Sídliště starší doby římské v Berouně-Plzeňském předměstí. Diplomová práce, depon. in Ústav pro archeologii, FF UK, Praha 2013.*
- Orton, C. - Hughes, M. 2013: Pottery in archaeology Second edition. Cambridge.*
- Pič, J. L. 1892: Žárové hroby na Třebické u Dobřichova. Archeologický výzkum ve středních Čechách 1889-1891, Památky archeologické 15/10, 561-598.*
- Pič, J. L. 1897a: Kulturní jáma v cukrovaru Plaňanském. Archeologický výzkum ve středních Čechách 1895-1896, Památky archeologické 17/2-3, 190-192.*

- Píč, J. L. 1897b:* Žárové hroby na Pičhoře u Dobřichova. Archeologický výzkum ve středních Čechách 1895-1896, Památky archeologické 17/2-3, 479-515.
- Píč, J. L. 1898:* Sídliště „na Skřipci“ u Plaňan. Archeologický výzkum ve středních Čechách 1897-1898, Památky archeologické 18/3-4, 209-212.
- Píč, J. L. 1905:* Starožitnosti země České, II/3. Žárové hroby v Čechách a příchod Čechů. Praha.
- Pleinerová, I. 1995:* Opočno: ein Brandgräberfeld der jüngeren und späten Kaiserzeit in Nordwestböhmen. Kraków 1995.
- Pollak, M. 1980:* Die germanischen Bodenfunde des 1.-4. Jahrhunderts n. Chr. im nördlichen Niederösterreich. Wien.
- Rice, P. M. 2015:* Pottery analysis: A sourcebook (Second edition.). Chicago.
- Rogatko, J. 1994:* O niektórych kategoriach wyrobów kościanych i rogowych w obrębie kultury przeworskiej, In: J. Gurba, A. Kokowski (red.), Kultura przeworska. Tom I, 343-361, Lublin.
- Rulf, J. 1997:* Intruze keramiky: příspěvek ke kritice pramenů. Archeologické rozhledy 49/3, 439-461.
- Rybová, A. 1968:* Laténská sídliště ve východních Čechách a přilehlé oblasti středočeské. Hradec Králové.
- Rybová, A. 1970:* Das Brandgräberfeld der jüngeren römischen Kaiserzeit von Pňov. Archeologické studijní materiály 9. Praha 1970.
- Rybová, A. 1980:* Platiště nad Labem: eine Nekropole aus dem 2.-5. Jahrhundert u. Z., Památky archeologické 71/1, 1980, 93-224.
- Rypka, L. 2012:* Římsko-provinciální keramika doby římské a období stěhování národů v Čechách. diplomová práce, depon. in Ústav pro archeologii, FF UK, Praha 2012.
- Salač, V. 1992:* Ratenice, okr. Nymburk. Výzkumy v Čechách 1988/9, 136-137.
- Salač, V. - Neruda, R. - Kubálek, T. 2006:* Sídliště z doby laténské a římské v Březně u Chomutova: kvantitativní vlastnosti keramických souborů. Praha.
- Salač, V. et al. 2015:* Laténská sídlištní keramika v severozápadních Čechách. Praha.
- Sedláček, R. - Kašpárek, F. - Jílek, J. 2010:* Sídlištní nálezy z doby římské z Mikulovic, okr. Pardubice (stav k roku 2008). In: J. Beljak/G. Březinová/V. Varsik (ed.) Archeológia barbarov 2009: hospodárstvo Germánov: sídliskové a ekonomické

- štruktúry od neskorej doby laténskej po včasný stredovek. *Archaeologica Slovaca Monographiae. Communicationes*, Tomus X. Nitra 2010, 371-409.
- Sedláček, Z. - Veselý, J. 1987*: Cerhenice, okr. Kolín, *Výzkumy v Čechách 1984-1985*, 25.
- Sedláčková, H. 1972*: Žárový hrob z doby římské z Ratenic, *Archeologické rozhledy* XXIV/4, 437-439.
- Sedláčková, H. 1975a*: Ratenice, okr. Nymburk. *Výzkumy v Čechách 1972*, 155-156.
- Sedláčková, H. 1975b*: Ratenice, okr. Nymburk. *Výzkumy v Čechách 1973*, 146.
- Sedláčková, H. 1976*: Nálezy římsko-provinciální keramiky z Ratenic, okr. Nymburk, *Archeologické rozhledy* 28, 184-188.
- Shepard, A.O. 1968*: *Ceramics for the archaeologist*. Washington.
- Schiffner, M. B. 1987*: *Formation processes of the archaeological record*. Albuquerque.
- Schmidt, B. - Bemmann, J. 2008*: *Körperbestattungen der jüngeren Römischen Kaiserzeit und der Völkerwanderungszeit Mitteldeutschlands*, Halle 2008.
- Sinopoli, C. M. 1991*: *Approaches to archaeological ceramics*. New York.
- Sklenář, K. 1998*: *Archeologický slovník. Část 3., Keramika a sklo*. Praha.
- Spors-Gröger, S. 1997*: *Der Runde Berg bei Urach. 11. Die handgemachte frühalamannische Keramik aus den Plangrabungen 1967-1984*. Heidelberg 1997.
- Struckmeyer, K. 2011*: *Die Knochen- und Geweihgeräte der Feddersen Wierde: Gebrauchsspurenanalysen an Geräten von der Römischen Kaiserzeit bis zum Mittelalter und ethnoarchäologische Vergleiche*. Rahden.
- Šedo, O. 1997*: Pohřeb v sídlištním objektu 21/92 z doby římské ve Vážanech nad Litavou (okr. Vyškov), *Pravěk NŘ* 7, 359-371.
- Tejral, J. 1970*: K interpretaci severovýchodních prvků v hmotné kultuře moravské oblasti na sklonku starší doby římské. *Památky archeologické* 61/1, 1970, 184-215.
- Thomas, S. 1967*: Die provinzialrömischen und germanischen Scheibenfibeln der römischen Kaiserzeit im freien Germanien, *Berliner Jahrbuch für Vor- u. Frühgeschichte* 7, 1-187.
- Vachútová, D. 2007*: Sídliště z pozdní doby římské v Kostelci na Hané – Kozí bradě. In: E. Droberjar, O. Chvojka (edd.) *Archeologie barbarů 2006: příspěvky z II. protohistorické konference České Budějovice, 21. - 24. 11. 2006*. České Budějovice 2007, 395-432.

- Varsik, V. 2008:* Germánske sídliskové objekty z doby rímskej datované terrou sigillatou do doby Severovcov. Nálezové súbory z germánskych sídlisk sprevádzané severskou terrou sigillatou Veľký Meďer, objekt 106. Zborník Slovenského národného múzea 102 Archeológia 18, 2008, 293-306.
- Varsik, V. 2011:* Germánske osídlenie na Východnom predpolí Bratislavy: Sídliská z doby rímskej v Bratislave-Trnávke a v okolí. Nitra.
- Varsik, V. 2017:* Nádoby zdobené ozubeným kolieskom z kvádskeho sídliska vo Veľkom Meďeri. Zborník SNM CXI-2017. Archeológia 27, Bratislava 2017, 205-212.
- Vencl, S. 1971:* Radim, o. Kolín. Výzkumy v Čechách 1971, 126.
- Vichová, D. 2003:* Sídlisko z mladší doby rímskej v Brně-Starém Lískovci. Pravěk 12/2002, 2003, 271-318.
- Vlček, V. 1984:* Vodní toky a nádrže. Praha.
- Vokolek, V. 2004:* Katalog staré sbírky Oddělení prehistorie a protohistorie Národního muzea. Fontes archaeologici Pragenses 30. Praha.
- Vokolek, V. 2007:* Katalog staré sbírky Oddělení prehistorie a protohistorie Národního muzea III. Nálezy do roku 1913. Fontes archaeologici Pragenses 33. Praha.
- Vokolek, V. - Jílek, J. 2011:* Osada z doby římské v Sobčicích, okr. Jičín. Východočeský sborník historický 19, 2011, 3-57.
- Volf, J. 2018:* Žárové hroby z mladší doby římské ze dvora cukrovaru v Plaňanech, okr. Kolín, Archeologie ve středních Čechách 22/1, 253-274.
- Zahnašová, M. 2018:* Sídlisko z doby římské v Holubicích. Diplomová práce, depon. in Ústav pro archeologii, FF UK, Praha 2018.
- Zeman, J. 1961:* Severní Morava v mladší době římské: problémy osídlení ve světle rozboru pohřebiště z Kostelce na Hané. Praha.
- Zeman, T. 2005:* Pozdně římské osídlení germánské osady ve Vlčnově-Dolním Němčí. In: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. Ročník 52-53, Řada archeologická (M). Č. 8-9. Brno 2005, 191-213.
- Zeman, T. 2008:* Zlechov. Sídlisko ze závěru doby římské a počáteční fáze stěhování národů a jeho postavení v rámci pozdního svébského osídlení Moravy. Disertační práce, depon. in Ústav archeologie a muzeologie, FF MU, Brno 2012.
- Ziemińska-Odojowa, W. 1999:* Niedanowo: ein Gräberfeld der Przeworsk – und Wielbark-Kultur in Nordmasowien. Monumenta archaeologica barbarica 7. Kraków.